

คำนำ

เอกสารหลักสูตรอบรมแบบ e-Training หลักสูตรระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นหลักสูตรฝึกอบรมภายใต้โครงการพัฒนาหลักสูตรและพัฒนาครู และบุคลากรทางการศึกษาโดยยึดถือภารกิจและพื้นที่เป็นฐานด้วยระบบ TEPE Online โดยความร่วมมือของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถ และสมรรถนะ ตามความสนใจและภารกิจของตัวเอง โดยสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ทุกคน ทุกสถานที่ และทุกเวลา ลดการเข้ารับการประชุม อบรม และพัฒนานอกพื้นที่ปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นการประหยัดงบประมาณของส่วนราชการและค่าใช้จ่ายส่วนตัวของครูและบุคลากรทางการศึกษา ทำให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาลดการทิ้งห้องเรียน นักเรียน และพื้นที่ปฏิบัติงานลง โดยใช้หลักสูตรและวิทยาการที่มีคุณภาพ เน้นการพัฒนาโดยการเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านเทคโนโลยีการสื่อสารผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าหลักสูตรอบรมแบบ e-Training หลักสูตรระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน จะสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ทั้งนี้เพื่อยังประโยชน์ต่อระบบการศึกษาของประเทศไทยต่อไป

สารบัญ

คำนำ.....	1
หลักสูตร “ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน”	3
รายละเอียดหลักสูตร	4
คำอธิบายรายวิชา.....	4
วัตถุประสงค์.....	4
สาระการอบรม.....	4
กิจกรรมการอบรม	5
สื่อประกอบการอบรม	5
การวัดผลและประเมินผลการอบรม.....	5
บรรณานุกรม.....	5
เค้าโครงเนื้อหา.....	11
ตอนที่ 1 ความสำคัญและความเป็นมาของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน.....	15
ตอนที่ 2 กระบวนการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน	22
เรื่องที่ 2.3 การส่งเสริมพัฒนานักเรียน	34
ตอนที่ 3 การประยุกต์หลักจิตวิทยาในการส่งเสริม พัฒนา ป้องกัน และแก้ไขปัญหาให้นักเรียน	44
ตอนที่ 4 การบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้ประสบความสำเร็จ.....	56
ตอนที่ 5 สภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน.....	63
ใบงานที่ 1	70
ใบงานที่ 2	72
ใบงานที่ 3.1	75
ใบงานที่ 3.2	76
ใบงานที่ 3.3	77
ใบงานที่ 4	78
ใบงานที่ 5.1	81
ใบงานที่ 5.2	82

หลักสูตร
ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

รหัส TEPE58304

ชื่อหลักสูตรรายวิชา ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

วิทยากร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชุตินันท์ สุธาบุญ

อาจารย์ ดร.จรินทร์ วินทะไชย

ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเนื้อหา

-

รายละเอียดหลักสูตร

คำอธิบายรายวิชา

ในหลักสูตรระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนนี้ ผู้เรียนจะได้เรียนรู้สภาพปัจจุบัน ปัญหาและแนวทาง รวมไปถึงความเป็นมาและหลักการของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนการรู้จัก คัดกรอง การส่งเสริมและพัฒนา การป้องกันและการส่งต่อนักเรียน ธรรมชาติของนักเรียน หลักจิตวิทยาในการเรียนรู้ปัญหาและหาแนวทางในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ตลอดจนการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของระบบดูแลผู้เรียน

วัตถุประสงค์

เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมสามารถ

1. วิเคราะห์ความสำคัญของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีต่อการพัฒนานักเรียน สถานศึกษา สังคม และตนเองได้
2. ดำเนินการให้ความช่วยเหลือนักเรียนตามหลักการของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้
3. ใช้เครื่องมือ/วิธีการต่างๆ เพื่อทำความรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลได้
4. วิเคราะห์ลักษณะของนักเรียนตามเกณฑ์การคัดกรองของโรงเรียนได้
5. จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพัฒนานักเรียนได้เหมาะสมกับธรรมชาติ ศักยภาพ และความต้องการของนักเรียน
6. มีทักษะในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในเบื้องต้นได้
7. ประสานส่งต่อนักเรียนที่ควรได้รับการดูแลช่วยเหลือจากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านได้
8. ระบุลักษณะเด่นของการพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน สติปัญญา อารมณ์และสังคมของนักเรียนแต่ละระดับได้
9. เสนอแนวทางการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมเพื่อส่งเสริม พัฒนา ป้องกัน และแก้ไขปัญหาให้นักเรียนได้
10. สามารถวิเคราะห์ปัญหาและประยุกต์ความรู้ทางจิตวิทยาไปใช้ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้
11. ดำเนินการดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างเป็นระบบ
12. วิเคราะห์ปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จในการดำเนินการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้
13. อธิบายสภาพปัจจุบันของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้
14. ระบุปัญหาและแนวทางการพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้

สาระการอบรม

ตอนที่ 1 ความสำคัญและความเป็นมาของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ตอนที่ 2 กระบวนการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ตอนที่ 3 การประยุกต์หลักจิตวิทยาในการส่งเสริม พัฒนา ป้องกัน และแก้ไขปัญหาให้นักเรียน

ตอนที่ 4 การบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้ประสบความสำเร็จ

ตอนที่ 5 สภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

กิจกรรมการอบรม

1. ทำแบบทดสอบก่อนการอบรม
2. ศึกษาเนื้อหาสาระการอบรมจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์
3. ศึกษาเนื้อหาเพิ่มเติมจากใบความรู้
4. สืบค้นข้อมูลเพิ่มเติมจากแหล่งเรียนรู้
5. ทำใบงาน/กิจกรรมที่กำหนด
6. แสดงความคิดเห็นตามประเด็นที่สนใจ
7. แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้เข้ารับการอบรมกับวิทยากรประจำหลักสูตร
8. ทำแบบทดสอบหลังการอบรม

สื่อประกอบการอบรม

1. บทเรียนอิเล็กทรอนิกส์
2. ใบความรู้
3. วีดิทัศน์
4. แหล่งเรียนรู้ที่เกี่ยวข้อง
5. กระดานสนทนา (Web board)
6. ใบงาน
7. แบบทดสอบ

การวัดผลและประเมินผลการอบรม

วิธีการวัดผล

1. การทดสอบก่อนและหลังอบรม โดยผู้เข้ารับการอบรมจะต้องได้คะแนนการทดสอบหลังเรียนไม่น้อยกว่า ร้อยละ 70
2. การเข้าร่วมกิจกรรม ได้แก่ ส่งงานตามใบงานที่กำหนด เข้าร่วมกิจกรรมบนกระดานสนทนา

บรรณานุกรม

- กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. (2554). คู่มือบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนระดับประถมศึกษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. (2554). คู่มือบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนระดับมัธยมศึกษาสำหรับผู้บริหารโรงเรียน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- กระทรวงศึกษาธิการ (2552). ประกาศกระทรวงศึกษาธิการเรื่องประเภทและหลักเกณฑ์ของผลพิกิตทางการศึกษา พ.ศ. 2552.
- ก้องภพ ยี่หระ (2550). พฤติกรรมการบริหารของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการดำเนินการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา เขตตรวจราชการที่ 6. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- กัญญา แสงเจริญโรจน์ (2553). ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานตามระบบคู่มือช่วยเหลือนักเรียนระดับประถมศึกษาของโรงเรียนบ้านหนองมะปริง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 1. งานนิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ไกรสร อะโน๊ะ (2552). สภาพการปฏิบัติการโครงการโรงเรียนต้นแบบระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนยางเปียง อำเภอกอเมย จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าแบบอิสระ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จารุวรรณ รัตนมาลี (2547). สภาพและปัญหาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของข้าราชการครู ในโรงเรียนสังกัด สพฐ. เขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3. การค้นคว้าแบบอิสระ การศึกษามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- จุฑามณี เกษสุวรรณ. (2555). ผลจากการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร.วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จิ่น แบรี่. (2538). คู่มือการฝึกทักษะให้การปรึกษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชลกร ศรีขจรกิจ (2552) บทบาทครูแนะแนวในการสร้างความเข้มแข็งให้กับระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 1. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชุติมา สุระเศรษฐ. (2557). เอกสารประกอบการสอนวิชา 2758210 หลักการแนะแนว. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์อัดสำเนาเย็บเล่ม. คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชุติมา สุระเศรษฐ (พงศ์วรินทร์) จรินทร์ วินทะไชย์ และทัศนีย์ ศรีพิพัฒน์. (2548). เอกสารประกอบการสอนวิชา 2741374 เทคนิคและกิจกรรมแนะแนว. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์อัดสำเนาเย็บเล่ม. คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชุติมา สุระเศรษฐ จรินทร์ วินทะไชย์ ปิยวรรณ วิเศษสุวรรณภูมิ. (2557). จิตวิทยาพื้นฐานสำหรับครู. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์อัดสำเนาเย็บเล่ม. คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชุติมา สุระเศรษฐ, จรินทร์ วินทะไชย์, และปิยวรรณ วิเศษสุวรรณภูมิ (2558). โมดูลที่ 4 จิตวิทยาพื้นฐานสำหรับครู. คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โชวันันต์ มารุตวงศ์ (2546). การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พนม เกตุมาน. คู่มือครู ปัญหาพฤติกรรมที่พบบ่อยในนักเรียนและแนวทางการแก้ไข. http://www.psychlin.co.th/new_page_53.htm.
- ภูธร บ้านเนิน. (2551). การสังเคราะห์งานวิจัยด้านระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียน. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เพ็ญวิภา พรหมสุวรรณ (2547). การประเมินโครงการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 3. สารนิพนธ์ ศึกษา

- ศาสตรมหาบัณฑิต การบริหารการศึกษา. เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นพพันธ์ ชัดเจนงาน (2554). การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษา ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าแบบอิสระ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นภาพร จันทวรรณ (2545). การใช้กิจกรรมทักษะชีวิตเพื่อพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองในการป้องกันการติดยาบ้าของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียน บ้านเวียงแก้ว อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย. การค้นคว้าแบบอิสระ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มณฑินี นามบุญ (2546). การใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาการปรับตัวทางสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสันติวิทยา จังหวัดเชียงราย. การค้นคว้าแบบอิสระ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นางลักษณ์ วิชัยรัตน์ และคณะ (2548). ได้ศึกษาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดของโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2. การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- มธุรดา ดวงจันทร์ (2553). สภาพและแนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนวัดไทยवास สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครปฐมเขต 2. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.
- นันทพงศ์ พลกษชาติรัตน์ (2546). การดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับมัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร. ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- นิกร ทองทิพย์ (2550). การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เชียงดาว. การค้นคว้าแบบอิสระ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นิภารัตน์ วงษ์วิชา (2552). การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี เขต 3. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ประภาศรี ศรีวงศ์พันธ์ (2549). การดำเนินงานเกี่ยวกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนประถมศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 1. ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประถมศึกษา. เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พึงใจ รังคะวงศ์ (2549). ปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับความรู้ความเข้าใจและความสามารถในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของครูโรงเรียนบ้านปงสนุก จังหวัดลำปาง. การค้นคว้าแบบอิสระ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เพ็ญวิภา พรหมสุวรรณ (2547). การประเมินโครงการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่ เขต 3. การค้นคว้าแบบอิสระ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ผ่องพรรณ สายทอง และคณะ (2544). การดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขระบบ

การดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนนาร่อง สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่.

การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ยุวดี ปั่นงา (2555). สภาพ ปัญหา และแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือ
นักเรียน โรงเรียนอนุบาลวัดไชยชุมพลชนะสงคราม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษา กาญจนบุรี เขต 1. ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทาง
การศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย . OJED, Vol.7, No.1, pp. 1013-
1026. An Online Journal of Education <http://www.edu.chula.ac.th/ojed>.

รจนา สีนที (2547). สภาพการปฏิบัติงานตามระบบการดูแล ช่วยเหลือนักเรียนของผู้บริหารและครู
ในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
วิทยานิพนธ์ สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

หทัยชนก เพชรประกาย (2549). การพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนห้วยซ้อ
วิทยาคมรัชมังคลาภิเษก จังหวัดเชียงราย. เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. การค้นคว้าแบบอิสระ ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

หัสพงค์ งานดี., (2551). ผลจากการศึกษาการดำเนินงานของโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงานระบบดูแล
ช่วยเหลือนักเรียน: กรณีศึกษา. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหาร
การศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุธิดา รักดีบุญ. (2548). การวิจัยพหุเทศกรณีศึกษาของระบบการดำเนินงานการดูแลช่วยเหลือ
นักเรียนในสถานศึกษา. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยการศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2544). เอกสารระบบดูแล
ช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา. กรุงเทพฯ.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2547). แนวทางการดำเนินงาน
ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและ
พัสดุภัณฑ์.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2559). แนวทางการดำเนินงาน
ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก. กรุงเทพฯ.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2550). การประชุมปฏิบัติการ
พัฒนาความเข้มแข็งระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน4 ภูมิภาค หลักสูตรผู้บริหาร.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

สำนักพัฒนาสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต. (2546). คู่มือครูระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนช่วงชั้นที่ 3-
4 (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์กิจการโรงพิมพ์ องค์การสงเคราะห์
ทหารผ่านศึก.

สารีย์ นาคะ (2548). สภาพและปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของ
โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สุราษฎร์ธานี เขต 3. วิทยานิพนธ์
ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- เสมอ ทารวีวร (2546). *การพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนบ้านกรวดวิทยาการอำเภอบ้านกรวด เขตพื้นที่การศึกษาบุรีรัมย์*. สารนิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต การบริหารการศึกษา. มหาสารคาม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สังคม แก้วสว่าง (2547). *การพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนเสละเวชวิทยา*. สารนิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต การบริหารการศึกษา. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สุนันทา ชัยสิทธิ์ดำรง (2550). *การบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามวัฏจักรคุณภาพ ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต 2. การค้นคว้าอิสระ* ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2546). *การบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและแก้วิกฤตสังคม*. กรุงเทพฯ: ชวนพิมพ์.
- เสถียร ทามัง (2551). *การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนเทศบาลวัดศรีปึงเมือง จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าแบบอิสระ* ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศิริรัตน์ นิมมา (2548). *การประเมินโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนไพศาลพิทยาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 3. สารนิพนธ์* ครุศาสตรมหาบัณฑิต การบริหารการศึกษา. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี.
- อาสนี นิสาล๊ะ (2555). *การประเมินโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนแย้มจากวิชา นุสรณ์ สำนักงานเขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร. ปริญญานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขา* วิทยาการประเมิน. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ (2545). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
- สุรางค์ ไคว์ตระกูล (2556). *จิตวิทยาการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อัครา เอบสุขสิริ (2556). *จิตวิทยาสำหรับครู*. กรุงเทพฯ: บริษัท วี.พรีน (1991) จำกัด.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy the exercise of control*. New York: R R Donelley & Sos Company.
- Bohlin, L.; durwin, C.C., and Reese-Weber, M. (2012). *EdPsych: modules* (2nd ed.). New York: Mc Graw-Hill.
- Levin. J. and Nolan, J.F. (2000). *Principles of classroom management* (3rd ed.). Boston: Allyn & Bacon.
- O'Donnell, Reeve, and Smith (2012). *Educational Psychology: Reflection for Action* (3rd ed.). Hoboken, NJ.: John Wiley & Sons.
- Schunk, D. H. (2004). *Learning theories: An educational perspective* (4th ed.). New York: Pearson.
- Schunk, D. H., Pintrich, P. R., & Meece, J. (2008). *Motivation in Education: Theory, Research, and Applications*. NJ: Pearson/Merrill Prentice.

Woolfolk, A. (2011). *Educational Psychology: active learning edition*. 11th ed. Boston: Pearson/Allyn and Bacon.

หลักสูตร TEPE-58304

ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

เค้าโครงเนื้อหา

ตอนที่ 1 ความสำคัญและความเป็นมาของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

เรื่องที่ 1.1 ความเป็นมาของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

เรื่องที่ 1.2 หลักการของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

แนวคิด

1. สภาพสังคมปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกมิติประกอบกับความสัมพันธ์ในครอบครัวที่ห่างเหินเปราะบาง ขาดหลักในการยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ส่งผลต่อการเกิดปัญหาในกลุ่มเด็กและเยาวชนทั้งในเรื่องเพศสัมพันธ์ สิ่งเสพติด การพนัน การเสพยาเสพติด คอมพิวเตอร์ การใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา การให้ความสำคัญกับวัตถุนิยม เครียด ซึมเศร้า เบื่อหน่าย คิดฆ่าตัวตาย ฯลฯ

2. ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นนโยบายสำคัญที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดให้ทุกสถานศึกษานำไปดำเนินการอย่างต่อเนื่องและจริงจังเพื่อดูแลช่วยเหลือ ส่งเสริมพัฒนา ป้องกัน และแก้ไขปัญหาให้นักเรียนอย่างเป็นระบบ โดยมุ่งเน้นให้ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงาน ภายใต้การขับเคลื่อนและสนับสนุนของผู้บริหาร และการมีส่วนร่วมของบุคลากรทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา

3. ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมุ่งเน้นให้นักเรียนได้รับการดูแลช่วยเหลือและส่งเสริมพัฒนาเต็มตามศักยภาพ บนพื้นฐานความเชื่อว่านักเรียนทุกคนมีศักยภาพที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ เพียงแต่วิธีการที่ใช้และระยะเวลาอาจแตกต่างกันตามธรรมชาติพื้นฐานของนักเรียนและปัจจัยแวดล้อม การดูแลช่วยเหลือนักเรียนทั้งในเชิงการป้องกัน การแก้ปัญหา หรือการส่งเสริมสนับสนุนจำเป็นต้องยึดประโยชน์สูงสุดอันพึงเกิดต่อนักเรียนเป็นสำคัญ

วัตถุประสงค์

1. วิเคราะห์ความสำคัญของระบบดูแลช่วยเหลือที่มีต่อการพัฒนานักเรียน สถานศึกษา สังคม และตนเองได้
2. ดำเนินการให้ความช่วยเหลือนักเรียนตามหลักการของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้

ตอนที่ 2 กระบวนการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

เรื่องที่ 2.1 การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล

เรื่องที่ 2.2 การคัดกรองนักเรียน

เรื่องที่ 2.3 การส่งเสริมพัฒนานักเรียน

เรื่องที่ 2.4 การป้องกันและแก้ไขปัญหาให้นักเรียน

เรื่องที่ 2.5 การส่งต่อนักเรียน

แนวคิด

1. กระบวนการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนประกอบด้วยการทำงาน 5 ขั้นตอน คือ (1) การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล (2) การคัดกรองนักเรียน (3) การส่งเสริมพัฒนานักเรียน (4) การป้องกันและแก้ไขปัญหาให้นักเรียน และ (5) การส่งต่อนักเรียน

2. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล เป็นการศึกษารวบรวมข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับนักเรียนอย่างรอบด้านด้วยวิธีการ/เครื่องมือที่หลากหลาย อาทิ ระเบียบสะสม การสังเกต การสัมภาษณ์ การเขียนอัตชีวประวัติ การเขียนบันทึกประจำวัน การใช้แบบสอบถาม การเยี่ยมบ้าน การศึกษาบุคคลเป็นรายกรณี ฯลฯ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในตัวนักเรียนแต่ละคน และเป็นข้อมูลพื้นฐานในการคัดกรองนักเรียน เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ประโยชน์ในการส่งเสริม พัฒนา ป้องกัน และแก้ไขปัญหาของนักเรียนได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมตามความแตกต่างของแต่ละบุคคล

3. การคัดกรองนักเรียน เป็นการนำข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับตัวนักเรียนที่รวบรวมได้จากหลายแหล่งหลายวิธีการมาวิเคราะห์ว่าข้อมูลมีความสอดคล้องหรือมีแนวโน้มไปในทางใดมากที่สุด เพื่อกำหนดนักเรียนเป็นกลุ่มตามเกณฑ์การคัดกรองที่โรงเรียนกำหนดขึ้น เพื่อนำไปสู่การดำเนินการส่งเสริม พัฒนา ป้องกัน และแก้ไขปัญหาให้นักเรียนได้อย่างเหมาะสมกับธรรมชาติและความต้องการของนักเรียน

4. การส่งเสริมพัฒนานักเรียน เป็นการจัดกิจกรรมที่ตรงกับความสนใจและความต้องการของนักเรียนเพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มตามศักยภาพ ลดโอกาสเกิดปัญหาที่มีแนวโน้มจะเกิดขึ้นได้ในอนาคต

5. การป้องกันและแก้ปัญหานักเรียน เป็นการจัดกิจกรรมเพื่อดูแลช่วยเหลือนักเรียนกลุ่มเสี่ยงและกลุ่มมีปัญหาโดยไม่ปล่อยปละละเลยให้นักเรียนสร้างปัญหาต่อตนเองและผู้อื่น โดยการประสานงานกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อร่วมมือกันจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เหมาะสมสอดคล้องกับปัญหาบุคลิกลักษณะ และสภาพแวดล้อมของนักเรียนแต่ละคน

6. การส่งต่อนักเรียนเป็นกระบวนการช่วยเหลือนักเรียนที่ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาวิเคราะห์และพิจารณาแล้วเห็นว่าไม่สามารถดำเนินการส่งเสริม พัฒนา ช่วยเหลือ หรือแก้ปัญหานักเรียนได้โดยลำพัง จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อให้นักเรียนได้รับการช่วยเหลืออย่างถูกต้องและรวดเร็วขึ้น

วัตถุประสงค์

1. ใช้เครื่องมือ/วิธีการต่างๆ เพื่อทำความรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลได้
2. วิเคราะห์ลักษณะของนักเรียนตามเกณฑ์การคัดกรองของโรงเรียนได้
3. จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพัฒนานักเรียนได้เหมาะสมกับธรรมชาติ ศักยภาพ และความต้องการของนักเรียน
4. มีทักษะในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในเบื้องต้นได้
5. ประสานส่งต่อนักเรียนที่ควรได้รับการดูแลช่วยเหลือจากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านได้

ตอนที่ 3 การประยุกต์หลักจิตวิทยาในการส่งเสริม พัฒนา ป้องกัน และแก้ไขปัญหานักเรียน

เรื่องที่ 3.1 ความเข้าใจในธรรมชาติของนักเรียน

เรื่องที่ 3.2 หลักจิตวิทยาในการรับมือกับปัญหานักเรียน

เรื่องที่ 3.3 ปัญหานักเรียนและแนวทางการดูแลช่วยเหลือ

แนวคิด

1. นักเรียนมีลักษณะที่คล้ายและแตกต่างกันตามหลักพัฒนาการทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม ความเข้าใจของครูจะช่วยในการวางแผนส่งเสริมพัฒนา ป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนแต่ละวัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ นักเรียนระดับประถมศึกษาที่มีความกระตือรือร้น ชอบการลงมือปฏิบัติเพื่อแสดงถึงความสามารถของตนและให้ความสำคัญกับการชื่นชมจากผู้ปกครอง ครู และเพื่อน ส่วนนักเรียนระดับมัธยมศึกษา มีการเปลี่ยนแปลงของร่างกายเข้าสู่วัยรุ่นหนุ่มสาวซึ่งส่งผลต่อบุคลิกภาพ การจัดการกับอารมณ์ และการวางตัวในสังคม วัยนี้ให้ความสำคัญกับกลุ่มเพื่อนมาก และเป็นวัยที่มีศักยภาพในการคิดขั้นสูงจึงพร้อมเรียนรู้และมีส่วนร่วมเชิงความคิด

2. หลักจิตวิทยาพื้นฐานช่วยครูในการรับมือกับปัญหาของนักเรียนได้เป็นอย่างดี เริ่มตั้งแต่การสร้างบรรยากาศของโรงเรียนที่เอื้อให้นักเรียนรู้สึกอบอุ่น เป็นมิตร ปลอดภัย ยอมรับการปรึกษา การเลือกใช้วิธีสร้างแรงจูงใจที่มาจากภายในตัวนักเรียน การใช้หลักการสร้างข้อตกลงร่วมกันที่นักเรียนมีส่วนร่วม ยินดี และเต็มใจปฏิบัติ การให้ข้อมูลย้อนกลับและเสริมแรงนักเรียนเป็นระยะ เพื่อคงความมุ่งมั่นในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดี

3. การพิจารณาความเป็นปัญหาของนักเรียนควรเป็นที่เข้าใจตรงกันของคณะครูและผู้ที่เกี่ยวข้อง ปัญหาที่นักเรียนควรได้รับการวิเคราะห์ถึงความเป็นไปได้ของสาเหตุ มีการศึกษารวบรวมข้อมูลอย่างรอบด้าน และนำความรู้ทางจิตวิทยาพื้นฐานมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม

วัตถุประสงค์

1. ระบุลักษณะเด่นของพัฒนาการด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคมของนักเรียนแต่ละระดับได้
2. เสนอแนวทางการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมเพื่อส่งเสริม พัฒนา ป้องกัน และแก้ไขปัญหานักเรียนได้
3. สามารถวิเคราะห์ปัญหาและประยุกต์ความรู้ทางจิตวิทยาไปใช้ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้

ตอนที่ 4 การบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้ประสบความสำเร็จ

เรื่องที่ 4.1 การบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

เรื่องที่ 4.2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของระบบดูแลช่วยเหลือ

แนวคิด

1. การบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้ประสบความสำเร็จต้องอาศัยการดำเนินงานที่เป็นระบบประกอบด้วย การวางแผน (PLAN) การดำเนินการตามแผน (DO) การประเมินผล (CHECK) และการนำผลการประเมินมาปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงาน (ACT) ทั้งนี้ การประเมินผลการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนพิจารณาจากเกณฑ์การประเมินตามมาตรฐานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนซึ่งประกอบไปด้วยคุณภาพด้านปัจจัย กระบวนการ และผลผลิต (รวม 3 มาตรฐาน 14 ตัวชี้วัด)

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนประกอบด้วย (1) ผู้บริหารเป็นผู้นำในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน (2) ครูมีเจตคติที่ดีและมีความสามารถในการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน (3) ผู้ปกครอง ชุมชน มีส่วนร่วมในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน (4) นักเรียนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน และ (5) การมีสื่อ/เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

วัตถุประสงค์

1. ดำเนินการดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างเป็นระบบ
2. วิเคราะห์ปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จในการดำเนินการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้

ตอนที่ 5 สภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

เรื่องที่ 5.1 สภาพปัจจุบันของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

เรื่องที่ 5.2 ปัญหาและแนวทางของการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

แนวคิด

1. งานวิจัยที่เกี่ยวกับระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่ผ่านมาสะท้อนภาพรวมของสภาพปัจจุบันเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในปัจจุบันมีการพัฒนาและประเมินผลด้วยวิธีหลากหลาย มีการดำเนินการตามกระบวนการของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน 5 ประการ และมีความพยายามในการศึกษาวิธีต่างๆ เพื่อนำมาใช้ในการกิจกรรมเสริมให้แก่นักเรียนเพื่อแก้ปัญหาที่จำเพาะ มีความตระหนักในบทบาทของผู้บริหารและครูแนะแนว รวมถึงมีการพัฒนาโปรแกรมคอมพิวเตอร์เพื่อความสะดวกในการใช้ระบบ

2. ปัญหาที่พบของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนพบในทุกขั้นตอนของกระบวนการ ได้แก่ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมพัฒนานักเรียน การป้องกันและแก้ปัญหาให้นักเรียน และการส่งต่อนักเรียน แนวทางการพัฒนาต้องเริ่มจากการสร้างความตระหนักถึงความสำคัญและความเข้าใจในกระบวนการทำงานแต่ละขั้นตอนของระบบอย่างแท้จริง มีการทำงานเป็นทีม การนำหลักจิตวิทยามาใช้ในการจัดการกับปัญหา และการมีระบบการนิเทศ กำกับ ติดตาม อย่างเป็นกัลยาณมิตร

วัตถุประสงค์

1. อธิบายสภาพปัจจุบันของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้
2. ระบุปัญหาและแนวทางการพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้

ตอนที่ 1 ความสำคัญและความเป็นมาของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

เรื่องที่ 1.1 ความเป็นมาของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างก้าวกระโดดในสังคมยุคปัจจุบันส่งผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กและเยาวชนของชาติซึ่งกำลังอยู่ในช่วงวัยของการเรียนรู้ ค้นหา และพัฒนาตนเอง สถานศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการดูแลช่วยเหลือ ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพนักเรียนให้เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ มีทักษะในการดำเนินชีวิต สามารถคิด ตัดสินใจ แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ รวมทั้งมีภูมิคุ้มกันในการปรับตัวปรับใจให้ก้าวทันความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ซึ่งพอที่จะสรุปเหตุปัจจัยซึ่งเป็นที่มาของปัญหาและความสำคัญจำเป็นที่สถานศึกษาต้องพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนดังนี้

1. สภาพสังคมปัจจุบันเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกมิติทั้งด้านการสื่อสาร เทคโนโลยี ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาการระบาดของสารเสพติด ปัญหาครอบครัว ปัญหาการแข่งขันทุกรูปแบบ ก่อให้เกิดความทุกข์ ความวิตกกังวล ความเครียดซึ่งล้วนแต่เป็นผลเสียต่อสุขภาพกายและสุขภาพจิต ของทุกคนจนนำไปสู่การเกิดปัญหาและสภาวะวิกฤติทางสังคม

2. เด็กและเยาวชนในปัจจุบันประสบปัญหาที่มีเพศสัมพันธ์เร็วขึ้น ตั้งครรภ์ไม่พร้อม ทำแท้ง เข้าถึงและติดยาเสพติดได้ง่าย สูบบุหรี่ ดื่มสุรา เล่นการพนัน เสพติดสื่อคอมพิวเตอร์ ติดเกมจนนำไปสู่พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ทะเลาะวิวาท ใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา เครียด ซึมเศร้า เบื่อหน่าย คิดฆ่าตัวตาย ให้ความสำคัญกับวัตถุนิยม ความสัมพันธ์ในครอบครัวเปราะบาง มีความรู้สึกล้างเหินจากครอบครัว ความเชื่อความศรัทธาในศาสนาจริยธรรมและความดีน้อยลง ขาดหลักในการยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ความสามารถในการควบคุมตัวเองน้อยลง ฯลฯ (รายงานการพัฒนาเด็กและเยาวชน ประจำปี, 2554: ศูนย์การเฝ้าระวังและเตือนภัยทางสังคม สำนักงานปลัดกระทรวง การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2554: สถาบันธัญญารักษ์, 2554: เครือข่ายรณรงค์หยุดการพนัน, 2554: ศูนย์การเฝ้าระวังและเตือนภัยทางสังคม สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2554: สำนักงานวิจัยระบบสาธารณสุข, 2554: สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2554: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2552: 3)

3. เป้าหมายของการจัดการศึกษาคือ การพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข โดยยึดหลักว่าทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ การจัดการศึกษาต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ให้ผู้เรียนรู้จักประยุกต์ความรู้เพื่อป้องกันและแก้ไข ปัญหา คิดเป็น ทำเป็น มีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมมือกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542) การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานต้องสอดคล้องกับสภาพความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและความเป็นพลโลก มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ

(กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ทั้งนี้ การพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์จะต้องดำเนินการส่งเสริม ป้อนกัน ช่วยเหลือ แก้ไขปัญหาต่างๆ ให้กับนักเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551: 5)

4. บทบาทหน้าที่ของครูในการพัฒนานักเรียนนอกเหนือจากการพัฒนาตนเองให้มีความรู้ในวิชาที่สอน เข้าใจกระบวนการเรียนรู้ เลือกวิธีสอนได้เหมาะสม จูงใจให้ผู้เรียนอยากเรียนรู้ จัดการห้องเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ และใช้วิธีการประเมินผลที่เหมาะสมแล้ว ครูจะต้องรู้จักผู้เรียน เข้าใจยอมรับ สื่อสารกับผู้อื่นได้ดี มีมนุษยสัมพันธ์ มีสุขภาพกาย-ใจที่ดี และมีใจรักอาชีพครู (Ryans, 1964; Emmer, Evertson & Anderson, 1980; Good & Grows, 1979; Housner & Griffy, 1983, สุรางค์ โค้วตระกูล, 2548) พร้อมทั้งจะดูแลช่วยเหลือและพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพทั้งดี เก่ง และมีความสุข

ด้วยเหตุนี้ คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการจึงได้ริเริ่มระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อรณรงค์ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องประสานความร่วมมือกันเพื่อพัฒนาการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้มีความเข้มแข็ง โดยกำหนดให้สถานศึกษาในสังกัดทุกแห่งนำไปดำเนินการอย่างต่อเนื่องและจริงจังก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล ทั้งนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุขได้ร่วมกันวางรากฐานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียนมาอย่างต่อเนื่องเริ่มตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2542 ดังมีพัฒนาการการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามลำดับ (กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, 2554: 6-12) ดังนี้

1. ปีพุทธศักราช 2542 กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการร่วมมือกับกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุขดำเนินการจัดทำระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนซึ่งเป็นระบบที่ถูกพัฒนาขึ้นมาเพื่อให้เกิดการดูแลช่วยเหลือพัฒนาศักยภาพนักเรียนในโรงเรียน

2. ปีพุทธศักราช 2543 การดำเนินงานของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้พัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน ซึ่งได้ดำเนินการในพื้นที่เป้าหมาย 13 จังหวัด กระจายในทุกภาคของประเทศ โดยเบื้องต้นมุ่งเน้นให้ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของบุคลากรที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา เพื่อนำไปสู่การพัฒนานักเรียนในระบบให้มีคุณภาพทั้งด้านร่างกาย จิตใจและสติปัญญา พัฒนาความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรม และมีวิถีชีวิตที่เป็นสุขตามที่สังคมมุ่งหวัง ผลจากการประเมินผลการพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนนำร่องกรุงเทพมหานคร 6 โรงเรียน และเขตภูมิภาค 1 โรงเรียน พบว่า ลดปัญหาพฤติกรรมของนักเรียนในกลุ่มเสี่ยง และกลุ่มมีปัญหา แต่พบว่านักเรียนส่วนหนึ่งมีปัญหารุนแรงเกินกว่าที่ครูแนะแนวจะช่วยเหลือได้ และยังขาดจุดส่งต่อเพื่อรับการดูแลโดยบุคลากรผู้เชี่ยวชาญ เฉพาะ เช่น ด้านจิตวิทยา ขาดแหล่งสนับสนุนข้อมูลสารสนเทศที่เป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างด้านบริการและวิชาการ รวมถึงขาดระบบที่สามารถสืบค้นข้อมูลข่าวสาร ทำให้การพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนไม่ต่อเนื่องเท่าที่ควร

3. ในปีพุทธศักราช 2544 กรมสุขภาพจิตดำเนินโครงการพัฒนาเครือข่ายการช่วยเหลือด้านสุขภาพจิต และแก้ไขปัญหาสารเสพติด โดยมีเป้าหมายพัฒนาระบบการส่งต่อและช่วยเหลือนักเรียนระหว่างระบบการศึกษาและระบบบริการสาธารณสุขเพื่อช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาในระดับต่างๆ อย่างเหมาะสม ผลจากการประเมินแม้จะพบว่า บุคลากรที่เข้าร่วมโครงการไม่ได้รับผิดชอบงานด้านสุขภาพจิตโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง และมีความรู้สึกว่าเป็นภาระงาน ขาดแผนงานในการสร้างเครือข่าย

ส่งต่ออย่างชัดเจน รวมถึงการติดตามนิเทศยังไม่เพียงพอในการสร้างความมั่นใจให้กับผู้ปฏิบัติงาน แต่พบว่ากลุ่มนักเรียนมีความพึงพอใจระดับมากกับการได้รับการดูแลช่วยเหลือจากโครงการ ส่งผลให้ทางสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีนโยบายให้โรงเรียนในสังกัด ดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง โดยมีการจัดประกวดและประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน ทั้งในระดับเขตพื้นที่การศึกษา เขตตรวจราชการ และระดับประเทศ

4. ในปีงบประมาณ 2546 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดจุดเน้น ให้โรงเรียนจัดระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

5. ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2550 เป็นต้นมา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดให้ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นตัวชี้วัดความสำเร็จของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามคำรับรองการปฏิบัติราชการ ทั้งนี้ สำนักงานวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดกรอบและแนวทางการประเมินสถานศึกษา เพื่อให้สถานศึกษาประเมินตนเอง และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ส่งเสริมสนับสนุน นิเทศ กำกับ ติดตามให้สถานศึกษาสามารถดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามมาตรฐานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยใช้เกณฑ์การประเมินตามมาตรฐานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ประกอบด้วย 3 มาตรฐาน 14 ตัวชี้วัด ได้แก่ (1) มาตรฐานด้านนักเรียนเน้นให้นักเรียนสามารถพัฒนาตนเองได้ตามศักยภาพ และสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ประกอบด้วย 6 ตัวชี้วัด คือ (1.1) รู้จักตนเองและพึ่งตนเองได้ (1.2) มีสุขภาพกาย สุขภาพจิต และสุขนิสัยที่ดี (1.3) มีทักษะในการหลีกเลี่ยง ป้องกันภัย อันตราย และพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ (1.4) รักและเห็นคุณค่าในตนเอง และผู้อื่น และสามารถจัดการกับปัญหาและอารมณ์ของตนเองได้ (1.5) เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว โรงเรียน ชุมชน และสังคม (1.6) มีเจตคติที่ดีและมีทักษะพื้นฐานในการประกอบอาชีพสุจริต (2) มาตรฐานด้านกระบวนการ เน้นให้สถานศึกษามีการจัดระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนประกอบด้วย 3 ตัวชี้วัด คือ (2.1) สถานศึกษามีการวางระบบการบริหารงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน (2.2) มีการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน (2.3) มีการนิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผล รายงานผล และพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนและ (3) มาตรฐานด้านปัจจัย เน้นให้สถานศึกษามีบุคลากร สื่อ และเครื่องมือ ที่เอื้อต่อการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ประกอบด้วย 5 ตัวชี้วัด คือ (3.1) ผู้บริหารเป็นผู้นำในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน (3.2) ครูมีเจตคติที่ดีและมีความสามารถในการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน (3.3) ผู้ปกครอง ชุมชน มีส่วนร่วมในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน (3.4) นักเรียนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน (3.5) มีสื่อ เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

6. ปีพุทธศักราช 2552 นายปรามโทย์ แก้วสุข ที่ปรึกษาด้านพัฒนาระบบเครือข่ายและการมีส่วนร่วม สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้มอบนโยบายในการจัดระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนแก่ผู้บริหารสถานศึกษาและคณะครู โดยได้เน้นให้ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นหลักในการขับเคลื่อนเพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ

7. ปีพุทธศักราช 2553 ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนถูกกำหนดเป็นสมรรถนะที่ 2 ใน 6 ส่วน ของสมรรถนะประจำสายงาน (Function Competency) ของการประเมินสมรรถนะในการ

ปฏิบัติงานของครูระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งเป็นการดำเนินการตามนโยบายกระทรวงศึกษาธิการ ภายใต้โครงการไทยเข้มแข็งในเรื่องการยกระดับคุณภาพครูทั้งระบบ

8. ปีพุทธศักราช 2553-2554 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้สามารถเรียนรู้ได้อย่างประสบผลสำเร็จ มีสมรรถนะและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 รวมทั้งการเฝ้าระวังปัญหานักเรียนออกกลางคันและปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงของนักเรียนจึงได้กำหนดให้ปีการศึกษา 2553-2554 เป็นปีแห่งการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างรอบด้าน เพื่อรณรงค์ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการพัฒนาการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้มีความเข้มแข็ง

9. พุทธศักราช 2554 กรมสุขภาพจิตร่วมกับกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ จัดทำคู่มือระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาขึ้น

สรุป

สภาพสังคมปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกมิติส่งผลต่อการเกิดปัญหาในกลุ่มเด็กและเยาวชนทั้งในเรื่องเพศสัมพันธ์ สิ่งเสพติด การพนัน การเสพยาเสพติดสื่อคอมพิวเตอร์ การใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา การให้ความสำคัญกับวัตถุนิยม เครียด ซึมเศร้า เบื่อหน่าย คิดฆ่าตัวตาย ฯลฯ คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการจึงได้ริเริ่มระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อรณรงค์ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องประสานความร่วมมือกันเพื่อพัฒนาการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้มีความเข้มแข็ง โดยกำหนดให้สถานศึกษาในสังกัดทุกแห่งนำไปดำเนินการอย่างต่อเนื่องและจริงจังก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล ทั้งนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุขได้ร่วมกันวางรากฐานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียนมาอย่างต่อเนื่อง โดยมีการพัฒนาระบบการส่งต่อและช่วยเหลือนักเรียนระหว่างระบบการศึกษาและระบบบริการสาธารณสุขเพื่อช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาในระดับต่างๆ อย่างเหมาะสม มีการกำหนดให้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยเน้นให้ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นหลักในการขับเคลื่อนเพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ และเน้นการพัฒนากระบวนการเครือข่ายและการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน รวมทั้งมีประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน

เรื่องที่ 1.2 หลักการของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง การส่งเสริม พัฒนา ป้องกัน และแก้ไขปัญหา นักเรียนอย่างเป็นระบบมีขั้นตอน โดยมีครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินการ และมีการประสานความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับครูที่เกี่ยวข้อง ผู้บริหาร เพื่อนนักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชนเพื่อร่วมมือกันดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีวิธีการและเครื่องมือที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน มีการรายงานผลการดำเนินงานในทุกขั้นตอนอย่างเป็นระบบ เพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาตนเองเต็มตาม ศักยภาพ มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีภูมิคุ้มกันทางจิตใจที่เข้มแข็ง มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีทักษะการ ดำรงชีวิต และใช้ชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ประกอบด้วย การดำเนินงาน 5 ขั้นตอน คือ (1) การ รู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล (2) การคัดกรองนักเรียน (3) การส่งเสริมพัฒนานักเรียน (4) การป้องกัน และแก้ไขปัญหาที่นักเรียน และ (5) การส่งต่อนักเรียน

วัตถุประสงค์ของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในปีพุทธศักราช 2554 กรมสามัญศึกษา ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนไว้ 2 ข้อ คือ (1) เพื่อให้การดำเนินงานดูแล ช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ และ (2) เพื่อให้โรงเรียน ผู้ปกครอง หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือชุมชน มีการทำงานร่วมกันโดยผ่านกระบวนการทำงานที่มีระบบ พร้อม ด้วยเอกสาร หลักฐานการปฏิบัติงาน สามารถตรวจสอบหรือรับการประเมินได้ ต่อมาในปีพุทธศักราช 2547 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้เพิ่มเติมวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งระบบการ ดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็น 3 ข้อ ดังนี้

1. เพื่อให้โรงเรียนมีระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยมีกระบวนการ วิธีการ และเครื่องมือที่มี คุณภาพและมีมาตรฐาน สามารถตรวจสอบได้
2. เพื่อส่งเสริมให้ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษา บุคลากรในโรงเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน หน่วยงาน และองค์กรภายนอกมีส่วนร่วมในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
3. เพื่อให้นักเรียนได้รับการดูแลช่วยเหลือ และส่งเสริมพัฒนาเต็มตามศักยภาพ เป็นคนที่ สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

หลักคิดในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน (ชุดิมา สุรเศรษฐ, 2557; มูลนิธิสด ศรี-สฤวงค์, 2548: ออนไลน์)

1. มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ เพียงแต่ใช้เวลาและวิธีการที่ แตกต่างกันไป เนื่องจากแต่ละคนมีความเป็นปัจเจกบุคคล ดังนั้นการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ควรให้ ความสำคัญกับการส่งเสริม พัฒนา และดูแลช่วยเหลือนักเรียนทุกคนตามควรแก่กรณีของตน ครอบคลุมทั้งการให้บริการแบบรายบุคคลและแบบกลุ่มโดยยึดประโยชน์สูงสุดอันพึงเกิดต่อนักเรียน เป็นสำคัญ
2. พฤติกรรมทุกอย่างย่อมมีสาเหตุ โดยพฤติกรรมเดียวกันอาจเกิดจากสาเหตุเดียวกันหรือ ต่างกันก็ได้ ดังนั้นการส่งเสริม พัฒนา และดูแลช่วยเหลือนักเรียนจึงควรให้ความสำคัญกับการศึกษา และทำความเข้าใจนักเรียนเป็นรายบุคคลเพื่อจะได้ทราบถึงที่มาของพฤติกรรม และสามารถ ดำเนินการส่งเสริม พัฒนา และดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้เหมาะสมกับแต่ละกรณี
3. คนทุกคนต้องการความรัก การยอมรับ และเห็นคุณค่าในตนเอง ดำเนินการส่งเสริม พัฒนา และดูแลช่วยเหลือนักเรียนควรส่งเสริมให้นักเรียนรักและเห็นคุณค่าในตนเอง ผู้อื่น และ

สิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัว เรียนรู้วิถีการใช้ชีวิตและอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีเมตตา เคารพ และให้เกียรติซึ่งกันและกัน

4. คนทุกคนมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปตามวัยและประสบการณ์ของตน การส่งเสริมพัฒนาและการดูแลช่วยเหลือนักเรียนควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างเสริมพัฒนาการของนักเรียนทั้งในด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ให้นักเรียนได้พัฒนาตนตามวัยอย่างเต็มตามศักยภาพ สอดคล้องกับธรรมชาติและศักยภาพของตน

5. ความสำเร็จของการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนต้องอาศัยการมีส่วนร่วมทั้งการร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ และร่วมพัฒนาของทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภายในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา อาทิ นักเรียนผู้ปกครอง ครู ผู้บริหาร กรรมการสถานศึกษา นักจิตวิทยาการปรึกษา สถานประกอบการ ชุมชน องค์กรภาครัฐและเอกชน ฯลฯ

คุณค่าของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน(กรมสามัญศึกษา, 2544: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547: กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, 2554: 18) ประกอบด้วย

1. นักเรียนได้รับการดูแลช่วยเหลือ ส่งเสริม พัฒนาอย่างเต็มตามศักยภาพ เรียนรู้อย่างมีความสุข ได้รับการป้องกันและแก้ไขปัญหาย่างทั่วถึงและตรงตามสภาพปัญหา รู้จักตนเอง มีทักษะในการดำเนินชีวิต สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสมและมีความสุข

2. ครูได้พัฒนาความรู้ความสามารถและทักษะในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นระบบ ภายใต้ความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งจากภายในและภายนอกสถานศึกษา

3. ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เกิดความเชื่อมั่นและยอมรับระบบการดำเนินงานของโรงเรียน ให้ความร่วมมือในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มตามศักยภาพ รวมทั้งมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนอย่างรอบด้านทั่วถึง

4. ผู้บริหารได้รูปแบบกระบวนการพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเชิงระบบ เกิดแนวทางในการพัฒนานักเรียนหลักสูตร และคุณภาพการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ ภายใต้การสนับสนุนจากเครือข่ายต่างๆ

5. โรงเรียนมีผลการดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษา ได้รับการยอมรับสนับสนุนและความร่วมมือจากทุกภาคส่วน

6. เขตพื้นที่การศึกษาเกิดการพัฒนานวัตกรรมในการพัฒนานักเรียน ได้องค์ความรู้ในการนิเทศ ติดตาม ประเมินผลในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

7. เกิดเครือข่ายในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพนักเรียนอย่างเข้มแข็ง จริงจังด้วยความเอื้ออาทร สัมพันธภาพระหว่างครูกับนักเรียนเป็นไปด้วยดีและอบอุ่น

สรุป

ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมุ่งเน้นให้นักเรียนได้รับการดูแลช่วยเหลือและส่งเสริมพัฒนาเต็มตามศักยภาพ เรียนรู้อย่างมีความสุข ได้รับการป้องกันและแก้ไขปัญหาย่างทั่วถึง และตรงตามสภาพปัญหา รู้จักตนเอง มีทักษะในการดำเนินชีวิต สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสมและมีความสุข บนพื้นฐานความเชื่อว่านักเรียนทุกคนมีศักยภาพที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ เพียงแต่วิธีการที่ใช้และระยะเวลาอาจแตกต่างกันตามธรรมชาติพื้นฐานของนักเรียนและปัจจัยแวดล้อม โดยมีครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงาน ภายใต้การขับเคลื่อนและสนับสนุนของผู้บริหาร และการมีส่วนร่วมของบุคลากรทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา

หลังจากศึกษาเนื้อหาสาระเรื่องที่ 1.1-1.2 แล้ว โปรดปฏิบัติใบงานที่ 1

ตอนที่ 2 กระบวนการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

กระบวนการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนหมายถึง กระบวนการดำเนินงานในการส่งเสริม พัฒนา ป้องกัน และแก้ไขปัญหาให้นักเรียนอย่างเป็นระบบมีขั้นตอน โดยอาศัยความร่วมมืออย่างใกล้ชิดของครูทุกคน ผู้บริหาร เพื่อนนักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และผู้เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา มีวิธีการและเครื่องมือที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน มีการรายงานผลการดำเนินงานในทุกขั้นตอนอย่างเป็นระบบเพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาตนเองเต็มตามศักยภาพ มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีภูมิคุ้มกันทางจิตใจที่เข้มแข็ง มีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีทักษะการดำรงชีวิต ประกอบด้วย การดำเนินงาน 5 ขั้นตอน คือ (1) การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล (2) การคัดกรองนักเรียน (3) การส่งเสริมพัฒนานักเรียน (4) การป้องกันและแก้ไขปัญหาให้นักเรียนและ (5) การส่งต่อนักเรียน

เรื่องที่ 2.1 การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล

ด้วยความหลากหลายของนักเรียนแต่ละคนซึ่งมีพื้นฐานความเป็นมาของชีวิตที่ผ่านการอบรมเลี้ยงดูจากพ่อแม่ผู้ปกครอง และเติบโตมาในสภาพแวดล้อมที่หลากหลายแตกต่างกัน หล่อหลอมให้นักเรียนแต่ละคนมีความคิด ความเชื่อ มีความรู้สึกต่อประสบการณ์ต่างๆ และเลือกที่จะแสดงพฤติกรรมที่หลากหลายแตกต่างกันไป ดังนั้น การได้รู้ข้อมูลที่จำเป็นเกี่ยวกับตัวนักเรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นที่จะช่วยให้ครูอาจารย์และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีความเข้าใจนักเรียนมากขึ้น สามารถนำข้อมูลมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริม ป้องกัน และแก้ไขปัญหาของนักเรียนทั้งเป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่มได้อย่างถูกต้อง โดยอาศัยข้อมูลเชิงประจักษ์เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนและลดข้อผิดพลาดในการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้น้อยที่สุด

การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล หมายถึง การศึกษารวบรวมข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับตัวนักเรียนอย่างรอบด้านด้วยวิธีการและเครื่องมือที่เหมาะสมหลากหลาย เพื่อให้เกิดความเข้าใจในตัวนักเรียนแต่ละคน และเป็นข้อมูลพื้นฐานในการคัดกรองนักเรียนเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ประโยชน์ในการส่งเสริม พัฒนา ป้องกัน และแก้ไขปัญหาของนักเรียนได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมตามความแตกต่างของแต่ละบุคคล

หลักการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลและการนำไปใช้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคล เป็นกระบวนการศึกษารายละเอียดทั้งที่เกี่ยวกับนักเรียนโดยตรงและสิ่งแวดล้อมของนักเรียนควบคู่กัน
2. ควรรวบรวมข้อมูลด้วยเทคนิคและวิธีที่หลากหลายเพื่อให้รู้จักนักเรียนในหลายแง่มุม
3. ควรเลือกใช้เครื่องมือหรือวิธีการให้เหมาะสมสอดคล้องกับลักษณะของผู้เรียนแต่ละบุคคล
4. ไม่มีเครื่องมือหรือวิธีการใดวิธีการหนึ่งที่ดีที่สุดและให้ผลครบถ้วนสมบูรณ์
5. ควรศึกษาและรวบรวมรายละเอียดเกี่ยวกับตัวนักเรียนทุกคนอย่างทั่วถึงรอบด้าน
6. ประสิทธิภาพของการรวบรวมข้อมูลขึ้นอยู่กับความร่วมมือของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการให้ข้อมูล
7. การศึกษาและรวบรวมข้อมูลควรเป็นกระบวนการทำความเข้าใจควบคู่ไปกับการให้ความช่วยเหลือ

8. เป้าหมายของการเก็บรวบรวมข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคล คือ การช่วยให้นักเรียนได้รู้จักและเข้าใจตนเองในด้านต่างๆ มากขึ้น ครูและผู้ที่เกี่ยวข้องได้รู้จักและเข้าใจผู้เรียนได้ดีและถูกต้องมากยิ่งขึ้น และโรงเรียนสามารถนำผลจากความรู้ความเข้าใจในตัวนักเรียนไปจัดโครงการ/กิจกรรมเพื่อป้องกัน พัฒนา ส่งเสริม หรือแก้ไขปัญหให้กับนักเรียน

9. คำนึงถึงความเป็นปัจจุบันของข้อมูลที่จะนำมาใช้

10. การวิเคราะห์ข้อมูลจากเทคนิค/เครื่องมือบางชนิดต้องอาศัยผู้ที่มีความชำนาญ/เคยได้รับการฝึกมาแล้ว

11. ควรตรวจสอบข้อมูลจากหลายแหล่ง หลายวิธีการ

12. รักษาความลับของข้อมูล

13. จัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบเพื่อช่วยในการค้นหาและนำมาใช้ได้ง่าย

ข้อมูลพื้นฐานของนักเรียนที่ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาควรมีสำหรับใช้ในการรู้จักนักเรียน
เป็นรายบุคคลมีดังนี้

1. ความสามารถและความถนัด ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พฤติกรรมการเรียน ความสามารถด้านกีฬา ศิลปะ ดนตรี ความถนัดเฉพาะทาง บทบาทหน้าที่พิเศษในโรงเรียน การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ทั้งในและนอกโรงเรียน ฯลฯ

2. สุขภาพและลักษณะทางร่างกาย ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างส่วนสูงและน้ำหนัก โรคประจำตัว ความบกพร่องทางร่างกาย/ความพิการ ความสะอาดของร่างกาย ฯลฯ

3. ประวัติครอบครัว ได้แก่ ความสัมพันธ์ในครอบครัว ความเหมาะสมของสภาพที่อยู่อาศัย และสิ่งแวดล้อม ความสามารถในการคุ้มครองดูแลนักเรียนได้อย่างปลอดภัยและเหมาะสม ความเจ็บป่วยของบุคคลในครอบครัว การใช้สารเสพติด สุรา การพนัน การใช้ความรุนแรง รายได้และภาระใช้จ่ายของพ่อแม่/ผู้ปกครอง ความเพียงพอของรายรับกับรายจ่าย จำนวนเงินที่นักเรียนได้รับและใช้จ่ายในแต่ละวัน ฯลฯ

4. การปรับตัวทางด้านอารมณ์และสังคม ได้แก่ ความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเอง สภาพอารมณ์ที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน อารมณ์ซึมเศร้า วิตกกังวล ตื่นตกใจง่าย กลัว การปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม บุคลิกภาพเก็บตัว ขี้อาย ไม่กล้าแสดงออก ขาดความมั่นใจ ฯลฯ

5. ความสนใจและการมองเป้าหมายในอนาคต ได้แก่ กิจกรรมที่ชอบทำในยามว่าง การใช้เวลา/ความสนใจในเรื่องหนึ่งเรื่องใดเป็นพิเศษ การวางแผนการศึกษาต่อ/ประกอบอาชีพ ฯลฯ

6. ปัจจัยเสี่ยง ได้แก่ การอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เสี่ยงอันตราย/มีแนวโน้มที่จะถูกชักจูงได้ง่าย ความเจ็บป่วยของบุคคลในครอบครัว การใช้สารเสพติด การติดสุรา การพนัน การถูกคุกคามล่วงละเมิดทางเพศ การคบเพื่อนต่างเพศ การแต่งกายที่ล่อแหลม ฯลฯ

วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคล ประกอบด้วย (ชุดิมา สุรเศรษฐ, 2557; ชุดิมา สุรเศรษฐ จรินทร์ วินทะไชย์ และปิยวรรณ วิเศษสุวรรณภูมิ, 2557; ชุดิมา สุรเศรษฐ (พงศ์วิรินทร์) จรินทร์ วินทะไชย์ และทัศนีย์ ศรีพิพัฒน์, 2548)

วิธีการ/เครื่องมือ	ความหมาย	หลักการนำไปใช้
ระเบียบสะสม (Cumulative Record)	เอกสารที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลของนักเรียนเป็นรายบุคคลอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่เริ่มเข้าศึกษาจนกระทั่งสำเร็จการศึกษาหรือออกจากสถานศึกษา นั้นๆ ไป ระเบียบสะสมจะให้ข้อมูล	1. ชนิดของระเบียบสะสมที่นิยมใช้ในปัจจุบันมีหลากหลายรูปแบบ โรงเรียนควรเลือกใช้รูปแบบที่เกิดประโยชน์มากที่สุดตามความพร้อมและความเหมาะสมของโรงเรียน 2. การบันทึกข้อมูลในระเบียบสะสมครูหรือนักเรียนอาจ

วิธีการ/เครื่องมือ	ความหมาย	หลักการนำไปใช้
	ในภาพรวมของนักเรียนแต่ละคนในด้านต่างๆ (ข้อมูลส่วนตัว ประวัติ ครอบครัว สุขภาพ ประวัติการศึกษา ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ข้อมูลเกี่ยวกับบุคลิกภาพ ข้อมูลจากแบบสำรวจและแบบทดสอบ เป้าหมายการศึกษาต่อ และอาชีพ แผนที่แสดงการเดินทางจากโรงเรียนไปบ้าน บันทึกการเยี่ยมบ้าน ฯลฯ) ซึ่งชนิดของระเบียบสะสมที่นิยมใช้ในปัจจุบันมีทั้งแบบแผนเดียว/แผ่นพับ แบบเป็นซอง/แฟ้ม แบบเป็นสมุดบันทึก แฟ้มอิเล็กทรอนิกส์	เป็นผู้บันทึกข้อมูลโดยเก็บข้อมูลจากหลายแหล่งหลายวิธีการ อาทิ ข้อมูลจากตัวนักเรียน บิดา มารดา ผู้ปกครอง ฯลฯ โดยใช้วิธีการสังเกต สัมภาษณ์ แบบสอบถาม การทำอัตชีวประวัติ การทำแบบทดสอบ ฯลฯ 3. ข้อมูลที่จัดเก็บต้องตรงกับความเป็นจริง เป็นข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน บันทึกอย่างชัดเจนไม่คลุมเครือ 4. ควรจัดเก็บระเบียบสะสมอย่างเป็นระบบง่ายต่อการค้นหา 5. เก็บรักษาข้อมูลของนักเรียนเป็นความลับ และควรสงวนสิทธิ์ในการเข้าถึงข้อมูลเฉพาะผู้มีหน้าที่ดูแลเกี่ยวข้องกับนักเรียนโดยตรง
การสังเกต (Observation)	การเฝ้ามองและรับรู้พฤติกรรมตามธรรมชาติของบุคคล หรือสิ่งที่สังเกตด้วยความตั้งใจโดยอาศัยประสาทสัมผัสในการรับรู้	1. ผู้สังเกตควรเป็นผู้ที่มีความรู้เรื่องการสังเกตเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เที่ยงตรงและเชื่อถือได้โดยไม่นำความคิดเห็นหรือคุณลักษณะประจำตัวของผู้ถูกสังเกตเข้ามามีอิทธิพลต่อการสังเกต 2. มีเป้าหมายที่ชัดเจนในการสังเกตแต่ละครั้งว่าจะสังเกตใคร สังเกตพฤติกรรมอะไร ในสถานการณ์ใด และจะนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้เพื่อประโยชน์อะไร 3. สังเกตพฤติกรรมของบุคคลควบคู่ไปกับสถานการณ์หรือสิ่งแวดล้อม เนื่องจากสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมมักมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของบุคคล 4. ควรสังเกตบุคคลเพียงคนเดียวและกำหนดพฤติกรรมที่ต้องการสังเกตให้ชัดเจนในการสังเกตแต่ละครั้ง 5. สังเกตพฤติกรรมที่เป็นจริงตามธรรมชาติโดยพยายามไม่ให้ผู้ถูกสังเกตรู้ตัว 6. สังเกตบุคคลในหลายสถานการณ์และหลายช่วงเวลา 7. ควรสังเกตบุคคลในสถานการณ์วิกฤตบ้างเพื่อจะได้ทราบถึงบุคลิกภาพที่แท้จริงบางประการของผู้ถูกสังเกต 8. ควรมีผู้สังเกตหลายๆ คน เพื่อป้องกันข้อบกพร่องอันเนื่องมาจากอคติของผู้สังเกตและช่วยให้การสังเกตพฤติกรรมและสถานการณ์ต่างๆ มีความรอบคอบและกว้างขวางยิ่งขึ้น 9. ควรบันทึกการสังเกตทันทีหลังจากที่ดำเนินการสังเกตเสร็จสิ้นแล้วโดยใช้ภาษาเขียนที่ชัดเจน เข้าใจง่าย เพื่อไม่ให้เกิดความสับสนในการตีความ 10. สิ่งที่ควรจดบันทึกการสังเกต ได้แก่ พฤติกรรมของผู้ถูกสังเกตและเหตุการณ์แวดล้อมที่เกี่ยวข้อง เหตุการณ์ทั้งด้านดีและไม่ดีเพื่อจะได้มองเห็นบุคลิกภาพที่แท้จริงของเด็ก เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนและหลังจากที่ผู้ถูกสังเกตได้แสดงพฤติกรรมเพื่อให้เห็นความสัมพันธ์

วิธีการ/เครื่องมือ	ความหมาย	หลักการนำไปใช้
		ระหว่างเหตุการณ์กับพฤติกรรมที่บุคคลได้แสดงออก รวมทั้งคำพูดสำคัญๆ ที่ผู้ถูกสังเกตได้พูดออกมาเพื่อประโยชน์ในการทำความเข้าใจและตีความพฤติกรรมของผู้ถูกสังเกต 11. ควรบันทึกพฤติกรรมและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างตรงไปตรงมา ไม่ควรเพิ่มเติมความคิดเห็นของผู้สังเกตในการบันทึกพฤติกรรมที่เด็กแสดงออก หากผู้สังเกตมีความเห็นหรือข้อเสนอนะเพื่อการช่วยเหลือ/แก้ไขควรเขียนแยกเป็นอีกหัวข้อหนึ่งจากพฤติกรรมและเหตุการณ์ที่สังเกตพบ 12. ตรวจสอบผลที่ได้ด้วยเครื่องมือหรือเทคนิควิธีการอื่นๆ ควบคู่ไปด้วย
การสัมภาษณ์ (Interview)	การสนทนาอย่างมีจุดมุ่งหมายของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป โดยมีฝ่ายหนึ่งทำหน้าที่เป็นผู้สัมภาษณ์ ส่วนอีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ถูกสัมภาษณ์	1. เตรียมการสัมภาษณ์ (ตั้งวัตถุประสงค์ ศึกษาข้อมูล/เรื่องราวของผู้ถูกสัมภาษณ์ เตรียมคำถาม ติดต่อผู้ถูกสัมภาษณ์ จัดเตรียมสถานที่) 2. เปิดการสัมภาษณ์ สร้างสัมพันธภาพที่ดี แสดงความใส่ใจ ทักทาย ขวนพุดคุยชี้แจงรายละเอียด รักษาความอบอุ่นเป็นมิตรตามธรรมชาติไม่เร่งรีบ 3. ระหว่างการสัมภาษณ์ ใช้คำถามที่เตรียมมาเป็นแนวทาง ยอมรับความคิดเห็นและความรู้สึกของผู้ถูกสัมภาษณ์ แสดงความเข้าใจ ไวต่อความรู้สึก เป็นผู้ฟังที่ดี 4. ปิดการสัมภาษณ์อย่างเป็นกันเอง บอกประโยชน์ที่ได้กล่าวขอบคุณ นัดหมายครั้งต่อไป (ถ้ามี) แสดงมารยาทที่ดี ไม่รีบร้อน ลูกลี้ลูกกลนแม่ใกล้หมดเวลา 5. บันทึกผลการสัมภาษณ์ทันทีและเก็บบันทึกการสัมภาษณ์เป็นความลับ
อัตชีวประวัติ (Autobiography)	การที่บุคคลเขียนเล่าเรื่องราวและเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับตนเองทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต รวมทั้ง ปัญหา อุปสรรค และความมุ่งหวังต่างๆ ในชีวิต ซึ่งจะช่วยให้บุคคลได้คิดถึงเรื่องราวเกี่ยวกับตนเองอย่างมีระบบ เกิดความเข้าใจในตนเอง เข้าใจถึงเจตคติส่วนตัวและอารมณ์ที่อยู่เบื้องหลังพฤติกรรมของแต่ละบุคคล การเขียนอัตชีวประวัติสามารถทำได้ใน 2 รูปแบบ คือ (1) แบบกำหนดหัวข้อให้เขียน (Structured Autobiography) ซึ่งจะช่วยให้ได้ข้อมูลครบถ้วนตามที่ต้องการ สามารถรวบรวมรายละเอียดต่างๆ	1. ครูควรมีความสัมพันธ์ที่ดีกับนักเรียนทำให้นักเรียนเกิดความไว้วางใจ ยินดีเปิดเผยเรื่องราวต่างๆ ของตนให้ครูได้ทราบโดยไม่ปิดบังหรือบิดเบือนข้อมูล 2. ครูควรอธิบายให้นักเรียนเข้าใจวัตถุประสงค์ของการให้เขียนอัตชีวประวัติ เช่น เพื่อช่วยให้ครูรู้จักนักเรียนดีขึ้นและเพื่อช่วยให้นักเรียนได้รู้จักและเข้าใจตนเองดีขึ้น 3. การเข้าใจนักเรียนเป็นคุณค่าที่สำคัญที่สุดของการเขียนอัตชีวประวัติ ครูไม่ควรยึดติดกับรูปแบบของประโยค สำนวนโวหาร หรือตัวสะกดการันต์ และควรแจ้งให้นักเรียนทราบเพื่อที่นักเรียนจะได้ไม่วิตกกังวลเกี่ยวกับความถูกต้องของภาษาที่ใช้ 4. ครูควรให้ความมั่นใจกับนักเรียนว่าเรื่องราวต่างๆ ที่นักเรียนเขียนนั้น จะได้รับการเก็บรักษาไว้เป็นความลับ 5. ครูควรขอให้นักเรียนเขียนอัตชีวประวัติเมื่อมีเหตุผลสำคัญจริงๆ เท่านั้น ไม่ควรให้นักเรียนเขียนพร่ำเพรื่อหรือสั่งให้เขียนซ้ำกัน เพราะจะทำให้นักเรียนเกิดความ

วิธีการ/เครื่องมือ	ความหมาย	หลักการนำไปใช้
	ในแต่ละหัวข้อได้ง่ายและรวดเร็ว และช่วยให้นักเรียนจัดระบบความคิดของตนเองได้ และ (2) แบบ ให้ เขียน ได้ อย่าง เสรี (Unstructured Autobiography) ซึ่งจะช่วยให้เปิดเผยบางสิ่งบางอย่างที่ซ่อนเร้นอยู่ในจิตใจ เนื่องจากผู้เขียนมักจะเขียนในสิ่งที่ตนเห็นว่ามี ความสำคัญต่อชีวิตและความเป็นมา ของตน	เป้าหมาย 6. ครูควรรับอ่านอัตชีวประวัติของนักเรียนหลังที่นักเรียนได้เขียนส่งแล้วโดยเร็วที่สุด เพื่อจะได้ทราบประวัติความเป็นมา เหตุการณ์สำคัญๆ ในชีวิตของนักเรียนตลอดจนความรู้สึกนึกคิดที่นักเรียนมีต่อตนเอง เพื่อจะได้ใช้เป็นข้อมูลในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนต่อไป
บันทึกประจำวัน (Diary Record)	การที่บุคคลเขียนเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับกิจกรรม และเหตุการณ์ต่างๆ ที่ตนได้ประสบในแต่ละวัน ตลอดจนความรู้สึกนึกคิดของตนเกี่ยวกับกิจกรรมและเหตุการณ์เหล่านั้น	1. เนื่องจากข้อมูลจากบันทึกประจำวันเป็นการระบายหรือเปิดเผยความรู้สึกส่วนตัว ซึ่งโดยปกติเจ้าของบันทึกประจำวันจะถือว่าสิ่งที่ตนเขียนนั้นเป็นความลับอย่างยิ่ง ไม่ยอมให้ใครอ่านแม้แต่บิดา มารดาของตนเอง ยกเว้นเพื่อนสนิทบางคนเท่านั้น ดังนั้นครูควรมีความสัมพันธ์ที่ดีกับนักเรียนทำให้นักเรียนเกิดความไว้วางใจ ยินดีเปิดเผยเรื่องราวต่าง ๆ ของตนให้ครูทราบโดยไม่ปิดบังหรือบิดเบือนข้อมูล เพื่อให้ครูได้ข้อมูลบางประการเกี่ยวกับตัวนักเรียนซึ่งไม่สามารถหาได้จากแหล่งอื่นๆ 2. ครูควรให้ความมั่นใจกับนักเรียนว่าเรื่องราวต่างๆ ที่นักเรียนเขียนนั้น จะได้รับการเก็บรักษาไว้เป็นความลับ 3. ครูควรรับอ่านบันทึกประจำวันของนักเรียนหลังที่นักเรียนได้เขียนส่งแล้วโดยเร็วที่สุด เพื่อที่จะได้ทราบกิจวัตรประจำวันและเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น ตลอดจนความรู้สึกนึกคิดที่นักเรียนต่อตนเองและเหตุการณ์ที่ประสบเพื่อจะได้ใช้เป็นข้อมูลในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
แบบ สอ บ ถา ม (Questionnaire)	ชุดของข้อคำถามที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในเรื่องหนึ่งเรื่องใดหรือเรื่องต่างๆ อย่างมีเป้าหมาย โดยอาจให้ผู้ตอบเขียนตอบเป็นข้อความหรือทำเครื่องหมายลงในชุดข้อคำถาม ผลที่ได้จากการทำแบบสอบถามจะช่วยให้ทราบถึงข้อเท็จจริง ความคิดเห็น ความรู้สึก เจตคติ ค่านิยม ความต้องการ ความสนใจ ปัญหา ฯลฯ ของผู้ตอบ ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการสร้างแบบสอบถามนั้นๆ ครูสามารถสร้างแบบสอบถามขึ้นเองได้ ด้วยวิธีการที่ไม่ยุ่งยากมากนัก และสามารถเก็บข้อมูลได้จำนวนมากใน	1. แบบสอบถามที่เลือกใช้/พัฒนาขึ้นต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการใช้งาน 2. จัดหมวดหมู่อย่างเหมาะสม ตามประเด็นหลักประเด็นย่อยโดยเรียงลำดับให้ต่อเนื่องกัน 3. ใช้ภาษาที่สั้นกะทัดรัด ได้ใจความ ถามให้ตรงประเด็นที่ต้องการทราบโดยไม่อ้อมค้อม 4. ระดับภาษาที่ใช้เหมาะสมกับผู้ตอบ เข้าใจง่าย 5. แต่ละข้อคำถามควรมีเพียงประเด็นเดียว ไม่กำกวมจนผู้ตอบมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนไปจากที่ผู้ถามต้องการ 6. หลีกเลี่ยงการใช้ประโยคปฏิเสธซ้อน 7. ไม่ควรใช้คำย่อ เพื่อช่วยให้ผู้ตอบไม่ต้องเสียเวลาในการแปลความหมายของคำย่ออื่นๆ 8. หลีกเลี่ยงการใช้ภาษาถิ่น/คำแสลง 9. หลีกเลี่ยงการใช้คำที่เป็นนามธรรมมากเกินไปซึ่ง

วิธีการ/เครื่องมือ	ความหมาย	หลักการนำไปใช้
	เวลาอันรวดเร็ว	ผู้ตอบอาจมีมาตรฐานในการตัดสินใจที่ต่างกัน 10. หลีกเลี่ยงคำถามที่ขึ้นำการตอบให้เป็นไปในแนวทางใดแนวทางหนึ่ง 11. หลีกเลี่ยงคำถามที่ทำให้ผู้ตอบเกิดความลำบากใจที่จะตอบ หรือคำถามที่ขัดแย้งกับหลักศีลธรรมอย่างชัดเจน 12. คำตอบที่ให้เลือกตอบต้องชัดเจนและครอบคลุมคำตอบที่เป็นไปได้ 13. คำถามที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมโดยทั่วไป อาจต้องกำหนดช่วงเวลาและสถานการณ์ที่ต้องการทราบข้อมูลเกี่ยวกับการเกิดพฤติกรรมให้ชัดเจน 14. แบบสอบถามที่ต้องการให้ผู้ตอบแสดงความคิดเห็นหรือเจตคติ ไม่ควรให้ผู้ตอบเขียนชื่อลงในแบบสอบถาม 15. ควรสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้ตอบให้อยู่ในระดับที่ผู้ตอบมีความเชื่อถือ ไว้วางใจ ยินดีให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามด้วยความจริงใจ 16. ควรนัดหมายเวลาที่แน่นอนในการขอเก็บข้อมูล 17. ควรชี้แจงให้ผู้ตอบทราบถึงวัตถุประสงค์ของการทำแบบสอบถาม คุณค่าและประโยชน์ของข้อมูลที่จะได้ เพื่อให้ผู้ตอบเห็นถึงความสำคัญและยินดีให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม 18. ควรสร้างความมั่นใจให้ผู้ตอบเห็นว่าการเก็บรวบรวมข้อมูลจะถูกเก็บรักษาเป็นความลับ ใช้วิเคราะห์ผลในภาพรวมซึ่งจะไม่ส่งผลกระทบต่อผู้ตอบ
การเยี่ยมบ้าน (Home Visitation)	การไปดูสภาพที่แท้จริงของที่อยู่อาศัย สภาพแวดล้อม ชุมชนบริเวณรอบๆ ชีวิตความเป็นอยู่ ตลอดจนความสัมพันธ์ ของผู้เรียนกับบุคคลในครอบครัว	1. ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย ระยะทาง สมาชิกในครอบครัว สภาพความเป็นอยู่ในครอบครัว ฯลฯ 2. กำหนดวัตถุประสงค์ว่าจะไปเยี่ยมบ้านหรือพบครอบครัวของนักเรียนเพื่ออะไร 3. วิเคราะห์ว่าใครคือคนที่ต้องการพบ โดยเฉพาะคนที่มีความผูกพันใกล้ชิดกับนักเรียนโดยตรง 4. นัดหมายล่วงหน้าเพื่อให้พร้อมทั้งสองฝ่าย 5. ไปตามนัดหมาย หากไม่สามารถไปได้ต้องแจ้งล่วงหน้า เพราะผู้ปกครองบางคนอาจต้องหยุดงานเพื่อรอพบครู 6. กล่าวทักทายเจ้าของบ้านด้วยความเป็นมิตรและสุภาพ ก่อนเริ่มต้นการสนทนาปรึกษาหารือ 7. ใช้คำถามเปิดเพื่อเอื้อให้ผู้ปกครองได้บอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับบุตรหลาน และรับฟังทุกเรื่องราวอย่างใส่ใจ 8. บันทึกสรุปผลการเยี่ยมบ้านหลังกลับจากเยี่ยมบ้านทันทีเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
การศึกษาบุคคลเป็นรายกรณี (Case Study)	กระบวนการศึกษาบุคคลอย่างละเอียด ต่อเนื่อง โดยใช้เทคนิคหลายๆ อย่างในการเก็บรวบรวม	1. ควรเน้นการสร้างเสริมพัฒนาการของบุคคล ไม่เน้นเฉพาะนักเรียนที่มีปัญหา 2. ควรเก็บข้อมูลอย่างครอบคลุม แสดงพัฒนาการของ

วิธีการ/เครื่องมือ	ความหมาย	หลักการนำไปใช้
	ข้อมูล และนำข้อมูลที่ได้อาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และวินิจฉัยปัญหาเพื่อทำความเข้าใจถึงสาเหตุหรือที่มาของสิ่งที่ศึกษา อันจะนำไปสู่การดำเนินการหรือการให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในการให้ความช่วยเหลือ แก้ไข ป้องกันปัญหา หรือ ส่งเสริมพัฒนาการของบุคคลต่อไป	นักเรียนอย่างต่อเนื่องทุกด้าน 3. ควรเก็บข้อมูลด้วยวิธีการ/เครื่องมือที่หลากหลาย จากหลายแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้ 4. ความรู้พื้นฐานทางจิตวิทยาการแนะแนวจะช่วยให้การศึกษาบุคคลเป็นรายกรณีมีประสิทธิภาพ 5. รายงานที่นำไปใช้เพื่อการวิจัยหรือเผยแพร่ จะต้องนำรายละเอียดที่บ่งบอกว่าผู้ถูกศึกษาเป็นใครออกให้หมด 6. ควรส่งเสริมสนับสนุนให้ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาทุกคนศึกษานักเรียนเป็นรายบุคคลอย่างน้อยปีละ 1 คน

ทั้งนี้ สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดเกณฑ์การประเมินตามมาตรฐานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนด้านกระบวนการที่เน้นการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินงานและให้สถานศึกษาได้ประเมินตนเอง ประกอบด้วย (1) มีการรวบรวมข้อมูลเป็นรายบุคคลด้วยวิธีที่เหมาะสม หลากหลาย (2) มีการศึกษาข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคล (3) มีการวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลนักเรียนรายบุคคล รายกลุ่ม/ระดับชั้น/ ระดับสถานศึกษา และ (4) มีการนำข้อมูลไปใช้ส่งเสริม พัฒนา ช่วยเหลือนักเรียน

สรุป

กระบวนการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนประกอบด้วยการทำงาน 5 ขั้นตอน คือ (1) การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล (2) การคัดกรองนักเรียน (3) การส่งเสริมพัฒนานักเรียน (4) การป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน และ (5) การส่งต่อนักเรียน ทั้งนี้ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล เป็นการศึกษารวบรวมข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับตัวนักเรียนอย่างรอบด้าน อาทิ ข้อมูลเกี่ยวกับความสามารถและความถนัด สุขภาพและลักษณะทางร่างกาย ประวัติครอบครัว การปรับตัวทางด้านอารมณ์และสังคม ความสนใจและการมองเป้าหมายในอนาคต ฯลฯ โดยใช้วิธีการ/เครื่องมือที่หลากหลาย อาทิ ระเบียบ สละสลวย การสังเกต การสัมภาษณ์ การเขียนอัตชีวประวัติ การเขียนบันทึกประจำวัน การใช้แบบสอบถาม การเยี่ยมบ้าน การศึกษาบุคคลเป็นรายกรณี ฯลฯ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในตัวนักเรียนแต่ละคนและเป็นข้อมูลพื้นฐานในการคัดกรองนักเรียนเพื่อนำข้อมูลที่ได้นำไปใช้ประโยชน์ในการส่งเสริม พัฒนา ป้องกัน และ แก้ไขปัญหาของนักเรียนได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมตามความแตกต่างของแต่ละบุคคล ทั้งนี้ หลักการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลและการนำไปใช้ต้องคำนึงถึงความเป็นปัจจุบันของข้อมูล มีการตรวจสอบข้อมูลจากหลายแหล่งหลายวิธีการ และควรเลือกใช้เครื่องมือ/วิธีการที่เหมาะสม สอดคล้องกับลักษณะของผู้เรียนแต่ละบุคคล ให้ความสำคัญกับการศึกษารายละเอียดทั้งที่เกี่ยวกับนักเรียนโดยตรงและสิ่งแวดล้อมของนักเรียนควบคู่กัน มีการจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบเพื่อช่วยในการ ค้นหาและนำมาใช้ได้ง่าย มีการรักษาความลับของข้อมูล นอกจากนี้ การศึกษาและรวบรวมข้อมูลควรเป็นกระบวนการทำความเข้าใจควบคู่ไปกับการให้ความช่วยเหลือ

เรื่องที่ 2.2 การคัดกรองนักเรียน

การคัดกรองนักเรียน หมายถึง การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับตัวนักเรียนที่รวบรวมได้จากการใช้เครื่องมือ/วิธีการที่หลากหลายเพื่อรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล มาพิจารณาดูว่าข้อมูลมีความสอดคล้องหรือมีแนวโน้มไปในทางใดมากที่สุด เพื่อจำแนกนักเรียนเป็นกลุ่มตามเกณฑ์การคัดกรองที่โรงเรียนกำหนดซึ่งโรงเรียนอาจจัดกลุ่มนักเรียนตามผลการคัดกรองเป็น 2, 3 หรือ 4 กลุ่มก็ได้ ในกรณีที่แบ่งนักเรียนเป็น **2 กลุ่ม** สามารถแบ่งได้เป็น (1) กลุ่มปกติ และ (2) กลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา ในกรณีที่แบ่งนักเรียนเป็น **3 กลุ่ม** สามารถแบ่งได้เป็น (1) กลุ่มปกติ (2) กลุ่มเสี่ยง และ (3) กลุ่มปัญหา และในกรณีที่แบ่งนักเรียนเป็น **4 กลุ่ม** สามารถแบ่งได้เป็น (1) กลุ่มปกติ (2) กลุ่มเสี่ยง (3) กลุ่มปัญหา และ (4) กลุ่มพิเศษ ซึ่งอาจนิยามกลุ่มได้ดังนี้

1. **กลุ่มปกติ หรือ กลุ่มส่งเสริมพัฒนา** หมายถึง กลุ่มนักเรียนที่ได้รับการวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ตามเกณฑ์การคัดกรองของโรงเรียนว่าอยู่ในเกณฑ์ของกลุ่มปกติ นักเรียนมีความพร้อมในด้านการเรียนรู้ สุขภาพ ความประพฤติ การปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่น และมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ซึ่งควรได้รับการส่งเสริมภูมิคุ้มกันและการส่งเสริมพัฒนา

2. **กลุ่มเสี่ยง หรือ กลุ่มป้องกัน** หมายถึง กลุ่มนักเรียนที่อยู่ในเกณฑ์ของกลุ่มเสี่ยงตามเกณฑ์การคัดกรองของโรงเรียน นักเรียนมีแนวโน้มอันอาจก่อให้เกิดปัญหาในด้านการเรียนรู้ สุขภาพ ความประพฤติ การปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่น และมีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ซึ่งโรงเรียนต้องให้การป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าว

3. **กลุ่มปัญหา หรือ กลุ่มแก้ไข** หมายถึง กลุ่มนักเรียนที่จัดอยู่ในเกณฑ์ของกลุ่มมีปัญหาตามเกณฑ์การคัดกรองของโรงเรียน นักเรียนมีปัญหาในด้านการเรียนรู้ สุขภาพ ความประพฤติ การปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่น และมีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ซึ่งโรงเรียนต้องช่วยเหลือและแก้ปัญหาโดยเร่งด่วน หรือ นักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ* ที่ควรต้องได้รับการดูแลช่วยเหลือให้สอดคล้องกับลักษณะปัญหาและความต้องการของนักเรียนเป็นรายกรณี (หมายเหตุ * กระทรวงศึกษาธิการ (2552) ได้กำหนดประเภทและหลักเกณฑ์ของคณาธิการทางการศึกษา โดยแบ่งเป็น 9 ประเภท ได้แก่ 1) บุคคลที่มีความบกพร่องทางการเห็น 2) บุคคลที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน 3) บุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา 4) บุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกาย หรือ การเคลื่อนไหว หรือสุขภาพ 5) บุคคลที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ 6) บุคคลที่มีความบกพร่องทางการพูดและภาษา 7) บุคคลที่มีความบกพร่องทางพฤติกรรม หรืออารมณ์ 8) บุคคลออทิสติก และ 9) บุคคลพิการซ้อน)

4. **กลุ่มพิเศษ หรือ นักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ** หมายถึง กลุ่มนักเรียนที่จัดอยู่ในเกณฑ์ของกลุ่มพิเศษตามเกณฑ์การคัดกรองของโรงเรียน นักเรียนมีความสามารถพิเศษอันโดดเด่นด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้านอย่างเป็นที่ประจักษ์ เมื่อเทียบกับผู้มีอายุในระดับเดียวกัน สภาพแวดล้อมเดียวกัน ซึ่งโรงเรียนควรส่งเสริมให้นักเรียนได้พัฒนาความสามารถพิเศษนั้นอย่างเต็มศักยภาพ ทั้งนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ (2545) ได้ให้คำนิยาม “เด็กและเยาวชนที่มีความสามารถพิเศษ” ว่าหมายถึง เด็กที่แสดงออกซึ่งความสามารถอันโดดเด่นด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้านในด้านสติปัญญา ความคิดสร้างสรรค์ การใช้ภาษา การเป็นผู้นำ การสร้างงานทางทัศนศิลป์และศิลปะการแสดง ความสามารถด้านดนตรี ความสามารถทางกีฬา และความสามารถทาง

วิชาการในสาขาใดสาขาหนึ่ง หรือหลายสาขา อย่างเป็นที่ประจักษ์ เมื่อเปรียบเทียบกับเด็กกลุ่มอื่นที่มีอายุระดับเดียวกัน สภาพแวดล้อมหรือประสบการณ์เดียวกัน

วิธีการคัดกรองนักเรียน

นอกเหนือจากการศึกษาเพื่อทำความรู้จักและเข้าใจนักเรียนเป็นรายบุคคลโดยอาศัยเทคนิควิธีการที่หลากหลายดังที่ได้กล่าวมาในเรื่องที่ 2.1 แล้ว โรงเรียนสามารถพัฒนาเกณฑ์การสังเกตข้อมูลพื้นฐานของนักเรียนเบื้องต้น หรือเลือกใช้เครื่องมือต่างๆ ที่มีผู้พัฒนาขึ้นเพื่อให้ได้ข้อมูลประกอบการคัดกรองนักเรียนได้หลากหลายวิธี ดังนี้

1. เกณฑ์การสังเกตข้อมูลพื้นฐานของนักเรียนเบื้องต้น เพื่อใช้ประกอบการคัดกรองนักเรียนที่ควรได้รับการดูแลช่วยเหลือเป็นพิเศษ (กลุ่มป้องกันและกลุ่มแก้ไข)

ตัวอย่างเกณฑ์การสังเกตเพื่อใช้ประกอบการคัดกรองนักเรียน	
ด้านการเรียน ○ ผลการเรียนต่ำกว่า 2.00 ○ ผลการเรียนตกลงอย่างเห็นได้ชัด ○ ติด 0, ร. , มผ. หลายรายวิชา ○ ขาดเรียนในวิชาต่างๆ มากกว่าร้อยละ 80 ○ มาโรงเรียนสายมากกว่าร้อยละ 80 ○ มีความรู้สึกที่ไม่ดีต่อวิชาเรียน/ครูผู้สอน	ด้านสุขภาพ ○ น้ำหนักผิดปกติไม่สัมพันธ์กับส่วนสูงหรืออายุตามเกณฑ์มาตรฐาน ○ มีโรคประจำตัว ○ เจ็บป่วยบ่อย ○ มีความพิการทางกาย ○ มีความบกพร่องทางการได้ยิน การฟัง การมองเห็น ฯลฯ
ด้านครอบครัว ○ พ่อแม่แยกทางกัน หรือ แต่งงานใหม่ ○ อาชีพของพ่อแม่/ผู้ปกครองเสี่ยงต่อกฎหมาย ○ มีความรู้สึกที่ไม่ดีต่อพ่อแม่/ผู้ปกครอง ○ ไม่มีผู้ดูแล/พักอาศัยอยู่ตามลำพัง ○ บุคคลในครอบครัวมีความขัดแย้ง ใช้ความรุนแรง ○ บุคคลในครอบครัวเจ็บป่วยด้วยโรครุนแรง เรื้อรัง ○ บุคคลในครอบครัวใช้สารเสพติด/เล่นการพนัน ○ บุคคลในครอบครัวคาดหวังในตัวเด็กเกินความเป็นจริงโดยไม่คำนึงถึงศักยภาพและวัยของเด็ก	ด้านเศรษฐกิจ ○ พ่อแม่/ผู้ปกครองตกงาน ○ พ่อแม่/ผู้ปกครองรายได้น้อย ○ พ่อแม่/ผู้ปกครองมีภาระหนี้สิน ○ นักเรียนไม่มีเงินพอรับประทานอาหารกลางวัน ซื้ออุปกรณ์การเรียน ○ นักเรียนใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยเกินฐานะ
ด้านอารมณ์ ○ เครียด วิตกกังวล ○ ซึมเศร้า ○ มีความรู้สึกที่ไม่ดีต่อตนเอง	ด้านสังคม ○ ขัดแย้งกับผู้อื่น ทะเลาะวิวาท ○ มักปฏิบัติตนขัดแย้งกับกฎเกณฑ์ต่างๆ ○ ขาดสัมพันธภาพที่ดีกับครู/เพื่อน
ด้านพฤติกรรม ○ ก้าวร้าว ก่อวุ่น สร้างปัญหา ○ ต่อต้านสังคม ○ เก็บตัว/ไม่กล้าแสดงออก ○ ขาดทักษะในการปฏิเสธ ○ โกหก ○ ลักขโมย	ปัจจัยเสี่ยงด้านต่างๆ ○ คบเพื่อนที่เกเร อันธพาล เสเพล ○ พกอาวุธมาโรงเรียน ○ คบเพื่อนต่างเพศในแนวซู้สาว/มีเพศสัมพันธ์ ○ มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศ ○ มั่วสุม ทดลองใช้สารเสพติด

○ รังแกเพื่อน/สัตว์	○ ชอบเสี่ยงภัย ○ ได้รับแรงกดดัน โดนรังแก ถูกบีบคั้น ข่มขู่ ○ ไม่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการคัดกรองนักเรียน

2.1 แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก (The Strengths and Difficulties Questionnaire: SDQ) จัดทำโดย แพทย์หญิงพรรณพิมล หล่อตระกูล และคณะ พัฒนามาจาก The Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ) ประเทศเยอรมนี มีการวิจัยเพื่อวิเคราะห์ค่าความเที่ยง ความตรงของแบบประเมิน และเกณฑ์มาตรฐาน (NORM) ของเด็กไทย ใช้เป็นเครื่องมือสำหรับการคัดกรองนักเรียนด้านพฤติกรรม การปรับตัว ที่มีผลเกี่ยวเนื่องกับสภาพจิตใจ ซึ่งจะช่วยให้ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษามีแนวทางประกอบการพิจารณานักเรียนมากขึ้น แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก ประกอบด้วยเครื่องมือ 3 ชุด คือ (1) ชุดที่ครูเป็นผู้ประเมินเด็ก (2) ชุดที่พ่อแม่/ผู้ปกครองเป็นผู้ประเมินเด็ก และ (3) ชุดที่เด็กประเมินตัวเอง เครื่องมือทั้ง 3 ชุดมีเนื้อหาและจำนวนข้อชุดละ 25 ข้อ ซึ่งทางโรงเรียนสามารถเลือกใช้ชุดที่นักเรียนประเมินตนเองชุดเดียวหรือใช้ควบคู่กับชุดที่ครูเป็นผู้ประเมินเพื่อความแม่นยำยิ่งขึ้น โดยระยะเวลาที่ประเมินไม่ควรห่างจากที่นักเรียนประเมินตนเองเกิน 1 เดือน ทั้งนี้หากเป็นไปได้ควรใช้แบบประเมินทั้ง 3 ชุด พร้อมกันเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของผลที่ได้

2.2 แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ ของกรมสุขภาพจิต เป็นแบบประเมินตนเองซึ่งประกอบด้วยข้อคำถามจำนวน 52 ข้อที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์และความรู้สึกที่แสดงออกในลักษณะต่างๆ ให้ผู้ตอบเลือกคำตอบที่ตรงกับตนเองมากที่สุด ได้แก่ ไม่จริง จริงบางครั้ง ค่อนข้างจริง และจริงมาก การแปลผลคะแนนจะมีการรวมคะแนนเป็น 3 ด้าน คือ ด้านดี (ควบคุมตนเอง เห็นใจผู้อื่น รับผิดชอบ) ด้านเก่ง (มีแรงจูงใจ ตัดสินใจและแก้ปัญหา สัมพันธภาพ) และด้านสุข (ภูมิใจตนเอง พอใจชีวิต สุขสงบทางใจ) จากนั้นนำคะแนนที่ได้มาทำพลอตกราฟแล้วลากเส้นต่อกันเพื่อดูว่ามีคะแนนด้านใดที่สูงหรือต่ำกว่าช่วงคะแนนปกติ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ในด้านนั้นๆ (ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมได้จาก <http://www.dmh.go.th/ebook/dl.asp?id=10>)

2.3 แบบวัดความเครียดสวนปรง (Suanprung Stress Test-20, SPST - 20) ใช้เพื่อประเมินความเครียดของบุคคลว่าอยู่ในระดับใด มากน้อยแค่ไหน ก่อนจะนำไปสู่การแก้ไขที่เหมาะสม แบบวัดความเครียดสวนปรง ฉบับ 20 ข้อ สามารถบอกระดับความเครียดได้เพียงค่าคร่าวๆ เหมาะกับงานสำรวจที่ต้องการผลรวดเร็ว การตอบที่ง่ายและสะดวกต่อการใช้ แต่จะไม่สามารถจะแยกสาเหตุหรืออาการต่างๆ ของความเครียดได้ ผู้ตอบสามารถตอบได้ด้วยตนเองตามข้อความที่ตรงกับความรู้สึกหรือประสบการณ์จริงที่เกิดขึ้นกับผู้ตอบ เหมาะสำหรับคนในวัยทำงานหรือวัยเรียน (โดยคำถามที่เกี่ยวข้องกับงานจะเปลี่ยนเป็นเรื่องเรียนแทน) ประกอบด้วยข้อคำถาม 20 ข้อ แต่ละข้อมี 5 คำตอบ โดยให้ผู้ตอบอ่านคำถามแล้วสำรวจว่าในระยะ 6 เดือนที่ผ่านมาเหตุการณ์ในข้อใดเกิดขึ้นกับผู้ตอบบ้าง ถ้าข้อไหนไม่ได้เกิดขึ้นให้ข้ามไปไม่ต้องตอบ แต่ถ้ามีเหตุการณ์ในข้อใดเกิดขึ้นกับผู้ตอบให้ประเมินว่าผู้ตอบมีความรู้สึกอย่างไรต่อเหตุการณ์นั้นแล้วให้เครื่องหมายในช่องนั้นๆ เพื่อประเมินความเครียดของบุคคลว่าอยู่ในระดับใด มากน้อยแค่ไหน การแปลผลคะแนนเป็น 4 ระดับ คือ ความเครียดในระดับต่ำ (Mild Stress) ความเครียดในระดับปานกลาง (Moderate Stress) ความเครียดในระดับสูง (Height Stress) และความเครียดในระดับรุนแรง (Severe Stress) (ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมได้จาก <http://www.dmh.go.th/test/stress/>)

นอกจากนี้ ยังมีแบบทดสอบที่กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุขเผยแพร่ ซึ่งทางโรงเรียนสามารถเลือกใช้ให้เหมาะสมกับนักเรียนและลักษณะของปัญหา (ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมได้จาก <http://www.dmh.go.th/test/download/>) อาทิ

- แบบคัดกรองโรคในกลุ่มพัฒนาการผิดปกติอย่างรอบด้าน สำหรับเด็กอายุ 1-18 ปี (Pervasive Developmental Disorder Screening Questionnaire: PDDSQ)
- แบบคัดกรองภาวะซึมเศร้าในเด็ก (Children's Depression Inventory: CDI)
- แบบประเมินความเครียด (ST5)
- แบบคัดกรองภาวะซึมเศร้าในวัยรุ่น (Center for Epidemiologic Studies-Depression Scale: CES-D)
- แบบคัดกรองภาวะเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตาย (ใหม่ปี พ.ศ. 2547)
- แบบทดสอบดัชนีชี้วัดสุขภาพจิตคนไทยฉบับสั้น 15 ข้อ (Thai Mental Health Indicator Version 2007: TMHI-15)

3. การคัดกรองนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ การคัดกรองเพื่อให้การช่วยเหลือนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษนั้นต้องสร้างความเข้าใจทั้งในระดับโรงเรียนและครูผู้ปฏิบัติ เพราะทั้งสองฝ่ายต้องทำหน้าที่ร่วมกัน โดยโรงเรียนเป็นผู้จัดทำนโยบาย จัดตั้งระบบการดำเนินงาน คณะทำงานเพื่อช่วยเหลือ ส่วนครูซึ่งใกล้ชิดกับนักเรียนควรมีความรู้เพียงพอที่จะสามารถสังเกต คัดกรองนักเรียนได้ในเบื้องต้น จากนั้นจึงประสานกับคณะทำงาน ผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบให้เกิดความชัดเจนอีกครั้ง แล้วร่วมกันวางแผนดำเนินการช่วยเหลือ หรือส่งเสริม พัฒนานักเรียนต่อไป การคัดกรองนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ ควรเริ่มต้นดังนี้ 1) โรงเรียนจัดให้มีระบบการคัดกรองความผิดปกติเบื้องต้นโดยครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษา ซึ่งครูต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะความผิดปกติต่างๆ และใช้เทคนิคหลากหลาย เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ ตรวจสอบข้อมูลส่วนบุคคล ฯลฯ 2) หากพบความผิดปกติต้องปรึกษาคณะทำงาน และควรแจ้งให้ผู้ปกครองรับทราบ 3) กรณีที่มีความซับซ้อนต้องส่งต่อนักจิตวิทยาและ/หรือแพทย์ตรวจอย่างละเอียด 4) เมื่อมีผลการยืนยันพบว่านักเรียนมีความต้องการพิเศษทางการศึกษา ครูต้องทำหน้าที่ประสานงานระหว่างทีมสหวิทยาการ อันประกอบด้วย แพทย์ พยาบาล นักจิตวิทยา นักวิชาชีพต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และผู้ปกครองเพื่อช่วยในการวางแผนการจัดการศึกษาสำหรับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ ครูต้องจัดทำแผนการศึกษาเฉพาะบุคคลโดยปรับหลักสูตรให้เหมาะสมกับระดับความสามารถของนักเรียน และจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน (ชุตินา สุรเศรษฐ, จรินทร์ วินทะไชย์, และปิยวรรณ วิเศษสุวรรณภูมิ, 2558)

4. การคัดกรองนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ การคัดกรองนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษเริ่มต้นจากโรงเรียนมีนโยบายในการส่งเสริมนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษให้ได้รับพัฒนาอย่างเต็มตามศักยภาพ โดยจัดให้มีระบบการคัดกรองนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น พิจารณาจากผลการทดสอบสติปัญญา ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ผลงานต่างๆ ของนักเรียน การสังเกตจากครูผู้สอนที่ใกล้ชิดเป็นข้อมูลเบื้องต้นสำคัญ ทั้งนี้ครูต้องเข้าใจลักษณะของเด็กที่มีความสามารถพิเศษ ซึ่งสามารถสังเกตได้จากการเป็นผู้ที่เรียนรู้ได้ง่ายและรวดเร็ว ใช้ศัพท์สูงเกินวัย มีความอยากรู้อยากเห็น และสนใจใฝ่รู้สูง สนุกกับกิจกรรมที่ใช้ความคิดและปัญญา สร้างและเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรมขั้นสูงได้ มองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ได้ชัดเจน มุ่งมั่นในการแก้ปัญหาและทำในสิ่งที่สนใจ มีสมาธิเยี่ยมในสิ่งที่ตนเองสนใจ มีความนอกกรอบ สามารถจดจำสิ่งต่างๆ ได้อย่างรวดเร็วและง่ายดาย มีการตอบโต้และหยั่งรู้อย่างชาญฉลาดสามารถคิดหา คำตอบได้หลายแนว มี

ความคิดซับซ้อน เป็นคนมุ่งความสมบูรณ์แบบ (perfectionist) และอารมณ์อ่อนไหว เป็นต้น นอกจากนี้ ครูอาจใช้แบบสังเกตพฤติกรรม หรือแบบสังเกตแววความสามารถพิเศษมาช่วย โดยกระบวนการในการคัดเลือกทั่วไปสามารถแบ่งได้เป็น 3 ขั้นตอน (ชุตินา สุระเศรษฐ์, จรินทร์ วินทะไชย์, และปิยวรรณ วิเศษสุวรรณภูมิ, 2558) ได้แก่ 1) ขั้นสำรวจ เป็นการรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับความสามารถของนักเรียน 2) ขั้นเจาะลึก เป็นการทดสอบความสามารถเฉพาะด้านของนักเรียน ว่านักเรียนที่ได้รับการคัดเลือกผ่านมาจากขั้นสำรวจนั้นมีความสามารถอะไร ระดับไหน และ 3) ขั้นตัดสินใจ คือ การพิจารณาว่านักเรียนมีความสามารถพิเศษในด้านใดอย่างแท้จริง เมื่อคัดเลือกนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษได้แล้ว โรงเรียนต้องประเมินศักยภาพและทรัพยากรของตน อาจต้องประสานความร่วมมือไปอย่างหน่วยงานอื่นๆ เพื่อประกอบการพัฒนานักเรียน

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดเกณฑ์การประเมินตามมาตรฐานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนด้านกระบวนการที่เน้นการจำแนกนักเรียนเป็นรายบุคคล เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินงานและให้สถานศึกษาได้ประเมินตนเอง ประกอบด้วย (1) มีการจำแนก คัดกรองนักเรียนตามแนวทาง/เกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด (2) มีการสรุปผลการจำแนก คัดกรองนักเรียนครบทุกคน (3) มีการสรุปผลการจำแนกคัดกรองนักเรียนเป็นระดับชั้นและระดับสถานศึกษา และ (4) มีการนำผลที่ได้จากการจำแนก คัดกรองนักเรียนมาจัดทำสารสนเทศ ระดับสถานศึกษาและนำไปใช้ในการแก้ปัญหาส่งเสริม พัฒนานักเรียน

สรุป

การคัดกรองนักเรียนเป็นการนำข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับตัวนักเรียนที่รวบรวมได้จากหลายแหล่งหลายวิธีการมาวิเคราะห์ว่าข้อมูลมีความสอดคล้องหรือมีแนวโน้มไปในทางใดมากที่สุด เพื่อจำแนกนักเรียนเป็นกลุ่มตามเกณฑ์การคัดกรองที่โรงเรียนกำหนดขึ้น ซึ่งโรงเรียนอาจจัดกลุ่มนักเรียนตามผลการคัดกรองเป็น 2 กลุ่ม (กลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา) 3 กลุ่ม (กลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง กลุ่มปัญหา) หรือ 4 กลุ่ม (กลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง กลุ่มปัญหา กลุ่มพิเศษ) ก็ได้ เพื่อนำไปสู่การดำเนินการส่งเสริม พัฒนา ป้องกัน และแก้ไขปัญหานักเรียนได้อย่างเหมาะสมกับธรรมชาติและความต้องการของนักเรียน ทั้งนี้ เครื่องมือที่ใช้ในการจำแนกนักเรียนโรงเรียนอาจเลือกใช้เครื่องมือที่มีผู้พัฒนาไว้แล้ว อาทิ แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก (SDQ) แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ แบบประเมินความเครียด แบบคัดกรองภาวะซึมเศร้าในเด็ก ฯลฯ หรือใช้การสังเกตข้อมูลพื้นฐานของนักเรียนเบื้องต้น ตามแบบคัดกรองตามเกณฑ์ที่โรงเรียนพัฒนาขึ้นเพื่อเป็นข้อมูลประกอบการคัดกรองนักเรียนที่ควรได้รับการดูแลช่วยเหลือเป็นพิเศษก็ได้

เรื่องที่ 2.3 การส่งเสริมพัฒนานักเรียน

การส่งเสริมพัฒนานักเรียนหมายถึง การจัดกิจกรรมที่ตรงกับความสนใจและความต้องการของนักเรียนเพื่อให้นักเรียนแต่ละคน/กลุ่มได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มตามศักยภาพ ลดโอกาสเกิดปัญหาที่มีแนวโน้มจะเกิดขึ้นได้ในอนาคต โดยมุ่งเน้นการส่งเสริมพัฒนากลุ่มปกติให้ดีขึ้น และเน้นการป้องกัน/ลดโอกาสที่จะเกิดปัญหาสำหรับนักเรียนกลุ่มเสี่ยง ทั้งนี้ สิ่งที่เป็นพื้นฐานสำคัญที่จะช่วยให้การดำเนินการส่งเสริมพัฒนาดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้เกิดผลสำเร็จได้คือ ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูและนักเรียน ครูจะต้องทำให้นักเรียนรู้สึกว่ายโรงเรียนเป็นที่ที่มีความอบอุ่นและปลอดภัย เอาใจใส่นักเรียนทุกคน เชื่อนมั่นว่านักเรียนทุกคนมีศักยภาพที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ รับฟังความคิดเห็น/ปัญหา ไม่ตัดสินเด็ก ไม่มองว่าเด็กเป็นปัญหา มีความมุ่งมั่นและตั้งใจช่วยเหลือเด็ก ตลอดจนมีวิธีการตอบสนองต่อเด็กแต่ละคนที่แตกต่างกันอย่าง

แนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพัฒนานักเรียน

วิธีการ/ กิจกรรม	ความหมาย	แนวทางการดำเนินงาน
1. การจัดกิจกรรมโฮมรูม (Homeroom)	กิจกรรมที่ดำเนินการเพื่อส่งเสริมนักเรียนเป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่ม โดยใช้ห้องเรียน สถานที่ที่มีบรรยากาศเสมือนบ้าน มีครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาเป็นเสมือนพ่อแม่ และมีนักเรียนทุกคนเป็นสมาชิกในครอบครัวเดียวกัน มีการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อนักเรียนในด้านต่างๆ เช่นการรู้จักตนเอง การรู้จักผู้อื่น การรู้จักสิ่งแวดล้อม มีทักษะการตัดสินใจ ทักษะการปรับตัว และวางแผนชีวิต ฯลฯ	1. เน้นการมีส่วนร่วมนักเรียนโดยสำรวจความต้องการของนักเรียนในการจัดกิจกรรมโฮมรูม เลือกหัวข้อและวิธีการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนและนโยบายของโรงเรียน เหมาะสมกับสถานการณ์ และเป็นเรื่องที่ทันสมัย 2. ควรจัดทำแผนการจัดกิจกรรมโฮมรูมและคู่มือการใช้ 3. ควรบันทึกผลการจัดกิจกรรม 4. ควรประเมินผลทำจัดกิจกรรมโฮมรูมและจัดทำรายงานสรุปผล
2. การจัดประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน (Classroom meeting)	การพบปะกันระหว่างครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษากับผู้ปกครองนักเรียน เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกัน แลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับตัวนักเรียน ทั้งเวลาที่อยู่บ้านและโรงเรียน และร่วมมือกันดูแลเอาใจใส่นักเรียนอย่างถูกวิธีและเป็นแนวทางเดียวกัน ซึ่งจะช่วยส่งเสริม พัฒนาศักยภาพของนักเรียนช่วยกันป้องกัน และหาแก้ไข ปัญหาของนักเรียน	1. โรงเรียนควรจัดให้มีการประชุมระหว่างครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษากับผู้ปกครองนักเรียนอย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง เพื่อเปิดโอกาสให้ครูและผู้ปกครองร่วมมือกันดูแลช่วยเหลือนักเรียน 2. ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาควรเตรียมข้อมูลของนักเรียนแต่ละคนและกิจกรรมที่จะดำเนินการ โดยกำหนดวัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมที่ชัดเจนก่อนการประชุม 3. เริ่มต้นกิจกรรมด้วยการสร้างความคุ้นเคยระหว่างผู้ปกครองด้วยกันก่อน เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

วิธีการ/ กิจกรรม	ความหมาย	แนวทางการดำเนินงาน
		4. ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาควรร่วมระดมความคิดเห็นก่อนให้เกิดความรู้สึกทางลบหรือต่อต้านจากผู้ปกครอง เช่น การตำหนิ/การแจ้งข้อบกพร่องของนักเรียนแต่ควรพูดแสดงถึงความห่วงใย/เข้าใจในตัวนักเรียนสื่อสารให้ผู้ปกครองตระหนักในความรับผิดชอบและร่วมมือกันเพื่อปรับปรุง/แก้ไขในส่วนที่บกพร่องของนักเรียน 5. บันทึกผลการจัดประชุมและจัดทำรายงานสรุปผลเพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการดูแลช่วยเหลือนักเรียนและเป็นข้อมูลสำหรับการจัดประชุมให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ปกครองในครั้งต่อไป

นอกจากนี้ โรงเรียนสามารถออกแบบกิจกรรม/โครงการส่งเสริมพัฒนานักเรียนได้อย่างหลากหลาย อาทิ กิจกรรมส่งเสริมความสามารถด้านศิลปะ/ดนตรี/กีฬา กิจกรรมส่งเสริมด้านวิชาการ การประกวดแข่งขันทักษะทางวิชาการ การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กิจกรรมส่งเสริมการรักการอ่าน กิจกรรมทำสมาธิหน้าเสาธง กิจกรรมค่ายพุทธบุตร กิจกรรมชวนน้องทำดีชวนพี่ทำบุญ กิจกรรมทำบุญตักบาตร การอบรมคุณธรรมจริยธรรมประจำสัปดาห์ การตรวจสอบสุขภาพนักเรียน ประจำปี กิจกรรมเครือข่ายผู้ปกครอง การมอบเกียรติบัตรแก่นักเรียนที่มีผลการเรียนดี/มีความประพฤติดี/ทำประโยชน์เพื่อสังคม โครงการพัฒนาตนเพื่อค้นหาศักยภาพด้าน EQ, IQ, MQ, AQ ค่ายปันใจรักโลก พลังงาน และสิ่งแวดล้อม ฯลฯ

ทั้งนี้ สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดเกณฑ์การประเมินตามมาตรฐานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนด้านกระบวนการที่เน้นการส่งเสริมพัฒนานักเรียนที่หลากหลาย เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินงานและให้สถานศึกษาได้ประเมินตนเอง ประกอบด้วย (1) มีแผนงานโครงการกิจกรรมส่งเสริมพัฒนานักเรียนและมีการนำแผนไปปฏิบัติ (2) มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนานักเรียนที่สอดคล้องกับสารสนเทศ ผลการคัดกรองนักเรียนของโรงเรียน (3) มีการจัดกิจกรรมโฮมรูมอย่างต่อเนื่อง (4) มีการจัดประชุมผู้ปกครองชั้นเรียนที่ครูที่ปรึกษา ครูประจำชั้น และผู้ปกครอง ร่วมกันวางแผนในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน (5) มีการติดตามพฤติกรรมจากการช่วยเหลือ ส่งเสริม และพัฒนาศักยภาพของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง และ (6) มีการประเมิน สรุปผลและรายงาน

สรุป

การส่งเสริมพัฒนานักเรียนเป็นการจัดกิจกรรมที่ตรงกับความสนใจและความต้องการของนักเรียน เพื่อให้ นักเรียนได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มตามศักยภาพ ลดโอกาสเกิดปัญหาที่มีแนวโน้มจะเกิดขึ้นได้ในอนาคต โดยมุ่งเน้นการส่งเสริมพัฒนากลุ่มปกติให้ดีขึ้น และเน้นการป้องกัน/ลดโอกาสที่จะเกิดปัญหาสำหรับนักเรียนกลุ่มเสี่ยง ซึ่งโรงเรียนสามารถออกแบบกิจกรรม/โครงการส่งเสริมพัฒนานักเรียนได้อย่างหลากหลาย อาทิ กิจกรรมโฮมรูม การจัดประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน กิจกรรมส่งเสริมความสามารถด้านศิลปะ/ดนตรี/กีฬา กิจกรรมส่งเสริมด้านวิชาการ กิจกรรมชวนน้องทำดีชวนพี่ทำบุญ กิจกรรมทำสมาธิหน้าเสาธง การอบรมคุณธรรมจริยธรรมประจำสัปดาห์ การตรวจสอบสุขภาพนักเรียนประจำปี กิจกรรมเครือข่ายผู้ปกครอง การมอบเกียรติบัตรแก่นักเรียนที่มีผลการเรียนดี/มีความประพฤติดี/ทำประโยชน์เพื่อสังคม ค่ายปันใจรักโลก พลังงาน และสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

เรื่องที่ 2.4 การป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน

การป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน หมายถึง การดูแลช่วยเหลือนักเรียนกลุ่มเสี่ยงและกลุ่มมีปัญหาโดยไม่ปล่อยปละละเลยให้นักเรียนสร้างปัญหาต่อตนเองและผู้อื่น มีการให้บริการปรึกษาเบื้องต้น ตลอดจนการประสานงานกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อร่วมมือกันจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เหมาะสมสอดคล้องกับปัญหา บุคลิกลักษณะ และสภาพแวดล้อมของนักเรียนแต่ละคน

หลักการในการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน

1. การช่วยเหลือแก้ไขปัญหานักเรียนต้องพิจารณาสาเหตุของปัญหาให้ครบถ้วนและหาวิธีการช่วยเหลือให้เหมาะสมกับสาเหตุนั้นๆ เพราะปัญหาไม่ได้เกิดจากสาเหตุเพียงสาเหตุเดียวแต่อาจเกิดได้จากหลายสาเหตุที่เกี่ยวข้องเนื่องสัมพันธ์กัน

2. ปัญหาที่เหมือนกันของนักเรียนแต่ละคนไม่จำเป็นต้องเกิดจากสาเหตุที่เหมือนกันและวิธีการช่วยเหลือที่ประสบความสำเร็จกับนักเรียนคนหนึ่งก็อาจไม่เหมาะกับนักเรียนอีกคนหนึ่งเนื่องจากความแตกต่างของบุคคล ดังนั้นการช่วยเหลือโดยเฉพาะการให้บริการปรึกษาจึงไม่มีสูตรการช่วยเหลือสำเร็จตายตัว เพียงแต่มีแนวทาง กระบวนการหรือทักษะการช่วยเหลือที่ครูสามารถเรียนรู้ฝึกฝน เพื่อการนำไปใช้ให้เหมาะสมกับแต่ละปัญหาของนักเรียนแต่ละคน

3. ผู้เกี่ยวข้องในการดูแลช่วยเหลือ ป้องกัน และแก้ไขปัญหานักเรียนต้องเก็บรักษาเรื่องราวข้อมูลของนักเรียนเป็นความลับ ต้องไม่นำข้อมูลไปเปิดเผยยกเว้นเพื่อขอความช่วยเหลือจากนักเรียนจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยไม่ระบุชื่อ-สกุลจริงของนักเรียน ทั้งนี้ การเปิดเผยควรเป็นไปในลักษณะที่ทำให้เกียรตินักเรียน

4. บันทึกข้อมูลการดูแลช่วยเหลือนักเรียนควรจัดเก็บอย่างเป็นระบบ ในที่ที่เหมาะสม และสะดวกต่อการเรียกใช้

5. การรายงานผลการช่วยเหลือนักเรียนควรรายงานในส่วนที่เปิดได้ โดยให้เกียรติและคำนึงถึงประโยชน์ของนักเรียนเป็นสำคัญ

กิจกรรม/โครงการเพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน นอกเหนือจากการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพัฒนานักเรียน อาทิ การจัดกิจกรรมโฮมรูมและการจัดประชุมผู้ปกครองชั้นเรียนดังที่ได้กล่าวมาในข้างต้นแล้ว โรงเรียนสามารถจัดกิจกรรม/โครงการเพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนได้ดังนี้

1. **การให้บริการปรึกษา (Counseling)** คือ กระบวนการที่ครูช่วยเหลือนักเรียนให้เกิดการเรียนรู้และเข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น และสิ่งแวดล้อมตามความเป็นจริง รู้ว่าปัญหาของตนอยู่ที่ไหน การแก้ไขนั้นมีกี่ทาง ตลอดจนสามารถตัดสินใจแก้ปัญหาด้วยตนเองได้อย่างรอบคอบเหมาะสม เกิดความรับผิดชอบในการแก้ไขปัญหของตนเอง มีแนวทางการดำเนินชีวิตที่มีคุณค่าและมีความหมาย ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ (1) *การสร้างสัมพันธภาพ* เป็นการแสดงความพร้อมและยินดีในการได้ช่วยเหลือ ยิ้มแย้ม เชื้อเชิญให้นั่ง วางงานที่ทำอยู่ ชวนพูดคุยเรื่องทั่วๆ ไปเพื่อให้ นักเรียนรู้สึกผ่อนคลาย ใช้คำถามเปิดเพื่อให้นักเรียนได้เริ่มเล่าถึงปัญหาของตน และสนับสนุนให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการปรึกษา (2) *การสำรวจปัญหา* เป็นขั้นตอนที่ครูใช้ทักษะต่างๆ เพื่อเปิดโอกาสและกระตุ้นให้นักเรียนเล่าถึงปัญหาและความต้องการ ได้เรียนรู้ความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมของตนเอง จนได้พบปัญหาและรับรู้ความต้องการหรือทำที่ที่ตนเองมีต่อปัญหานั้น (3) *การเข้าใจปัญหา สาเหตุ ความต้องการ* เป็นขั้นตอนที่ช่วยให้นักเรียนเกิดความกระจ่างชัดในสาเหตุของ

ปัญหา ได้สำรวจความคิดและความรู้สึกที่ตนเองมีต่อประสบการณ์/บุคคล/ปัญหาที่เกิดขึ้น สามารถแยกแยะปัญหานั้นและปัญหาที่แท้จริงได้ สรุปประเด็นปัญหาที่นักเรียนต้องการแก้ไข นำปัญหาที่ค้นพบมาจัดลำดับความสำคัญ ความเร่งด่วน และผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการแก้ไขและไม่แก้ไขปัญหาดังกล่าว (4) *การวางแผนแก้ปัญหา* เป็นขั้นตอนที่ครูช่วยให้นักเรียนใช้ศักยภาพของตนค้นหาวิธีการแก้ปัญหา ตัดสินใจเลือกทางแก้ปัญหาที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการ ศักยภาพ และสภาพแวดล้อมของนักเรียน ทั้งนี้ครูไม่ควรเร่งรีบและด่วนตัดสินใจจัดการปัญหาของนักเรียน แต่จะคอยให้กำลังใจนักเรียนในการวางแผนการปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาด้วยตนเองก่อน หากนักเรียนหมดหนทางและคิดไม่ออกครูจึงจะเสนอแนะแล้วเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นในข้อเสนอแนะนั้นๆ เพื่อให้เขาได้พิจารณาความเหมาะสมและเลือกทางแก้ไขปัญหานั้นที่ดีที่สุดด้วยตนเอง จากนั้นจึงช่วยให้นักเรียนวางแผนแก้ไขปัญหาย่างเป็นขั้นตอน กระตุ้นให้นักเรียนคาดคะเนถึงโอกาสประสบความสำเร็จและความเป็นไปได้ในการใช้วิธีแก้ไขปัญหานั้นที่เลือก สร้างความตระหนักในการรับผิดชอบต่อการตัดสินใจและยอมรับผลที่เกิดขึ้นจากการเลือกของตนเอง ตลอดจนสร้างบรรยากาศที่เอื้ออำนวยให้นักเรียนมีกำลังใจ อบอุ่น ไม่โดดเดี่ยว ให้นักเรียนไปทดลองแก้ปัญหาแล้วกลับมาพูดคุยสนทนากับครูเพื่อปรับวิธีการจนกระทั่งสามารถแก้ไขปัญหานั้นเสร็จสิ้นหรือปรับตัวใช้ชีวิตในสังคมได้ และ (5) *การยุติการปรึกษา* เป็นขั้นตอนที่ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนได้สรุปสิ่งต่างๆ ที่ได้จากการปรึกษา โดยครูอาจเพิ่มเติมในประเด็นที่ขาดหายไป พร้อมทั้งให้กำลังใจเพื่อช่วยให้นักเรียนมองเห็นแนวทางที่จะแก้ไขปัญหานั้นตามศักยภาพของตนตามที่ได้ตัดสินใจระหว่างการปรึกษา และแจ้งให้นักเรียนทราบว่านักเรียนสามารถมาพบครูได้ในครั้งต่อไปถ้าเขาต้องการ และนัดหมายวัน เวลาที่เหมาะสม ในกรณีที่จำเป็นต้องส่งต่อไปพบกับผู้เชี่ยวชาญอื่นๆ จะต้องให้ข้อมูลและทำความเข้าใจกับนักเรียนอย่างชัดเจน

ทั้งนี้ หลักการให้บริการปรึกษา (กรมสุขภาพจิต, 2546: 44-46) ประกอบด้วย (1) เน้นการแก้ไขปัญหานั้นที่มีความสำคัญเรื่องอารมณ์ความรู้สึกที่สืบต่อไปถึงปัญหาพฤติกรรมที่เกิดขึ้น (2) เน้นสัมพันธภาพที่ดีระหว่างครูและนักเรียนเพื่อให้เกิดความไว้วางใจ ผ่อนคลาย กล้าเปิดเผย ยอมรับ ทำความเข้าใจ และแก้ปัญหานั้นของตนเองได้ (3) เน้นการสื่อสารสองทาง เป็นการสร้างความเข้าใจให้ตรงกัน ข้อมูลที่ได้มาจากนักเรียนไม่ใช่เกิดจากการคาดคะเน/คาดเดาของครู (4) เป็นกระบวนการพูดคุยกันอย่างมีเป้าหมาย มีขั้นตอน ใช้ทักษะที่เหมาะสม ขึ้นอยู่กับโอกาส/จังหวะ/สถานการณ์ (5) ให้ความสำคัญต่อความต้องการของนักเรียนการแก้ไขปัญหานั้นต้องตั้งอยู่บนศักยภาพของนักเรียนเป็นสำคัญ (6) เน้นปฏิบัติการแสดงออก ความรู้สึกนึกคิด และความเชื่อของนักเรียนที่เกิดขึ้นปัจจุบัน (7) ไม่มีคำตอบสำเร็จรูปหรือตายตัวขึ้นอยู่กับความต้องการ การตัดสินใจเลือก ศักยภาพ และแรงจูงใจของนักเรียนซึ่งเป็นปัญหาเฉพาะบุคคล (8) การให้บริการปรึกษาไม่ใช่การอบรม สั่งสอน ตัดสินชี้ถูกหรือผิด แต่เป็นการช่วยให้ นักเรียนมีแนวทางแก้ไขปัญหานั้น สามารถพิจารณาทางเลือกได้มากขึ้น และตัดสินใจได้ง่ายขึ้น โดยครูพยายามดึงศักยภาพของ นักเรียนที่มีอยู่มาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด

2. กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน คือ การจัดคู่/กลุ่มนักเรียนเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยอาจให้นักเรียนที่มีความสามารถ/จุดเด่น/จุดแข็งในด้านต่างๆ ได้ดูแลช่วยเหลือเพื่อนที่ด้อยกว่า เป็นการแสดงความใส่ใจและเอื้อเฟื้อต่อกัน รู้จักการให้และการรับ ซึ่งวิธีการจัดกิจกรรม สามารถดำเนินการได้หลากหลายรูปแบบ เช่น (1) การให้นักเรียนที่เรียนเก่งติวหรือสอนเสริมให้แก่เพื่อนที่เรียนอ่อนกว่าโดยอาจจับเป็นคู่หรือจับคู่ตัวให้เพื่อนเป็นกลุ่ม (2) การจับคู่/กลุ่มให้นักเรียนที่มีความสามารถพิเศษด้านใดด้านหนึ่งช่วยนำเพื่อนที่ยังไม่ได้แสดงความสามารถออกมาให้เห็นได้มี

โอกาสแสดงความสามารถและฝึกฝนตนเอง (3) การจับคู่นักเรียนที่มีมนุษยสัมพันธ์ดีกับนักเรียนที่ซ้าายเพื่อให้ให้นักเรียนที่ซ้าายได้เรียนรู้แบบอย่างการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นและฝึกทักษะทางสังคม ฯลฯ ทั้งนี้ ครูควรมีบทบาทในการช่วยคัดเลือกนักเรียนที่จะทำหน้าที่ช่วยเพื่อน จับคู่/จับกลุ่มนักเรียนช่วยตั้งวัตถุประสงค์ในการติว/ทำกิจกรรม ตลอดจนคอยเป็นที่ปรึกษาในการให้คำแนะนำ/ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา/วิธีการที่ใช้ และช่วยปรับแก้ไขเพิ่มเติมก่อนที่จะนำไปใช้ โรงเรียนสามารถให้การสนับสนุนได้โดยอาจกำหนดให้มีช่วงเวลาในแต่ละวันที่ให้นักเรียนได้สอนกันเอง เช่น ช่วงเวลาหลังเลิกเรียนของทุกวันเป็นชั้นเรียนพิเศษของนักเรียน จัดสถานที่ และมีครูผู้ดูแล หรือสนับสนุนให้มีการจัดตั้งเป็นชมรมเพื่อนช่วยเพื่อน

3. กิจกรรมเสริมหลักสูตร คือ การจัดกิจกรรมนอกเวลาเรียนในช่วงเช้าก่อนเข้าแถวหรือช่วงเย็นหลังโรงเรียนเลิก ในรูปแบบกิจกรรมชมรม โครงการประกวด/แข่งขัน/การแสดงออก กิจกรรมกลุ่มพัฒนาตน หรืองานต่างๆ ของโรงเรียน เพื่อให้นักเรียนได้ใช้เวลาว่างในการค้นหาศักยภาพ พัฒนาตนเอง และสร้างสรรค์ประโยชน์เพื่อสังคม เกิดความรู้สึภาคภูมิใจในตนเอง รู้ถึงศักยภาพของตนเอง และรู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่น โดยมีครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาและนักเรียนร่วมกันพิจารณาเลือกกิจกรรมให้เหมาะสมและตรงตามความต้องการของนักเรียนทั้งนี้ โรงเรียนควรจัดกิจกรรมให้นักเรียนเลือกอย่างหลากหลาย หรือเปิดโอกาสให้นักเรียนเป็นผู้รับผิดชอบกิจกรรมเองเพื่อฝึกความรับผิดชอบ โดยมีครูเป็นที่ปรึกษา นอกจากนี้ โรงเรียนควรให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรโดยจัดให้มีแหล่งเรียนรู้ที่เพียงพอกับจำนวนนักเรียนที่จะใช้ในการศึกษาค้นคว้าเรียนรู้ด้วยตนเอง มีสถานที่และเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อเอื้อให้นักเรียนได้ใช้ประโยชน์ในการทำกิจกรรมเพื่อการพัฒนาตนเอง

4. กิจกรรมซ่อมเสริม เป็นการจัดการเรียนการสอนเพิ่มเติมให้แก่ักเรียนที่มีปัญหาด้านการเรียน เช่น เรียนอ่อน เรียนช้า เรียนไม่ทันเพื่อน ได้มีโอกาสเรียนเพิ่มเติมจากครูประจำวิชา โดยฝ่ายวิชาการหรือฝ่ายหลักสูตรของโรงเรียนหรือครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาจะเป็นผู้ประสานขอความร่วมมือจากครูประจำวิชา ก่อนให้นักเรียนเป็นผู้ติดต่อกับครูประจำวิชาอีกครั้งหนึ่งเพื่อฝึกความรับผิดชอบ

5. การประสานความร่วมมือระหว่างบ้านและโรงเรียน คือการที่ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษา มีการติดต่อสื่อสารกับพ่อแม่ผู้ปกครองนักเรียนเป็นระยะโดยการพบปะพูดคุยกับผู้ปกครองโดยตรงติดต่อผ่านทางโทรศัพท์ อีเมล ไลน์ การเขียนรายงาน/การสื่อสารกับผู้ปกครองผ่านทางสมุดพก หรือช่องทางการติดต่อสื่อสารอื่นๆ เพื่อสื่อถึงความรู้สึกห่วงใยของครูที่มีต่อนักเรียนเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับนักเรียนเวลาอยู่ที่บ้านและที่โรงเรียน ช่วยให้ครูได้รู้จักและเข้าใจเด็กมากขึ้น ครูสามารถให้แนวทางกับผู้ปกครองหรือร่วมมือกันในการดูแลนักเรียนได้อย่างเหมาะสมมากขึ้น

นอกจากนี้ โรงเรียนสามารถออกแบบกิจกรรม/โครงการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนได้อย่างหลากหลาย อาทิ โครงการบ้านหลังเรียน กิจกรรมเข้าวัดพัฒนาจิต กิจกรรมดนตรีทางไกลยาเสพติด โครงการวัยใสต้านภัยยาเสพติด กิจกรรมชุมนุมจิตอาสาต้านยาเสพติด กิจกรรมโรงเรียนสีขาว กิจกรรมประชุมเครือข่ายผู้ปกครอง การบรรยายความรู้แก่ผู้ปกครองเรื่อง “วิธีการเลี้ยงลูกอย่างไรจึงจะเป็นคนดีและมีความสุข” “การส่งเสริมและพัฒนาเด็ก Generation Z” โครงการเครือข่ายผู้ปกครองขับรถรับ-ส่งนักเรียนโครงการพัฒนาศักยภาพนักเรียนแกนนำต้านยาเสพติด กิจกรรมอบรมนักเรียนแกนนำเพื่อนที่ปรึกษา กิจกรรมโครงการนักเรียนเพื่อนที่ปรึกษา กิจกรรมเสริมสร้าง

ความสัมพันธ์ที่ดีในกลุ่มนักเรียน การเข้าค่ายปรับบุคลิกภาพนักเรียน กิจกรรมอบรมพัฒนาทักษะ สร้างความสุขแก่วัยรุ่น กิจกรรมพลังใจวัยทีน กิจกรรมรักให้เป็น กิจกรรมประจักษ์ด้วยตา โครงการรอบรู้กับครูตำรวจ ค่ายพัฒนา EQ โครงการศึกษาการดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงด้วยปราชญ์ชาวบ้าน โครงการมอบทุนการศึกษา/ทุนอาหารกลางวัน การจัดหางานให้นักเรียน ฯลฯ

ทั้งนี้ สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดเกณฑ์การประเมินตามมาตรฐานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนด้านกระบวนการที่เน้นป้องกัน ช่วยเหลือ และแก้ไข เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินงานและให้สถานศึกษาได้ประเมินตนเอง ประกอบด้วย (1) มีการให้คำปรึกษาเบื้องต้น (2) มีการจัดกิจกรรมซ่อมเสริม (3) มีการติดต่อสื่อสารกับผู้ปกครองอย่างทันเหตุการณ์ (4) มีกิจกรรม และ/หรือ การจัดการเรียนรู้ เพื่อป้องกัน ช่วยเหลือ และแก้ไขที่สอดคล้องกับสภาพปัญหา เช่น เพศศึกษา ประสิทธิภาพการเรียนรู้ตกต่ำ ผู้มีความสามารถพิเศษและผู้มีความต้องการพิเศษ ภาวะซึมเศร้า ภาวะทุพโภชนาการ ขาดแคลน ด้อยโอกาส การขาดทักษะทางสังคม การใช้ยาในทางที่ผิด สารเสพติด การกลั่นแกล้ง รังแกและการใช้ความรุนแรง การลักขโมย การหมกมุ่นกับเกม และการพนัน ฯลฯ (5) มีกิจกรรมส่งเสริมการดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกันในกลุ่มเพื่อนนักเรียนอย่างหลากหลาย ตามสภาพปัญหา เช่น เพื่อนช่วยเพื่อน ยุวชนแนะแนว พี่ดูแลน้อง ฯลฯ และ (6) นักเรียนกลุ่มเสี่ยง กลุ่มมีปัญหาได้รับการป้องกัน ช่วยเหลือ แก้ไขให้มีพฤติกรรมดีขึ้น

สรุป

การป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน เป็นการจัดกิจกรรมเพื่อดูแลช่วยเหลือนักเรียนกลุ่มเสี่ยงและกลุ่มมีปัญหาโดยไม่ปล่อยปละละเลยให้นักเรียนสร้างปัญหาต่อตนเองและผู้อื่น โดยการประสานงานกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อร่วมมือกันจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เหมาะสม สอดคล้องกับปัญหา บุคลิกลักษณะ และสภาพแวดล้อมของนักเรียนแต่ละคน ซึ่งโรงเรียนสามารถออกแบบกิจกรรม/โครงการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างหลากหลาย อาทิ การให้บริการปรึกษาเบื้องต้น กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน กิจกรรมเสริมหลักสูตร กิจกรรมซ่อมเสริม โครงการบ้านหลังเรียน กิจกรรมเข้าวัดพัฒนาจิต กิจกรรมโครงการนักเรียนเพื่อนที่ปรึกษา โครงการพัฒนาศักยภาพนักเรียนแกนนำด้านยาเสพติด กิจกรรมดนตรีทางไกลยาเสพติด กิจกรรมโรงเรียนสีขาว กิจกรรมประชุมเครือข่ายผู้ปกครอง กิจกรรมเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในกลุ่มนักเรียน การเข้าค่ายปรับบุคลิกภาพนักเรียน กิจกรรมพลังใจวัยทีน โครงการรอบรู้กับครูตำรวจ ค่ายพัฒนา EQ โครงการมอบทุนการศึกษา/ทุนอาหารกลางวัน การจัดหางานให้นักเรียน เป็นต้น

เรื่องที่ 2.5 การส่งต่อนักเรียน

การส่งต่อนักเรียน หมายถึง กระบวนการช่วยเหลือนักเรียนที่ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษา วิเคราะห์และพิจารณาแล้วเห็นว่าไม่สามารถดำเนินการส่งเสริม พัฒนา ช่วยเหลือ หรือแก้ไขปัญหานักเรียนได้โดยลำพัง จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา เช่น ครูแนะแนว ครูการศึกษาพิเศษ ครูประจำวิชา ฝ่ายปกครอง/ฝ่ายกิจการนักเรียน นักจิตวิทยา จิตแพทย์ นักสังคมสงเคราะห์ ฯลฯ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อให้นักเรียนได้รับการช่วยเหลืออย่างถูกต้องและรวดเร็วขึ้น เพราะหากปล่อยให้เป็นบทบาทหน้าที่ของครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษา หรือครูคนใดคนหนึ่งเพียงลำพังนักเรียนอาจไม่ได้รับการพัฒนาศักยภาพอย่างเต็มที่ หรือความยุ่งยากของปัญหาอาจมีมากขึ้นหรือลุกลามกลายเป็นปัญหาใหญ่จนยากแก่การแก้ไข ทั้งนี้ ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาสามารถดำเนินการส่งต่อได้ตั้งแต่กระบวนการทำความเข้าใจกับนักเรียนเป็นรายบุคคลหรือกระบวนการคัดกรองนักเรียนขึ้นอยู่กับลักษณะปัญหาของนักเรียนเป็นรายกรณี และมีการติดตามผลการช่วยเหลือนักเรียนเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง

ข้อสังเกตนักเรียนที่ควรส่งต่อ (สำนักพัฒนาสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต, 2546: 28)

๑. นักเรียนมีพฤติกรรมคงเดิม ไม่ดีขึ้น หรือแย่ลง แม้ว่าครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาจะดำเนินการช่วยเหลือด้วยวิธีการใดๆ
๒. นักเรียนไม่ให้ความร่วมมือในการช่วยเหลือกับครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษา เช่น นัดให้มาพบแล้วไม่มาตามนัดอยู่เสมอ ให้ทำกิจกรรมเพื่อการช่วยเหลือก็ไม่ยินดีร่วมกิจกรรมใดๆ เป็นต้น
๓. ปัญหาของนักเรียนเป็นเรื่องเฉพาะด้าน เช่น เกี่ยวข้องกับความรู้สึก ความซับซ้อนของสภาพจิตใจที่จำเป็นต้องให้การช่วยเหลืออย่างใกล้ชิด

วิธีการส่งต่อนักเรียนสามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

1. การส่งต่อภายใน คือ การที่ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาส่งต่อนักเรียนไปยังครูที่สามารถให้การพัฒนา/ช่วยเหลือให้นักเรียนได้ขึ้นอยู่กับลักษณะปัญหา เช่น ส่งต่อครูแนะแนว ครูการศึกษาพิเศษ ครูพยาบาล ครูประจำวิชา ฝ่ายปกครอง/ฝ่ายกิจการนักเรียน ฯลฯ และติดตามผลการช่วยเหลือเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง
2. การส่งต่อภายนอก คือ การที่ผู้บริหารสถานศึกษา คณะกรรมการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนครูแนะแนว หรือครูผู้รับผิดชอบ พิจารณาแล้วเห็นว่ากรณีปัญหาของนักเรียนยากเกินกว่าศักยภาพของโรงเรียนที่จะดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้ จึงประสานความร่วมมือไปยังผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านเพื่อดำเนินการส่งต่อนักเรียนให้ได้รับการพัฒนา/ช่วยเหลือตามควรแก่กรณี มีการติดตามผลการช่วยเหลือเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง และรับนักเรียนกลับคืนจากผู้เชี่ยวชาญภายนอกเพื่อดูแลช่วยเหลือนักเรียนต่อไป ทั้งนี้ วิธีการส่งต่อภายนอกสามารถดำเนินการได้ ดังนี้ (1) พิจารณา/คัดเลือกแหล่งส่งต่อภายนอกที่เหมาะสม (2) ประสานความร่วมมือกับแหล่งส่งต่อและผู้ปกครองหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง (3) ส่งต่อนักเรียนพร้อมทั้งข้อมูลที่เป็น (4) ติดตามผลการให้ความช่วยเหลือเป็นระยะ และ (5) รับนักเรียนกลับคืนจากผู้เชี่ยวชาญภายนอก (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, 2549: 33)

ขั้นตอนการส่งต่อนักเรียน (สำนักพัฒนาสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต, 2546: 28)

๑. ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาประสานครูที่จะช่วยเหลือนักเรียนต่อให้ทราบล่วงหน้าเพื่อจะได้เตรียมการในการช่วยเหลือนักเรียน

๒. ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาสรุปข้อมูลส่วนตัวของนักเรียนที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือและวิธีการช่วยเหลือที่ผ่านมา รวมทั้งผลที่เกิดขึ้นจากการช่วยเหลือนั้นให้ผู้รับการช่วยเหลือนักเรียนทราบ โดยมีแบบบันทึกการส่งต่อหรือแบบประสานงานขอความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผู้รับการช่วยเหลือนักเรียนต่อทราบข้อมูลเบื้องต้นของนักเรียนและการดำเนินงานก่อนหน้านี้ซึ่งจะช่วยเกิดความสะดวกในการวางแผนช่วยเหลือนักเรียนอย่างต่อเนื่อง

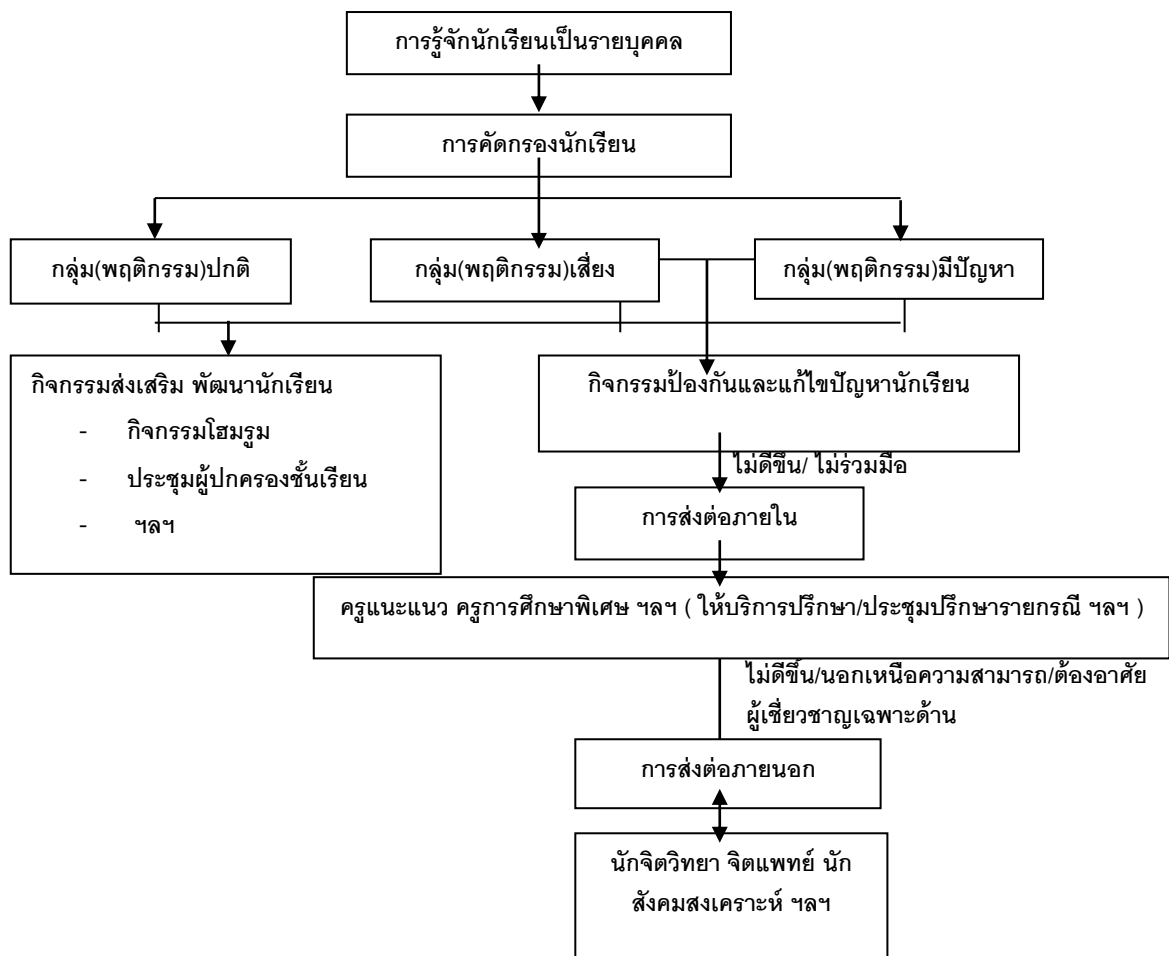
๓. ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาควรชี้แจงให้นักเรียนเข้าใจถึงความจำเป็นในการส่งต่อโดยใช้คำพูดที่สร้างสรรค์ ระวังมิให้นักเรียนเกิดความรู้สึกผิด กังวล หรือโกรธ เป็นต้น แต่ให้นักเรียนมีความรู้สึกที่ดีต่อการส่งต่อ เกิดความสบายใจและยินดียินดีรับการช่วยเหลือจากครูอื่นๆ เช่น ครูแนะแนว ครูฝ่ายปกครอง ครูประจำวิชา เป็นต้น

๔. ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษานัดหมายวัน เวลา สถานที่นัดพบกับครูที่รับช่วยเหลือนักเรียน และส่งต่อนักเรียนเพื่อทั้งสองฝ่ายจะได้รับรู้วัน เวลา สถานที่ที่พบกัน

๕. ติดตามผลการช่วยเหลือนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อทราบความก้าวหน้าในการช่วยเหลือนักเรียนและความเปลี่ยนแปลงของนักเรียน

ทั้งนี้ สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดเกณฑ์การประเมินตามมาตรฐานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนด้านกระบวนการที่เน้นการส่งต่อนักเรียนที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาอย่างเป็นระบบและมีเครือข่ายสหวิชาชีพ เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินงานและให้สถานศึกษาได้ประเมินตนเอง ประกอบด้วย เกณฑ์การประเมินตามมาตรฐานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนด้านกระบวนการที่การส่งต่อ เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินงานและให้สถานศึกษาได้ประเมินตนเอง ประกอบด้วย (1) มีเครือข่ายการส่งต่อภายในและภายนอกโรงเรียน (2) มีการส่งต่อภายในและหรือภายนอกพร้อมข้อมูลผลการช่วยเหลือเบื้องต้น (3) มีการติดตาม ประเมินผล สรุปผล รายงานผลการส่งต่อ (4) มีการปรับปรุง พัฒนาการส่งต่ออย่างเป็นระบบ และ (5) มีเครือข่ายสหวิชาชีพที่มีการจัดตั้ง มีแผนดำเนินงาน และมีกิจกรรมการประสานงานการร่วมดำเนินงานป้องกัน แก้ไข ส่งเสริม ดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างต่อเนื่อง

ทั้งนี้ จากกระบวนการดูแลช่วยเหลือนักเรียนดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปเป็นแผนภาพระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้ดังนี้

แผนภาพ : กระบวนการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

สรุป

การส่งต่อนักเรียน เป็นกระบวนการช่วยเหลือนักเรียนที่ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษา วิเคราะห์และพิจารณาแล้วเห็นว่าไม่สามารถดำเนินการส่งเสริม พัฒนา ช่วยเหลือ หรือแก้ไข ปัญหาให้นักเรียนได้โดยลำพังซึ่งสังเกตได้จากการที่นักเรียนไม่ดีขึ้น ไม่ให้ความร่วมมือ หรือเป็น ปัญหาเฉพาะด้านที่นอกเหนือความสามารถ จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากผู้เชี่ยวชาญ เฉพาะด้านทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อให้ นักเรียนได้รับการช่วยเหลืออย่างถูกต้องและรวดเร็วขึ้น การส่งต่อมี 2 ลักษณะ คือ 1) การส่งต่อภายใน คือ การส่งต่อนักเรียนไปยังครูที่สามารถให้การพัฒนา/ช่วยเหลือนักเรียนได้ขึ้นอยู่กับลักษณะปัญหา เช่น ส่งต่อครูแนะแนว ครูการศึกษาพิเศษ ครูพยาบาล ครู ประจำวิชา ฝ่ายปกครอง/ฝ่ายกิจการนักเรียน ฯลฯ และ 2) การส่งต่อภายนอก คือ การที่ ผู้บริหารสถานศึกษา คณะกรรมการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ครูแนะแนว หรือครู ผู้รับผิดชอบ พิจารณาแล้วเห็นว่ากรณีปัญหาของนักเรียนยากเกินกว่าศักยภาพของโรงเรียนที่จะดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้ จึงประสานความร่วมมือไปยังผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น นักจิตวิทยา จิตแพทย์ นักสังคมสงเคราะห์ ฯลฯ เพื่อส่งต่อนักเรียนให้ได้รับการพัฒนา/ช่วยเหลือตามควรแก่กรณี ทั้งนี้ การส่งต่อทั้ง 2 ลักษณะจะต้องมีการติดตามผลการช่วยเหลือเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง และรับนักเรียนกลับคืนเพื่อดูแลช่วยเหลือนักเรียนต่อไป

หลังจากศึกษาเนื้อหาสาระเรื่องที่ 2.1-2.5 แล้ว โปรดปฏิบัติใบงานที่ 2

ตอนที่ 3 การประยุกต์หลักจิตวิทยาในการส่งเสริม พัฒนา ป้องกัน และแก้ไข ปัญหานักเรียน

เรื่องที่ 3.1 ความเข้าใจธรรมชาติของนักเรียน

นักเรียนในแต่ละวัยมีลักษณะที่แตกต่างกันตามหลักพัฒนาการทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา รวมถึงอารมณ์และสังคม นอกจากนี้ยังมีนักเรียนอีกจำนวนหนึ่งซึ่งมีพัฒนาการที่ล่าช้า หรือเร็วกว่า เมื่อเทียบกับนักเรียนวัยเดียวกัน หากครูมีความตระหนักในความเหมือนและแตกต่างเหล่านี้ จะช่วยในการวางแผนดำเนินการช่วยเหลือ ส่งเสริม พัฒนานักเรียนบนพื้นฐานของความเข้าใจได้อย่างมีประสิทธิภาพผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียน/โรงเรียน

1. พัฒนาการของนักเรียนระดับประถมศึกษาและแนวทางการจัดกิจกรรม

นักเรียนระดับประถมศึกษา (ป.1-ป.6) อายุระหว่าง 6-12 ปี มีลักษณะพัฒนาการ จุดเน้นสำคัญที่ครูควรคำนึงถึง รวมทั้งแนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริม พัฒนา ป้องกัน และแก้ไขปัญหานักเรียน ดังนี้

ด้านร่างกาย นักเรียนวัยนี้มีกล้ามเนื้อที่พัฒนาอย่างรวดเร็ว ความสามารถในการประสานงานของสายตาและมือดีขึ้นกว่าวัยอนุบาล มีทักษะมอเตอร์ (Motor skills) เช่น กระโดด รับ-ปาลูกบอล และปฏิกิริยาโต้ตอบที่รวดเร็วไวขึ้น นักเรียนระดับประถมศึกษาตอนปลายมีการพัฒนาทั้งกล้ามเนื้อใหญ่และเล็กเกือบสมบูรณ์ จุดเน้นคือ ร่างกายของนักเรียนพัฒนาอย่างรวดเร็วในทุกด้าน มีความชอบการวิ่งเล่น ซุกซน ทำกิจกรรมที่ได้เคลื่อนไหว ครูสามารถสังเกตเห็นลักษณะรูปร่างของนักเรียนที่มีปัญหาด้านโภชนาการได้เด่นชัด เช่น นักเรียนที่ผอม ตัวเล็กมาก หรือ อ้วนมาก ฯลฯ

แนวทางการจัดกิจกรรม ครูควรหมั่นสังเกตนักเรียนที่ตัวเล็กผิดปกติ หรือน้ำหนักมากเกินไป จัดกิจกรรมให้ความรู้ด้านโภชนาการ อาหาร โรงเรียนควรจัดบริเวณ หรือสถานที่เฉพาะให้มีอุปกรณ์สำหรับการไต่ วิ่ง คลาน กระโดด และยืดร่างกาย ออกแบบจัดกิจกรรมในการเรียนการสอนที่หลากหลาย เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เคลื่อนไหว พร้อมระวังเรื่องความปลอดภัย นอกจากนี้กิจกรรมควรมุ่งพัฒนากล้ามเนื้อมือกับการประสานสายตาให้ดีขึ้น ด้วยการให้อ่าน เขียน วาดรูป ลงมือทำ ใช้สิริบาย การตัด ตกแต่ง ฯ

ด้านสติปัญญา นักเรียนสามารถเข้าใจเหตุผล รับฟัง ความคิดของผู้อื่น จดจำได้ดี สามารถใช้ถ้อยคำ ภาษา ประโยค ได้หลากหลาย สามารถสร้างภาพในใจ เข้าใจการเปรียบเทียบ แบ่งกลุ่ม จัดหมวดหมู่ เรียงลำดับ คัดย่อนกลับได้ และมีความพร้อมเข้าสู่การคิดในระดับสูงขึ้นโดยเฉพาะนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนปลาย จุดเน้น คือ นักเรียนสามารถเข้าใจเหตุผล จัดหมวดหมู่ เรียงลำดับ ความคิด และมีพัฒนาการในการใช้ภาษามาก นักเรียนมีความกระตือรือร้น ขยัน อยากรเรียนรู้ อยากรลงมือทำ

แนวทางการจัดกิจกรรม ครูควรกำหนดงานที่ชัดเจน ให้โอกาสทุกคนได้ลงมือทำ มีการใช้ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม ผสมผสานตัวอย่างที่เป็นนามธรรม มีแบบฝึกปฏิบัติที่ต้องใช้ภาษาให้มาก และหลากหลาย พยายามเชื่อมโยงสัญลักษณ์ทางภาษากับประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรม จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย แต่ละกิจกรรมไม่ใช้เวลานานเกินไป ให้มีโอกาสนักเรียนสัมพันธ์กัน เช่น พูดคุยปรึกษา ทำงานร่วมกัน เพื่อกระตุ้นความคิด กระตุ้นให้นักเรียนสร้างสรรค์งานหรือคิดด้วยตัวเอง ครูควรใช้สื่อ

การ์ตูน เพลง ดนตรี อุปกรณ์ งานศิลปะ สีสันทัด และมีความเหมาะสมประกอบการจัดการเรียนการสอน

ด้านอารมณ์และสังคม นักเรียนเข้าใจกฎเกณฑ์ของสังคมมากขึ้น สามารถพูดคุยตกลงร่วมกันได้ มีความต้องการอยากลงมือทำกิจกรรมต่างๆ มากมาย หลากหลายเพื่อแสดงถึงความสามารถ จุดเน้น คือ เป็นวัยที่ยอมรับกฎเกณฑ์ของสังคม มักมุ่งเน้นไปที่เน้นผลการตัดสินความสามารถของตนจากผู้อื่น ให้ความสำคัญกับการชื่นชมจากผู้ปกครอง ครู หรือ เพื่อน ฯลฯ มักเปรียบเทียบตนเองกับผู้อื่นและมีแนวโน้มเกิดความรู้สึกด้อยกว่าผู้อื่นได้ง่าย

แนวทางการจัดกิจกรรม ครูควรเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดวางกฎเกณฑ์ของห้องเรียน โครงการ กิจกรรมเสริมต่างๆ มีการจัดงานหรือกิจกรรมหลากหลายเพื่อให้นักเรียนได้มีโอกาสประสบความสำเร็จเพื่อพัฒนาความรู้สึกว่าตนมีความสามารถ เช่น แข่งขันตอบปัญหา แข่งขันกีฬาฯ ครูควรค้นหาจุดเด่นของนักเรียนแต่ละคน และส่งเสริมเพื่อป้องกันการเปรียบเทียบและรู้สึกด้อย มีการใช้ตัวเสริมแรงภายนอกที่เหมาะสม เช่น คำชมจากครู เพื่อน การให้ดาว การ์ตูน อุปกรณ์การเรียน ฯลฯ ควบคู่ไปกับการส่งเสริมให้นักเรียนเสริมแรงตนเองจากภายใน เช่น ความภาคภูมิใจ เมื่อทำงานสำเร็จ เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ทำงานร่วมกับผู้อื่น เพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ทางสังคม และการควบคุมอารมณ์ ครูควรชี้แจงหากมีการล้อเลียน ตั้งสมญาที่ไม่เหมาะสม แต่ไม่ควรใช้การลงโทษอย่างรุนแรง ควรรับฟังและคอยช่วยเหลือนักเรียนในการสื่อสารความคิด ความรู้สึก ให้โอกาสนักเรียนอย่างทั่วถึงในการแสดงความคิดเห็นและร่วมกิจกรรมในชั้นเรียนหรือกิจกรรมของโรงเรียน

2. พัฒนาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาและแนวทางการจัดกิจกรรม

นักเรียนระดับมัธยมศึกษา (ม.1-ม.6) อายุระหว่าง 12-18 ปี มีลักษณะของพัฒนาการจุดเน้นสำคัญที่ครูควรคำนึงถึง รวมทั้งแนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริม พัฒนา ป้องกัน และแก้ไขปัญหานักเรียน ดังนี้

ด้านร่างกาย นักเรียนมีเปลี่ยนแปลงของร่างกาย เข้าสู่วัยรุ่นอย่างรวดเร็ว (หญิง 12 ปี ชาย 14 ปี) มีการทำงานของฮอร์โมนเพศมีบ่งบอกลักษณะของเพศชายและหญิงชัดเจน จุดเน้น คือ ร่างกายนักเรียนแต่ละคนเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอีกทั้งมีความช้า-เร็วแตกต่างกันไป อาจทำให้เกิดการล้อเลียนระหว่างเพื่อน การทำงานของฮอร์โมนเพศจะกระตุ้นให้นักเรียนอยากรู้อยากลอง ดังนั้นนักเรียนจำเป็นต้องได้รับข้อมูลเพื่อให้เกิดความเข้าใจและดูแลตนเองได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

แนวทางการจัดกิจกรรม ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาควรให้ข้อมูล ความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกาย การดูแลความสะอาด และการแต่งกายที่เหมาะสมโดยเฉพาะนักเรียนหญิงที่เริ่มมีรอบเดือน (ควรจัดให้มีครูหญิงคอยให้คำแนะนำ) หลีกเลี่ยงการเปรียบเทียบ ล้อเลียนในรูปร่างหน้าตา และความเปลี่ยนแปลงทางร่างกายแต่ละคน เปิดโอกาสให้นักเรียนร่วมอภิปรายเกี่ยวกับปัญหาวัยรุ่น เช่น การท้องในวัยเรียน โรคทางเพศสัมพันธ์ เพื่อร่วมกันหาแนวทางการป้องกัน เช่น การคุมกำเนิด การวางตัวต่อเพศตรงข้าม ฯลฯ ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาต้องพร้อมรับฟังเพื่อแนะนำและหาแนวทางช่วยเหลือเกี่ยวกับปัญหาสุขภาพของวัยรุ่น กิจกรรมต่างๆ ที่กล่าวข้างต้นอาจสอดแทรกในการเรียนการสอนปกติ กิจกรรมแนะแนว กิจกรรมโฮมรูม และจัดให้มีหน่วยงานเฉพาะที่รับฟังปัญหา และให้การปรึกษา เช่น งานแนะแนว

ด้านสติปัญญา นักเรียนมีความสามารถคิดในระดับสูง เช่น คิดวิเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ คิดสร้างสรรค์ได้ ฯลฯ จุดเน้น นักเรียนมีความสามารถและศักยภาพทางปัญญาเหมือนผู้ใหญ่แต่ยังขาดประสบการณ์และข้อมูลที่รอบด้าน

แนวทางการจัดกิจกรรม ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาควรจัดกิจกรรมที่มีลักษณะกระตุ้นการคิด เชิงนามธรรม รวมถึงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม แต่ควรตระหนักว่ายังมีนักเรียนบางคนมีพัฒนาการคิดที่ต้องใช้เหตุผลซับซ้อนไม่สมบูรณ์นัก ขณะที่บางคนสามารถพัฒนาขั้นนี้ได้สมบูรณ์แล้ว การจัดการเรียนการสอนควรใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อกระตุ้นให้นักเรียนแสดงแนวคิดหรือความคิดเห็นของตน ใช้อุปกรณ์หรือสื่อที่เป็นรูปธรรม เช่น แผนภูมิ แผนภาพ ไดอะแกรม ไปพร้อมๆ กับการส่งเสริมการคิดในระดับสูง กระตุ้นนักเรียนให้คิดหาแนวทางการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ มีการกำหนดงานในรูปแบบโครงงานหรือกิจกรรมที่นักเรียนได้มีโอกาสร่วมกันคิดวางแผน ลงมือทำ และร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น โดยมีครูเป็นที่ปรึกษา เช่น กิจกรรมจิตอาสา กิจกรรมแข่งขันกีฬา การโต้วาที ฯ

ด้านอารมณ์และสังคม นักเรียนวัยนี้มุ่งค้นหาเอกลักษณ์ของตนเองเพื่อให้เกิดความมั่นใจ มักกังวลกับการยอมรับของเพื่อน ให้ความสำคัญกับกลุ่มเพื่อน ต้องการคนรักและเข้าใจ มักใส่ใจกับรูปร่างภายนอก จุดเด่นคือมุ่งค้นหาความเป็นตัวของตัวเอง มีพฤติกรรมเลียนแบบเพื่อให้ได้รับการยอมรับ มีการรับรู้และให้คุณค่าตนเองตามการประเมินของเพื่อน มักเครียดและวิตกกังวลกับรูปร่างภายนอกและการแข่งขันทางวิชาการแต่มีศักยภาพในการคิดระดับสูง

แนวทางการจัดกิจกรรม ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาควรสร้างบรรยากาศแห่งการยอมรับนับถือความเป็นตัวตนของนักเรียน ทั้งด้านรูปลักษณ์ภายนอก บุคลิกภาพ การแสดงออก ความสามารถ เฉพาะบุคคล และอื่นๆ ตามความเหมาะสม ให้ข้อมูลย้อนกลับเชิงสร้างสรรค์เมื่อนักเรียนตอบคำถามหรือทำงาน/กิจกรรมต่างๆ (ต่อหน้าเพื่อนฯ) ต้องไม่ให้นักเรียนรู้สึกอาย เพื่อคงไว้ซึ่ง ความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง (Self-esteem) และการรับรู้ความสามารถของตน (Self-efficacy) เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ร่วมอภิปรายเกี่ยวกับปัญหาวัยรุ่นในปัจจุบัน ยาเสพติด วัยรุ่นชกต่อย ปัญหาทางเพศ การเหยียดเพศที่สาม ฯ เพื่อนำไปสู่การคิดหาแนวทางป้องกัน แก้ไข ควรสนับสนุนให้เขียนบันทึก หรือ ไดอารี่ส่วนตัว เพื่อสะท้อนความคิดเห็นหรือความรู้สึกในเรื่องต่างๆ สนับสนุนการแสดงออกทางอารมณ์ ความคิด ความรู้สึก ด้วยการพูดและทำทางต่อผู้ปกครอง ครู และเพื่อนอย่างเหมาะสมในบริบทสังคมไทย ครูควร ใช้การเสริมแรงที่เน้นไปที่การเสริมแรงจากภายในตัวนักเรียนเอง เช่น เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง และสนับสนุนให้ผู้ปกครองปรับตัวในการยอมรับความเป็นตัวตนและสังคมเพื่อนของบุตรหลาน พูดคุยด้วยเหตุผล และให้เสรีภาพในตัดสินใจแก่บุตรหลานมากขึ้น ทุกฝ่ายควรตระหนักถึงความวิตกกังวล ความกดดันทางการเรียน (เพื่อศึกษาต่อ) และการวางแผนอาชีพอนาคตของนักเรียนวัยนี้ ควรมีการให้ข้อมูลแนวทางการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพ สนับสนุนนักเรียนร่วมค้นหาวิถีในการเรียนและการกำกับตนเองในการเรียน ตระหนักถึงความวิตกกังวลของนักเรียนเกี่ยวกับรูปร่างหน้าตาเมื่อเข้าสู่วัยรุ่นสาว ความสัมพันธ์กับเพื่อน การวางตัว การมีความรัก ฯลฯ ครูควรเป็นผู้รับฟังปัญหาและชี้แนะให้นักเรียนคิดเพื่อค้นหาแนวทางการวางตัว ป้องกันปัญหา และแก้ปัญหาอย่างเหมาะสม

สรุป

การหาแนวทางในการส่งเสริม พัฒนา ป้องกัน และแก้ไขปัญหา นักเรียน ครูหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง ต้องเข้าใจลักษณะของนักเรียนตามพัฒนาการด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม แล้วนำจุดเน้นและสิ่งที่พึงระวังเหล่านั้นมาเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมพิเศษต่างๆ นักเรียนระดับประถมศึกษามีความกระตือรือร้น ชอบการลงมือปฏิบัติเพื่อแสดงถึงความสามารถของตนและให้ความสำคัญกับการชื่นชมจากผู้ปกครอง ครู และเพื่อน กิจกรรมควรเน้นให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติในกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อสะท้อนความสามารถของนักเรียน มีระบบเสริมแรงทั้งจากภายในและภายนอกตัวนักเรียน นักเรียนระดับมัธยมศึกษามีการเปลี่ยนแปลงของร่างกายเข้าสู่วัยหนุ่มสาวซึ่งส่งผลต่อบุคลิกภาพ การจัดการกับอารมณ์ และการวางตัวในสังคม วัยนี้ให้ความสำคัญกับกลุ่มเพื่อนมาก และเป็นวัยที่มีศักยภาพในการคิดขั้นสูงจึงพร้อมเรียนรู้และมีส่วนร่วมเชิงความคิด กิจกรรมควรเน้นให้นักเรียนเกิดการยอมรับนับถือตนเอง เข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล มีโอกาสร่วมคิดวางแผนและแก้ปัญหาย่างสร้างสรรค์ มีระบบการเสริมแรงที่เน้นมาจากภายในตัวนักเรียน

หลังจากศึกษาเนื้อหาสาระเรื่องที่ 3.1 แล้ว โปรดปฏิบัติใบงานที่ 3.1

เรื่องที่ 3.2 หลักจิตวิทยาในการรับมือกับปัญหานักเรียน

การจัดการกับปัญหานักเรียนด้วยวิธีที่เข้มงวด หวังให้นักเรียนหลายจำ เช่น การดูดำ การลงโทษด้วยการตี หรือทำให้เจ็บตัว ฯลฯ เป็นวิธีที่ได้ผลเพียงชั่วคราว และมีความเสี่ยงสูงที่จะทำให้ นักเรียนเกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อครูต่อวิชาที่เรียน รวมถึงต่อโรงเรียนอันนำไปสู่ปัญหาที่บ้านปลายยากต่อการดูแลช่วยเหลือ ต่อไปนี้เป็นหลักจิตวิทยาพื้นฐานเพื่อเป็นแนวทางให้ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษา นำไปประยุกต์ให้เหมาะสมกับปัญหาของนักเรียน

1. การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการส่งเสริม พัฒนา ป้องกัน และแก้ไขปัญหานักเรียน

โรงเรียน/ชั้นเรียนที่มีบรรยากาศที่เอื้อต่อการส่งเสริม พัฒนา ป้องกัน และแก้ไขปัญหานักเรียน คือ โรงเรียน/ชั้นเรียนที่อบอุ่น เป็นกันเอง พร้อมรับฟัง และให้ความช่วยเหลือ บรรยากาศมีส่วนในการช่วยลดปัญหาความรุนแรงต่างๆ ในโรงเรียน แบ่งได้เป็น 1.1 บรรยากาศที่เกิดจากพฤติกรรมของครู/นักเรียน/เจ้าหน้าที่ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับนักเรียนในโรงเรียนทั้งหมด และ 1.2 บรรยากาศทางกายภาพ

1.1 บรรยากาศที่เกิดจากพฤติกรรมของครู/นักเรียน/เจ้าหน้าที่ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับนักเรียนในโรงเรียน อาจเรียกได้ว่าเป็น “วัฒนธรรมในองค์กรสถานศึกษา” ที่มีการแสดงออกถึงความชื่นชมยินดีในกันและกัน เคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกัน และมีมิตรภาพที่ดีต่อกัน โดยเฉพาะพฤติกรรมของครูซึ่งเป็นผู้ใกล้ชิดนักเรียน มีการศึกษา พบว่า ลักษณะของครูเหล่านี้ช่วยเอื้อต่อการสร้างบรรยากาศที่ดีในการเรียน ส่งเสริมมนุษยสัมพันธ์ ได้แก่ การมีความเป็นมิตรระหว่างครูและนักเรียน การเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น มีความยืดหยุ่น ให้การยอมรับ เห็นคุณค่า มุ่งให้นักเรียนพัฒนาอัตมโนทัศน์ทางบวก (Positive self-concept) เห็นคุณค่าในตนเอง (Self-esteem) มีการจัดกิจกรรมต่างๆที่มีความท้าทาย หลากหลายน่าสนใจ กระตุ้นให้นักเรียนอยากรู้อยากเห็น สร้างแรงจูงใจนักเรียน ใช้วิธีการเสริมแรงที่มีประสิทธิภาพ คาดหวังนักเรียนให้ทำงานหรือปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมให้สำเร็จ (Teacher expectation) และครูเป็นผู้คุณธรรม ไม่ใช่อารมณ์ในการตัดสิน วางตัวเป็นแบบอย่างที่ดี (สุรางค์ โค้วตระกูล, 2556; อัสรา เอิบสุขศิริ, 2556) บรรยากาศดังกล่าวนี้จึงมีส่วนสำคัญที่ช่วยให้นักเรียนซึ่งมีปัญหาหรือมีความทุกข์ อยากรับการปรึกษาหรือขอรับการช่วยเหลือ

1.2 บรรยากาศทางกายภาพ ได้แก่ ห้องเรียน ห้องพักครู ห้องแนะแนว สวนหย่อมเพื่อผ่อนคลาย ฯลฯ ห้องต่างๆควรมีการจัดวางโต๊ะ ตำแหน่ง ที่มีการถ่ายเทของอากาศ แสงเพียงพอ มีสิ่งประดับตกแต่งที่สวยงาม มีสีสรรค์สบายตา สิ่งเหล่านี้มีผลต่อความรู้สึกอยากมาโรงเรียน อยากเข้าไปพบครูและพูดคุยปรึกษาปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะการจัดให้มีห้องให้การปรึกษารายบุคคลอย่างเป็นสัดส่วน เพื่อให้นักเรียนที่มีปัญหาเกิดความเชื่อมั่นในการรักษาความลับ

2. การสร้างเสริมแรงจูงใจแก่นักเรียน

ความสำเร็จของการส่งเสริม พัฒนา ป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนจะมีมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับความต้องการของนักเรียนเป็นสำคัญ หากนักเรียนอยากแก้ปัญหาและพัฒนาตนเอง นักเรียนจะให้ความร่วมมือ เต็มใจ และพยายามปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองอย่างเต็มที่ ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องกับปัญหานักเรียนจำเป็นต้องมีกลวิธีสร้างแรงจูงใจแก่นักเรียน เพื่อให้นักเรียนรู้สึกต้องการและแสดงพฤติกรรมไปในทางที่สามารถจัดการกับปัญหาของตนเองและพยายามพัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ เช่น พัฒนามนุษยสัมพันธ์ ฝึกการคิด การ

แก้ปัญหา ฝึกความอดทน ฝึกความกล้าเผชิญกับปัญหา เป็นต้น หลักสำคัญที่จะช่วยให้นักเรียนเกิดแรงจูงใจในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาตนเองได้ คือ การสร้างให้นักเรียนเกิดความรู้สึก “อยากทำ” และ “เชื่อว่าตนเองสามารถทำได้” โดยการสร้างแรงจูงใจให้เกิดแก่นักเรียนซึ่งมีทั้งแรงจูงใจจากภายนอก (External motivation) และแรงจูงใจจากภายใน (Internal motivation) การสร้างให้นักเรียนเกิดแรงจูงใจจากภายนอกทำได้โดยการใช้สิ่งจูงใจที่เป็นสิ่งของ รางวัล สิทธิพิเศษ คะแนน ฯลฯ แรงจูงใจที่เกิดขึ้นในลักษณะนี้มีแนวโน้มเกิดขึ้นเพียงชั่วคราวและไม่ต่อเนื่องขึ้นอยู่กับชนิดของสิ่งล่อใจ ขณะที่การสร้างให้นักเรียนเกิดแรงจูงใจจากภายในมีความยั่งยืนและถาวรกว่า ได้แก่ การสนับสนุนให้นักเรียนรู้สึกภาคภูมิใจ พึงพอใจกับการบรรลุผลสำเร็จของตน

3.การสร้างข้อตกลงร่วมกัน

การสร้างข้อตกลงร่วมกัน คือ การสร้างกฎ กติกา ในชั้นเรียน/โรงเรียนร่วมกันตามความต้องการและเต็มใจของนักเรียนและครู เพื่อลดพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของนักเรียน คงสถานะที่เอื้อต่อการเรียนรู้ที่ดี และเสริมสร้างวินัยแก่นักเรียน (Schunk, 2004; Schunk et al., 2008; Woolfolk, 2011) ครูสามารถนำหลักการนี้ มาใช้ในการสร้างข้อตกลง สัญญา เพื่อการปรับเปลี่ยนหรือพัฒนาพฤติกรรมของนักเรียนเป็นรายบุคคลได้ ข้อตกลงที่ดีควรเข้าใจได้ง่าย ไม่ซับซ้อน ไม่จำเป็นต้องมีหลายข้อ เปิดโอกาสให้ทุกคนในชั้นเรียน/สมาชิกในชมรม ชุมนุม หรือ โครงการต่างๆ หรือนักเรียนที่มีปัญหาได้ร่วมคิด เมื่อข้อตกลงเกิดจากความต้องการและความเต็มใจของนักเรียน นักเรียนย่อมยอมรับและปฏิบัติตาม ข้อตกลงควรมีลักษณะเป็นเชิงบวกไม่ใช้การคาดโทษ (O'Donnell, Reeve, & Smith, 2012; Schunk, 2004; Schunk et al., 2008; Woolfolk, 2011; ชูติมา สุรเศรษฐ, จรินทร์ วินทะไชย์ และปิยวรรณ วิเศษสุวรรณภูมิ, 2556)

การเริ่มสร้างข้อตกลงในชั้นเรียนที่ดีมีประสิทธิภาพ ควรเริ่มสร้างเมื่อเปิดภาคการศึกษา หรือในวันแรกของการเรียนการสอน หรือ กิจกรรม/โครงการ โดยเริ่มจากการทำความรู้จักนักเรียน สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนักเรียนด้วยกัน และระหว่างนักเรียนกับครู ดำเนินการร่วมกันสร้างข้อตกลงตามลักษณะข้อตกลงที่ดี ควรให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการทำป้ายประกาศ เพื่อปิดประกาศข้อตกลงในห้องเรียนในตำแหน่งที่สังเกตเห็นได้ง่าย ชัดเจน หรือจัดทำป้ายที่สามารถเคลื่อนย้ายได้ และดำเนินการหรือใช้ข้อตกลงนั้นๆอย่างสม่ำเสมอ หากนักเรียนไม่ปฏิบัติตามข้อตกลง ควรใช้การเตือนด้วยการใช้อวัจนภาษา (มองสบตา เลิกคิ้ว เข้าใกล้ ตะแคงหัว ฯลฯ) การพูดเตือนโดยตรงโดยไม่ทำให้เกิดความอาย สอบถามเหตุผล การทบทวนข้อตกลงร่วมกัน หากยังไม่ปฏิบัติ ควรดำเนินการตามที่ได้ตกลงไว้

ในกรณีที่ใช้เป็นข้อตกลงรายบุคคลสำหรับนักเรียนที่มีปัญหาและต้องการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ก่อนสร้างข้อตกลงควรให้นักเรียนไตร่ตรองปัญหา เกิดความตระหนักในปัญหาพฤติกรรมของตนที่ส่งผลต่อทั้งตนเองและผู้อื่น และมีความเต็มใจในการวางแผนเพื่อพัฒนาตนเองโดยการเขียนสัญญาข้อตกลงขึ้นว่าจะปฏิบัติตนอย่างไร พร้อมลงนามร่วมกับครู หลักคิดสำคัญในการสร้างและใช้ข้อตกลง คือ 1) นักเรียนจะรู้สึกอยากทำ ยอมรับ เป็นเจ้าของ และรับผิดชอบ หากสิ่งนั้นตนเป็นผู้กำหนดขึ้นเอง 2) นักเรียนมีสิทธิในการร่วมตัดสินใจ มีโอกาสในการพัฒนาตนเอง มีศักดิ์ศรี มีเหตุผล และ 3) การสร้างและใช้ข้อตกลงที่ดีเป็นการเสริมสร้างวินัยเชิงบวก และยั่งยืนแก่นักเรียน

4. การให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback)

การให้ข้อมูลย้อนกลับ เป็นการให้ข้อมูลแก่นักเรียนเพื่อบอกผลของการกระทำในลักษณะที่บรรยายถึงพฤติกรรมหรือความสามารถในการเรียนหรือการทำงาน เพื่อมุ่งพัฒนาพฤติกรรมหรือ

ความสามารถของนักเรียนให้ดีขึ้น การให้ข้อมูลย้อนกลับนี้มีความสำคัญในการช่วยให้นักเรียนรู้ว่า ตนสามารถทำได้แล้ว และควรต้องปรับปรุงหรือพัฒนาอะไร มีส่วนช่วยนักเรียนในการรับรู้ความสามารถและการควบคุมตนเอง ครูสามารถนำหลักการนี้มาใช้กำกับทิศทางการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนที่มีปัญหา อีกทั้งยังเป็นการสร้างกำลังใจให้นักเรียนรู้ว่าตนได้พัฒนามาในทางที่ถูกต้องเหมาะสมแล้ว ครูควรใช้เทคนิคการให้ข้อมูลย้อนกลับนี้ให้มีประสิทธิภาพ โดยให้ข้อมูลย้อนกลับที่มีลักษณะจำเพาะเจาะจง ให้ทันทีที่นักเรียนปฏิบัติได้หรือมีพฤติกรรมที่เหมาะสมเกิดขึ้น ต้องเคารพในศักดิ์ศรี และให้ออกาสนักเรียนแก้ไขตนเอง เริ่มต้นจากการมองหาจุดดีเพื่อชื่นชม บอกให้รู้ว่าอะไรที่นักเรียนควรทำให้ดีขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม (Bandura, 1997; Woolfolk, 2011; ชูติมา สุรเศรษฐ, จรินทร์ วินทะไชย์ และปิยวรรณ วิเศษสุวรรณภูมิ, 2556)

5. การให้ผลการกระทำ

การให้ผลการกระทำมีวัตถุประสงค์เพื่อระงับพฤติกรรมไม่เหมาะสมและส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมที่เหมาะสมอย่างต่อเนื่อง การให้ผลการกระทำ เป็นแนวคิดสำคัญที่ครูสามารถนำไปใช้ในการรับมือกับนักเรียนที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสมได้ แบ่งเป็น 1) การให้ผลการกระทำทางบวกหรือการเสริมแรง และ 2) การให้ผลการกระทำทางลบหรือการลงโทษ การเสริมแรงเป็นความพยายามในการทำให้พฤติกรรมที่เหมาะสมของนักเรียนมีความถี่เพิ่มขึ้นหรือคงอยู่ เช่น เข้าเรียนตรงเวลา ไม่แกล้งเพื่อน ส่งการบ้าน ฯลฯ โดยเลือกใช้ตัวเสริมแรงที่มีความเหมาะสม ตัวเสริมแรงมีทั้งลักษณะที่มีอำนาจโดยตรง เช่น ของกิน ของใช้ ของเล่น คำชม การได้รับการปรบมือ ฯ และตัวเสริมแรงที่จะมีอำนาจได้เมื่อไปเชื่อมโยงตัวเสริมแรงชนิดแรก เช่น เงิน คุปอง ดาว ฯ

การชม นับเป็นตัวเสริมแรงที่ครูใช้ได้ง่ายและมีประสิทธิภาพสูง หลักการชมที่สำคัญ คือ ให้ครูพิจารณาว่า 1) ครูต้องการชมอะไร โดยมุ่งชมไปที่ความพยายาม ทুমเท ตั้งใจปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดี 2) ครูควรชมอย่างเฉพาะเจาะจง และชมขณะที่นักเรียนทำพฤติกรรมมากกว่าชมไปที่ผลที่ออกมา ต้องให้ผู้ถูกชมรู้ว่าได้รับคำชมเพราะเหตุใด อาจใช้การชมด้วยรูปแบบหลากหลาย 3) ครูพึงระลึกว่าการชมบ่อยๆ นั้นดี แต่ควรให้พอเหมาะไม่มากเกินไป

การลงโทษ ครูควรเลือกใช้เมื่อต้องการระงับหรือลดพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมหนึ่งๆ ของนักเรียนลง แต่ควรใช้ให้น้อยที่สุดเมื่อจำเป็นเท่านั้น และใช้ด้วยความระมัดระวังเป็นพิเศษ ตัวอย่างแนวทางการใช้การลงโทษเพื่อการระงับพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักเรียน เริ่มจาก 1) การระบุจำนวนครั้งและประเภทของพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมที่นักเรียนกระทำในสมุดพกสะสมแต้ม โดยมีกำหนดเงื่อนไขว่า หากจำนวนครั้งมากขึ้นไปถึงเท่าใดจะได้รับผลที่มีระดับรุนแรงมากขึ้น 2) การใช้หลักการให้นักเรียนสูญเสียสิ่งที่เคยได้ (ลงโทษทางลบ) เช่น งดเวลาอิสระที่นักเรียนพึงได้ตามปกติ ไม่ให้ใช้คอมพิวเตอร์ ไม่ให้ใช้โทรศัพท์ ไม่ให้ออกาสเลือกกิจกรรมในชั้นเรียนนั้นๆ โดยครูต้องพิจารณาเลือกสิ่งออกสิ่งที่นักเรียนคนนั้นๆ ให้ความสำคัญ 3) การใช้เวลานอก (Time-out) คือ การดึงนักเรียนที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสมออกมาจากนักเรียนคนอื่นๆ หรือออกจากกิจกรรมที่ทำในช่วงระยะเวลาหนึ่งๆ เช่น แยกนักเรียนที่มักแกล้ง แหย่ เพื่อน ออกไปนั่งหลังห้อง 5 นาที เป็นต้น 4) การให้นักเรียนเขียนสะท้อนปัญหาที่ตนได้กระทำ เช่น นักเรียนทำอะไร เกิดอะไรขึ้น ผลของสิ่งที่ทำต่อเพื่อนนักเรียน ต่อครู ต่อผู้ปกครอง และนักเรียนจะปรับปรุงตนอย่างไร พร้อมลงนามกำกับ และ 5) การประสานกับผู้ปกครอง แต่ไม่ควรใช้คำว่า “จะติดต่อผู้ปกครอง” ไปในลักษณะของการข่มขู่ แต่ให้พิจารณาโดยยึดปัญหาที่นักเรียนกระทำเป็นสำคัญ หากอยู่ในระดับที่ไม่เหมาะสมหรือรุนแรงมาก เห็นควรว่าโรงเรียนและผู้ปกครองควรได้ร่วมแก้ปัญหาอย่างเร่งด่วน

สรุป

หลักจิตวิทยาพื้นฐานจะช่วยให้ครูตั้งรับปัญหาของนักเรียนและหาทางส่งเสริมพัฒนาได้อย่างมีหลักการ อันได้แก่ การสร้างบรรยากาศที่เอื้อให้นักเรียนที่ประสบปัญหาอยากเข้ารับการปรึกษา มีความเป็นมิตร ให้การยอมรับ ประกอบด้วยบรรยากาศทางกายภาพ และบรรยากาศจากที่มาจากบุคลากรในโรงเรียน การรู้วิธีสร้างแรงจูงใจให้นักเรียนปรับเปลี่ยนและพัฒนาตนเองโดยมุ่งไปที่การฝึกให้ผู้เรียนสร้างแรงจูงใจที่มาจากภายในของตนเอง การใช้หลักการสร้างข้อตกลงร่วมกันกับผู้เรียนทั้งในระดับชั้นเรียน/โรงเรียน และระดับรายบุคคล เพื่อช่วยแก้ปัญหารายบุคคล การให้ข้อมูลย้อนกลับที่จำเพาะเจาะจงและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา โดยเฉพาะการใช้การชมอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการใช้การเสริมแรงและลงโทษอย่างเหมาะสม

หลังจากศึกษาเนื้อหาสาระเรื่องที่ 3.2 แล้ว โปรดปฏิบัติใบงานที่ 3.2

เรื่องที่ 3.3 ปัญหาการเรียนและแนวทางการดูแลช่วยเหลือ

1. ปัญหาการเรียน

เมื่อกล่าวถึงคำว่า “ปัญหาการเรียน” ผู้ที่เกี่ยวข้องควรทำความเข้าใจและมองขอบเขตปัญหาให้ตรงกัน นักจิตวิทยาและนักการศึกษาทั้งชาวไทยและต่างประเทศได้จัดกลุ่มประเภทของปัญหาของนักเรียนไว้หลากหลาย ดังตาราง

ตาราง การแบ่งประเภทของปัญหานักเรียนตามเกณฑ์ต่างๆ

เกณฑ์	ประเภทของปัญหานักเรียน	นักจิตวิทยา
1. ลักษณะของพฤติกรรม ปัญหาและแหล่งที่ส่งผล	1) พฤติกรรมแทรกแซงขณะสอน 2) พฤติกรรมขัดขวางสิทธิผู้อื่นในการเรียนรู้ 3) พฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความไม่ปลอดภัยทางกายและสภาพจิต 4) พฤติกรรมทำลายสมบัติของส่วนรวมและผู้อื่น	Levin & Nolan (2000)
2. ระดับความรุนแรงของ ปัญหา	1) ปัญหาพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมระดับเล็กน้อย เช่น ลุกออกจากที่นั่งโดยไม่ได้รับอนุญาต ไม่ทำงานที่ได้รับมอบหมาย ขี้แฉ่งเวลา ใจลอย หลับในชั้นเรียน ฯ 2) ปัญหาพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมระดับกลาง เช่น ไม่สนใจทำงาน ที่ครูกำหนด พูดคุยเสียงดัง ตะโกนเรียกเสียงดัง ขว้างปาสิ่งของ เป่าปาก คลานรอบๆห้อง ทำเสียงดัง ทะเลาะหรือโต้เถียงกัน แหย่ หรือแกล้งเพื่อน ฯ 3) ปัญหาพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมระดับรุนแรง เช่น ทุจริต ขโมย สิ่งของ ทำลายทรัพย์สิน ก้าวร้าวอย่างรุนแรง (ทางวาจาโดยการด่า ทอ หรือ ร่างกายโดยการทำร้ายผู้อื่น) รังแก ข่มขู่ ข่มเหง ผู้อื่น ก่อวินาศกรรมและเพื่อน ทำลายชนวนทะเลาะและต่อยตี หนีโรงเรียน ฯ	Burden (2003 cited in Bohlin, Durwin, & Reese-Weber, 2012 p. 348)
3. ความจำเพาะหรือ แหล่งของปัญหา	1) ปัญหาทั่วไปที่เกิดเป็นประจำ บ่อยๆ (Chronic Problems) พูดคุยขณะเรียน ไม่ส่งการบ้าน แหย่เพื่อน ฯ 2) ปัญหาที่ค่อนข้างรุนแรง ต้องจัดการเร่งด่วน (Acute Problems) เช่น โต้เถียงรุนแรง ตะโกนด่าทอ ชกต่อย ทำลายของ 3) ปัญหาส่วนบุคคล (Personal Problems) เช่น วิตกกังวล เกี่ยวกับการตั้งครุฑ เจ็บป่วยทางกาย ซึมเศร้า ฯ 4) ปัญหาที่เฉพาะ (Particular Problems) เช่น การทุจริตในการ สอบ การรังแกผู้อื่นอย่างรุนแรง (Bullying) ฯ	O'Donnell, Reeve, & Smith (2012)
4. ปัญหาพฤติกรรมในชั้น เรียนของนักเรียนไทย	1) นักเรียน ก้าวร้าว ซึ่งมักใช้ความรุนแรงเพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ ต้องการ เช่น ข่มขู่ ใช้กำลัง รังแกผู้อื่น ฯ 2) นักเรียน ขนุนพิศอก (hyperactive) ไม่สามารถควบคุมตนเอง ให้อยู่นิ่งได้ มักลุกจากที่ ขว้างปาสิ่งของ แหย่เพื่อน ฯ 3) นักเรียนเจ้าอารมณ์ มักฉุนเฉียว โมโหง่าย 4) นักเรียนที่ชอบก่อวินาศกรรม 5) นักเรียนที่ขาดความเชื่อมั่นและขี้อาย	อัชรา เอ็บสุขสิริ (2556, หน้า 330)
5. ปัญหาทางด้านอารมณ์ บุคลิกภาพ และสังคม	1) ปัญหาทางอารมณ์ เช่น หวาดระแวง สมาธิสั้น วิตกกังวลง่าย โกรธง่ายแสดงอารมณ์รุนแรง หรือ เจ็บแค้น	อัชรา เอ็บสุขสิริ (2556, หน้า 254-

เกณฑ์	ประเภทของปัญหานักเรียน	นักจิตวิทยา
	2) ปัญหาบุคลิกภาพ เช่น ขาดความเชื่อมั่น ปรับตัวไม่ได้ ขาดความกระตือรือร้น ขี้อาย แยกตัว เป็นต้น 3) ปัญหาสังคม เช่น ไม่มีเพื่อน ไม่เคารพกฎเกณฑ์ สิทธิผู้อื่น ปรับตัวกับผู้อื่นไม่ได้	255)
6. ความบ่วยของปัญหาที่พบในนักเรียนไทยแต่ละระดับ ตามข้อมูลของนักจิตเวชด้านเด็กและวัยรุ่น	1) ปัญหานักเรียนระดับประถมศึกษา 1.1) ปัญหาการเรียน ซึ่งมีสาเหตุมาจาก การเรียนอ่อน ไม่ตั้งใจเรียน หนีเรียน 1.2) ปัญหากลัวโรงเรียน ไม่ยอมไปโรงเรียน 1.3) วิตกกังวลง่าย 1.4) ซึมเศร้า 1.5) กล้ามเนื้อกระตุก 1.6) เก็บตัวไม่มีเพื่อน 1.7) คุยกันในห้องเรียน 1.8) พูดคำหยาบ 1.9) ก้าวร้าว เกเร 1.10) โกหก 1.11) เอาของเล่นผิดกฎหมายโรงเรียน 1.12) ขโมย 1.13) ขนไม่อยู่นิ่ง 1.14) ล้อเลียนเพื่อน แกล้งเพื่อน 1.15) กระตุนตัวเองทางกายและทางเพศ (กัดเล็บ ดุนิ้ว ถอนผม กระตุนอวัยวะเพศ) 2) ปัญหานักเรียนระดับมัธยมศึกษา 2.1) ปัญหาการเรียน (สาเหตุมาจาก สติปัญญาต่ำ ขาดแรงจูงใจ เรียนไม่รู้เรื่อง ติดเกม ติดเพื่อน) 2.2) แต่งกายผิดระเบียบ 2.3) สมาธิสั้น 2.4) เบี่ยงเบนทางเพศ 2.5) เพื่อนต่างเพศ/เพศสัมพันธ์ 2.6) ไม่ไปโรงเรียน 2.7) ติดยาเสพติด	พนม เกตุมาน

จากการแบ่งประเภทของปัญหาข้างต้นเห็นได้ว่า การพิจารณาปัญหาของนักเรียนเพื่อวางแผนส่งเสริม พัฒนา ป้องกันและแก้ไขปัญหานั้นมีหลากหลายแตกต่างกันไปตามบริบทโรงเรียน บริบทสังคม วัยของนักเรียน และการให้คุณค่าหรือความสำคัญกับปัญหาในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ฉะนั้นสิ่งสำคัญที่คณะครูในโรงเรียนต้องร่วมกันพิจารณา คือ ลักษณะใดถือเป็นปัญหานักเรียนและความเร่งด่วนในการให้ความช่วยเหลือ จากนั้นต้องสร้างความเข้าใจให้ตรงกันทุกฝ่ายแล้วร่วมกันวางแผนส่งเสริม พัฒนา ป้องกันและแก้ไขปัญหาคต่อไป

ตามมุมมองของผู้เขียน ปัญหาของนักเรียนที่พบในสถานศึกษาส่วนใหญ่ ได้แก่ (1) ปัญหาพฤติกรรมที่ขัดขวางการเรียนการสอนในชั้นเรียน เช่น คุยกันเสียงดัง ไม่สนใจเรียน ไม่ร่วมมือกิจกรรม แกล้งเพื่อน ซุกซน ไม่อยู่เฉย ก้าวร้าว โต้เถียง ต่อต้านกฎเกณฑ์ เกเร ดื้อดึง พูดปด พูดหยาบคาย ขาดเรียน เข้าเรียนสาย ทะเลาะวิวาท รังแกผู้อื่น เป็นต้น อันเป็นปัญหาที่พบได้ทั่วไป (2) ปัญหานักเรียนที่มีความรุนแรงมาก เช่น ปัญหาลักขโมย การติดยาเสพติด การพนัน ติดเกมอย่างรุนแรง การตั้งครุฑที่ไม่พร้อม ฯลฯ (3) ปัญหาความสามารถทางปัญญา เช่น นักเรียนที่มีความสามารถทางปัญญาที่ต่ำมาก มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ หรือมีความสามารถทางปัญญาสูงมาก ทำให้เรียนรู้ได้ช้าหรือเร็วกว่าผู้อื่น และ (4) ปัญหาความพิการหรือมีอวัยวะที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ไม่สมบูรณ์ เช่น พิการหูหนวก ตาบอด ขาดอวัยวะบางอย่างทำให้ส่งผลต่อการใช้ชีวิตประจำวันและการเรียนรู้

2. แนวทางการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

แนวทางการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหานั้น ต้องอาศัยทั้งความเข้าใจในสาเหตุที่แท้จริงของปัญหา ความเข้าใจในธรรมชาตินักเรียน ความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง หากเป็นปัญหาที่มีความลึกซึ้งซับซ้อนต้องส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน สำหรับจิตวิทยาพื้นฐานในการส่งเสริมพัฒนา ป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนที่กล่าวไว้พอสังเขปในหัวข้อ 3.2 นั้น ครูสามารถนำไป

ประยุกต์เพื่อใช้ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาได้ทุกปัญหาตามความเหมาะสม โดยเฉพาะปัญหาพฤติกรรมที่ขัดขวางการเรียนการสอนในชั้นเรียน ต่อไปนี้เป็นแนวทางการพิจารณาปัญหา และตัวอย่างเทคนิค วิธีการดูแลช่วยเหลือพอสังเขป

2.1 นักเรียนขาดความรับผิดชอบ มักเข้าเรียนสาย ไม่ส่งการบ้าน

ปัญหาพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในการการเรียน ครูควรตั้งสมมุติฐานหาสาเหตุของปัญหา จากนั้นรวบรวมข้อมูลจากหลากหลายแหล่งเพื่อประกอบการยืนยันสาเหตุของปัญหา และวางแผนแก้ไขพฤติกรรม ลักษณะการขาดความรับผิดชอบมักเกิดขึ้นกับนักเรียนที่ขาดการควบคุมตนเอง

- ควรเริ่มต้นจากการพูดคุย สร้างความตระหนักให้นักเรียนเห็นว่าพฤติกรรมดังกล่าวส่งผลเสียกับนักเรียนอย่างไร
- สร้างแรงจูงใจให้นักเรียนต้องการปรับเปลี่ยนด้วยความเต็มใจ
- ร่วมกันวางแผนการปรับเปลี่ยน เช่น ฝึกการตั้งเป้าหมาย (Goal Setting) ทั้งระยะสั้นและระยะยาว ฝึกการกำกับตนเอง (Self-regulation) จัดทำสมุดพกให้นักเรียนตรวจสอบตนเอง เป็นต้น
- ระหว่างที่นักเรียนพยายามปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ครูจะเป็นผู้คอยให้กำลังใจโดยเลือกใช้ตัวเสริมแรงให้เหมาะสม ให้ข้อมูลย้อนกลับเชิงสร้างสรรค์ เพื่อคงพฤติกรรมที่ดีไว้ รวมถึง ฝึกให้นักเรียนเสริมแรงตนเองจากภายใน

2.2 นักเรียนแสดงความเบื่อหน่าย ไม่สนใจเรียน

ปัญหานักเรียนแสดงความเบื่อหน่าย ไม่สนใจเรียน นับเป็นปัญหาพฤติกรรมทั่วไป เช่นเดียวกับปัญหานักเรียนขาดความรับผิดชอบ ความเบื่อหน่าย และการไม่สนใจเรียน เป็นพฤติกรรมที่สะท้อนการขาดแรงจูงใจในการเรียนอย่างชัดเจน เทคนิควิธีที่ใช้ ได้แก่

- การให้ความสำคัญกับการหาทวิที่ที่หลากหลายเพื่อมาสร้างให้นักเรียนเกิดแรงจูงใจในการเรียน เห็นคุณค่าของวิชา ความสำคัญของการเรียนที่มีต่อการศึกษาต่อและอาชีพในอนาคต
- กลวิธีเพื่อสร้างให้นักเรียนเกิดความรู้สึก “อยากเรียน สนใจเรียน” เช่น ร่วมกันพิจารณาเป้าหมายในชีวิตของนักเรียน ให้ตรวจสอบหรือสำรวจความสนใจในอาชีพของนักเรียน ให้ข้อมูลทางเลือก/เส้นทางความสำเร็จที่หลากหลายเพื่อไปถึงเป้าหมาย เชื่อมโยงสิ่งที่เรียนกับเป้าหมายที่นักเรียนสนใจ ครูเลือกใช้ตัวเสริมแรงต่างๆที่เหมาะสมมาเป็นสิ่งล่อใจ เป็นต้น
- กลวิธีเพื่อสร้างให้นักเรียนเชื่อมั่นว่า “ตนเองสามารถทำได้ เรียนได้ดี” เช่น การช่วยให้นักเรียนตระหนักในความสามารถของตนที่จะพัฒนาได้ ให้มองข้อผิดพลาดเป็นโอกาสในการเรียนรู้ การใช้ตัวแบบที่นักเรียนศรัทธาเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นว่าตนสามารถทำได้ ครูให้ข้อมูลย้อนกลับเป็นระยะให้นักเรียนเห็นว่าตนทำได้หากเพิ่มความพยายาม เป็นต้น

2.3 นักเรียนก้าวร้าวกับเพื่อนและครู

นักเรียนที่ก้าวร้าวด้วยคำพูดและการแสดงออก ส่วนใหญ่มีปัญหาในการควบคุมอารมณ์ เทคนิควิธีที่ใช้ ได้แก่

- การพูดคุย ให้ตระหนักในผลกระทบจากการกระทำของตนต่อผู้อื่น
- ฝึกเทคนิคการควบคุมอารมณ์ เช่น การสูดลมหายใจ การนับเลข การฝึกการพิจารณาเหตุผลและอารมณ์ เป็นต้น
- จัดทำสมุดบันทึก จำนวน/ความถี่บ่อยในการแสดงความก้าวร้าวในแต่ละวัน
- ครูวางแผนการเสริมแรงและให้ข้อมูลย้อนกลับแก่นักเรียนอย่างสม่ำเสมอ

สรุป

คณะครูในโรงเรียนควรร่วมกันพิจารณาปัญหานักเรียนเพื่อกำหนดลักษณะ ประเภท และลำดับความเร่งด่วนในการช่วยเหลือตามบริบทของโรงเรียนให้ชัดเจนและเข้าใจตรงกัน เมื่อครูต้องดำเนินการแก้ไขปัญหานักเรียน ควรเริ่มต้นจากการตั้งสมมติฐานที่มีความเป็นไปได้ หลากหลาย จากนั้นดำเนินการตรวจสอบสมมติฐานบนพื้นฐานของข้อมูลอย่างรอบด้าน และนำความรู้ทางด้านจิตวิทยามาประยุกต์ใช้ให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

หลังจากศึกษาเนื้อหาสาระเรื่องที่ 3.3 แล้ว โปรดปฏิบัติใบงานที่ 3.3

ตอนที่ 4 การบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้ประสบความสำเร็จ

เรื่องที่ 4.1 การบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

การบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นการดำเนินงานที่เป็นระบบมีขั้นตอนชัดเจน มีวิธีการและเครื่องมือที่มีมาตรฐาน มีคุณภาพและมีหลักฐานการทำงานที่ตรวจสอบได้ เพื่อพัฒนาการดำเนินงานให้มีคุณภาพเป็นไปตามเกณฑ์การประเมินมาตรฐานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนรวม 3 มาตรฐาน 14 ตัวชี้วัด ซึ่งประกอบไปด้วยคุณภาพด้านปัจจัย กระบวนการ และผลผลิต ทั้งนี้ สถานศึกษาจะต้องมีการบริหารจัดการการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นระบบ ดังนี้

1.การวางแผน (PLAN)

1.1 ศึกษาสภาพและทิศทางการดำเนินงาน โดยการศึกษาและทำความเข้าใจนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการและสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการดูแลช่วยเหลือนักเรียนศึกษาและวิเคราะห์สภาพปัญหาและศักยภาพของสถานศึกษาในการจัดทำการดูแลช่วยเหลือนักเรียนศึกษาและวิเคราะห์สภาพและบริบทในชุมชน ตลอดจนศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของผู้เรียน เพื่อกำหนดทิศทาง กลยุทธ์ เป้าหมาย นโยบายการบริหารงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้ตรงต่อความต้องการของผู้เรียน บริบทของโรงเรียนและท้องถิ่นอย่างแท้จริง

1.2 จัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานและสร้างความตระหนัก/เจตคติที่ดีในการทำงาน กำหนดกลยุทธ์การดำเนินงานจัดระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

1.3 กำหนดมาตรฐานและตัวชี้วัดการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้สอดคล้องเชื่อมโยงกับระบบต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นการร้อยรัดผูกมัดการดำเนินงานในสถานศึกษาให้เป็นหนึ่งเดียวกับกระบวนการทำงานต่างๆ ไม่ให้บุคลากรครูรู้สึกว่ามีการงานที่เพิ่มมากขึ้นจนแบกรับภาระไม่ไหว ให้การทำงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นไปด้วยความสุข ทั้งผู้ปฏิบัติและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยเชื่อมโยงการดำเนินงานระบบการแนะแนว ระบบป้องกันสารเสพติด ระบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ระบบความปลอดภัยของสภาพสิ่งแวดล้อม และการคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชน ฯลฯ

1.3 พิจารณามาตรฐานและตัวชี้วัดโดยผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการยอมรับการวางมาตรการ และแนวปฏิบัติให้การปฏิบัติงานเป็นไปในทิศทางเดียวกันทั้งระบบ เช่น มีการทบทวนให้ความรู้แก่บุคลากรครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ตรงกันในการปฏิบัติงาน มีการคัดกรองและช่วยเหลือผู้ประสบปัญหา วางแนวทางการคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชน มีมาตรการช่วยเหลือเหลือนักเรียนเป็นต้น

1.4 วางแผนการดำเนินงาน โดยการกำหนดเป้าหมายและลำดับความสำคัญ กำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงาน กำหนดกิจกรรม/โครงการ จัดทำแผนงาน/ปฏิทินการปฏิบัติงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนตลอดปีการศึกษา และมอบหมายหน้าที่การดำเนินงานตามแผนงานที่ได้กำหนดไว้ รวมทั้งจัดทำสื่อ/นวัตกรรมสนับสนุนการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

2. การดำเนินการตามแผน (DO)

2.1 ดำเนินงานตามแผนอย่างต่อเนื่อง โดยการพัฒนาบุคลากรให้มีเจตคติ ความรู้ความเข้าใจ และความสามารถในการดำเนินงานตามกระบวนการดูแลช่วยเหลือนักเรียนสนับสนุนให้ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาและบุคลากรที่เกี่ยวข้องดำเนินการดูแลช่วยเหลือนักเรียนครอบคลุมทั้งการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรอง การส่งเสริม พัฒนา การป้องกัน การแก้ไข และการส่งต่อภายในและภายนอก และช่วยให้สามารถปฏิบัติงานตามระยะเวลาที่กำหนดได้อย่างราบรื่นและมีคุณภาพ

2.2 นิเทศ กำกับ ติดตามงานอย่างสม่ำเสมอโดยการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และประสานความร่วมมือในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง นำเสนอข้อมูล ความรู้และเทคนิควิธีเป็นประโยชน์ต่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เสริมสร้างขวัญและกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงาน

3. การประเมินผล (CHECK)

3.1 ประเมินตามมาตรฐานและตัวชี้วัดตามแผนการประเมิน (รายละเอียดของมาตรฐานและตัวชี้วัด ตามแผนภาพแสดงมาตรฐานและตัวชี้วัดที่ใช้ในการประเมินองค์ประกอบของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน) ด้วยวิธีการที่หลากหลายอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง เน้นการประเมินเพื่อพัฒนาด้วยบรรยากาศแบบกัลยาณมิตร ทั้งนี้ ผู้ประเมินควรประกอบด้วยผู้บริหาร ครูที่รับผิดชอบงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนคณะกรรมการสถานศึกษา (สายผู้ปกครอง) และประธานนักเรียนรวมทั้งหมด 5-6 คน

3.2 จัดทำรายงานผลการประเมินที่ครอบคลุมจุดประสงค์ เป้าหมาย วิธีการดำเนินงาน ผลการดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรคข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนา

3.3 เผยแพร่ประชาสัมพันธ์รายงานผลการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อให้เกิดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน

4. การนำผลการประเมินมาปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงาน (ACT)

4.1 นำผลการประเมินมาใช้ในการปรับปรุงส่วนที่เป็นจุดอ่อนและพัฒนาในส่วนที่ดีเป็นที่ยอมรับให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินงาน

แผนภาพ แสดงมาตรฐานและตัวชี้วัดที่ใช้ในการประเมินองค์ประกอบของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, 2550: 17)

สรุป

การบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้ประสบความสำเร็จต้องอาศัยการดำเนินงานที่เป็นระบบ ดังนี้ 1) การวางแผน เริ่มตั้งแต่การศึกษาสภาพและทิศทางการดำเนินงาน วิเคราะห์ศักยภาพของสถานศึกษา สภาพและบริบทในชุมชน ปัญหาและความต้องการของผู้เรียนเพื่อกำหนดทิศทาง กลยุทธ์ เป้าหมาย นโยบาย และมาตรฐานการดำเนินงาน จัดตั้งคณะกรรมการ จัดทำแผนงาน และสร้างเจตคติที่ดีให้ผู้เกี่ยวข้องเกิดการยอมรับและปฏิบัติงานเป็นไปในทิศทางเดียวกันทั้งระบบ 2) ดำเนินงานตามแผนอย่างต่อเนื่อง โดยพัฒนาบุคลากรให้มีเจตคติ ความรู้ความเข้าใจ และความสามารถในการดำเนินงาน มีการนิเทศ กำกับ ติดตามงานอย่างสม่ำเสมอ 3) ประเมินผลตามมาตรฐานและตัวชี้วัดวิธีการที่หลากหลายโดยเน้นการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง จัดทำรายงานผลการประเมิน และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงาน 4) นำผลการประเมินมาปรับปรุงส่วนที่เป็นจุดอ่อนและพัฒนาส่วนที่ดีเป็นที่ยอมรับให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินงาน ทั้งนี้ การประเมินผลการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนพิจารณาจากเกณฑ์การประเมินตามมาตรฐานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนซึ่งประกอบไปด้วยคุณภาพด้านปัจจัย กระบวนการ และผลผลิต รวม 3 มาตรฐาน 14 ตัวชี้วัด

เรื่องที่ 4.2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้ประสบความสำเร็จต้องอาศัยความร่วมมืออย่างเป็นกัลยาณมิตรจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งผู้บริหารโรงเรียนซึ่งมีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการและวางระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนร่วมกับครูทุกคนในโรงเรียน การสร้างเจตคติที่ดีในการทำงาน การพัฒนาครูให้มีความรู้ความสามารถในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย การพัฒนาสื่อ/เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนตลอดจนการสร้างขวัญและกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงาน ดังมีปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนสรุปได้ดังนี้

ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ปัจจัย	การดำเนินการที่ส่งผล
1. ผู้บริหารเป็นผู้นำในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน	1.1 ผู้บริหารโรงเรียนและผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนทุกฝ่าย ตระหนักถึงความสำคัญของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน 1.2 ผู้บริหารกำหนดทิศทาง เป้าหมาย นโยบายการบริหารงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้เหมาะสมกับสภาพและบริบทของโรงเรียนและท้องถิ่น 1.3 ผู้บริหารมีความรู้ความเข้าใจระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีการพัฒนาตนเองและพัฒนางานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างต่อเนื่อง 1.4 ผู้บริหารสนับสนุนและส่งเสริมการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง และร่วมกิจกรรมตามความเหมาะสมอย่างสม่ำเสมอ 1.5 ผู้บริหารจัดอบรมให้ความรู้แก่ครูที่ปรึกษาหรือผู้เกี่ยวข้องในเรื่องที่เอื้อประโยชน์ต่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
2. ครูมีเจตคติที่ดีและมีความสามารถในการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน	2.1 ครูตระหนักตระหนักถึงความสำคัญและเห็นคุณค่าของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีทัศนคติที่ดีต่อนักเรียนและมีความสุขที่จะพัฒนานักเรียนในทุกด้าน 2.2 ครูมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนและมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องในด้านความรู้ความเข้าใจ พฤติกรรมและพัฒนาการของนักเรียนความสามารถและทักษะในการวิเคราะห์ผู้เรียน การศึกษาและแก้ปัญหารายกรณี การสื่อสารทำความเข้าใจ ให้บริการปรึกษา การบริหารจัดการชั้นเรียน การจัดกิจกรรมเสริมสร้างประสิทธิภาพการเรียนรู้ การปรับพฤติกรรม การป้องกันแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพจิต การพัฒนาบุคลิกภาพและทักษะการดำรงชีวิตของนักเรียน ฯลฯ 2.3 ครูให้ความใกล้ชิด เอาใจใส่ดูแลนักเรียนที่รับผิดชอบอย่างทั่วถึง 2.4 ครูสามารถปฏิบัติงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักสำคัญในการดำเนินงานภายใต้ความร่วมมือจากครูทุกคนในโรงเรียนและประสานความร่วมมือจากบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา

ปัจจัย	การดำเนินการที่ส่งผล
3. ผู้ปกครอง ชุมชน มีส่วนร่วมในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน	3.1 ผู้ปกครองมีความรู้ความเข้าใจการดูแลบุตรหลาน 3.2 ผู้ปกครองให้ความร่วมมือกับโรงเรียนในกิจกรรมการดูแลช่วยเหลือนักเรียน 3.3 โรงเรียนมีเครือข่ายผู้ปกครองในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน 3.4 ชุมชนให้ความร่วมมือในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
4. นักเรียนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน	4.1 นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในการช่วยเหลือผู้อื่น 4.2 นักเรียนมีความสามารถในการช่วยเหลือผู้อื่น 4.3 นักเรียนมีจิตอาสาในการช่วยเหลือผู้อื่น 4.4 มีกลุ่มนักเรียนแกนนำในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
5. มีสื่อ เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน	5.1 มีสื่อและเครื่องมือในการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 5.2 มีสื่อและเครื่องมือในการจำแนก คัดกรองนักเรียน 5.3 มีแนวปฏิบัติ/เกณฑ์การจำแนก คัดกรองที่อาศัยหลักวิชาและเป็นข้อตกลงร่วมกันของผู้เกี่ยวข้อง 5.4 มีการรวบรวม จัดทำ ใช้ และพัฒนาสื่อเทคโนโลยี นวัตกรรม และเครื่องมือในการส่งเสริม ช่วยเหลือ ป้องกันและแก้ไขปัญหาให้นักเรียน 5.5 มีแบบบันทึกการส่งต่อนักเรียนและบันทึกการติดตามผล

ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ผลการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้ค้นพบที่สำคัญ ดังนี้

1. ผลจากการศึกษาการดำเนินงานของโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน: กรณีศึกษา (หัสพงศ์ งานดี, 2551) พบว่า **ด้านการเตรียมการและการวางแผน** ทุกโรงเรียนมีการพิจารณาเลือกบุคลากรในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่ต้องมีความรับผิดชอบในหน้าที่เป็นอย่างดี มีความมุ่งมั่นต่อการพัฒนานักเรียนในทุกๆ ด้าน มีการวิเคราะห์สภาพความพร้อมพื้นฐานของโรงเรียนเพื่อหาจุดแข็ง จุดอ่อน มีการเลือกผู้ที่เข้าพบผู้ปกครองนักเรียนเป็นประจำ เลือกบุคลากรที่อุทิศเวลาในการทำงานให้แก่โรงเรียนอย่างเต็มที่ **ด้านการปฏิบัติตามแผน** พบว่า มีการคัดเลือกครูที่ปรึกษาดีเด่นด้านการช่วยเหลือนักเรียนทุกปีการศึกษา มีการนำข้อมูลระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมาชี้แจงจุดเด่น จุดด้อยของงานให้แก่บุคลากร มีการประชุมบุคลากรเพื่อสร้างความเข้าใจในการทำงานทุกสัปดาห์ มีการฝึกอบรมบุคลากรโดยการเชิญวิทยากรภายนอกมาให้ความรู้เรื่องระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนและส่งบุคลากรไปอบรมยังหน่วยงานอื่น **ด้านการกำกับ ติดตาม ประเมิน และรายงาน** พบว่า มีการนิเทศ กำกับ ติดตามเป็นระยะๆ ให้กับบุคลากรที่ดำเนินงานและครูที่ปรึกษาตามความเหมาะสมของเวลาที่โรงเรียนกำหนด ครูที่ปรึกษาจะมีการประเมินผลการปฏิบัติงานกันเองในแต่ละระดับชั้น และทุกสิ้นภาคเรียนครูที่ปรึกษาจะมีการจัดทำรายงานสรุปผลการดำเนินงานไปยังคณะกรรมการอำนวยการ **ด้านบทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและผู้ปกครอง** พบว่า มีการให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนเป็นอย่างดี พร้อมทั้งมีการเสนอแนะแนวทางในการส่งเสริม พัฒนา แก้ไขปัญหาการดูแลช่วยเหลือนักเรียนทุกๆ เรื่อง

2. ผลจากการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานครจากกลุ่มตัวอย่างครูที่ปรึกษาและครูประจำชั้น จำนวน 364 คน (จุฑามณี เกษสุวรรณ, 2555) พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครเรียงลำดับจากมากไปน้อย มี 3 ปัจจัย คือ (1) ประสบการณ์ในการทำงานของครู (2) ประสบการณ์ในการเข้ารับการฝึกอบรมของครู และ (3) จำนวนนักเรียนต่อห้องที่ครูรับผิดชอบสอน

3. ผลการวิจัยพหุเทศกรณีศึกษาของระบบการดำเนินงานการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา (สุธิดา ภัคติบุญ, 2548) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพแบบพหุเทศกรณีศึกษา 3 โรงเรียน พบว่า (1) การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของกรณีศึกษา มีลักษณะดังนี้ (1.1) การวางแผนการดำเนินงานมีการรับทราบนโยบายจากกระทรวงศึกษาธิการ และกำหนดโครงสร้างการทำงานที่เป็นระบบ (1.2) การดำเนินการตามแผนมีการวิเคราะห์ปัญหาและความพร้อมของโรงเรียน การให้ความรู้แก่บุคลากรโดยการประชุม อบรม สัมมนา การคัดเลือกกิจกรรมในโครงการดำเนินการโดยการประชุมบุคลากร (1.3) การตรวจสอบและประเมินผล มีการติดตาม ประเมินผลจาก 2 ส่วน คือ บุคลากรจากฝ่ายบริหารและทีมประเมินในโรงเรียนและจากหน่วยงานภายนอก มีการประเมินความสำเร็จจากการดำเนินงานจากฝ่ายบริหาร ครู นักเรียนและผู้ปกครอง (1.4) การปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานมีการประชุมสรุปผลการดำเนินงานทุกภาคการศึกษาเพื่อนำมาปรับปรุงการดำเนินงานต่อไปอย่างสม่ำเสมอ (2) กระบวนการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมี 5 ขั้นตอน คือ (2.1) การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลโดยใช้ระเบียบสะสม การเยี่ยมบ้าน (2.2) การคัดกรองนักเรียนแบ่งออกเป็น กลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มมีปัญหา (2.3) การส่งเสริมและพัฒนาโดยการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความสามารถของนักเรียน ได้แก่ กิจกรรมโฮมรูม กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน การจัดประชุมผู้ปกครอง และกิจกรรมที่แต่ละโรงเรียนจัด (2.4) การป้องกันช่วยเหลือและแก้ไข ทั้ง 3 โรงเรียนจัดกิจกรรมที่เหมือนกัน ได้แก่ การให้คำปรึกษาเบื้องต้น กิจกรรมซ่อมเสริม กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน การติดตามดูแลช่วยเหลือ (2.5) การส่งต่อมี 2 ลักษณะ ได้แก่ การส่งต่อภายในโรงเรียน และส่งต่อไปยังหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องเพื่อช่วยเหลือนักเรียนต่อไป (3) ปัจจัยสนับสนุนร่วมในการดำเนินงาน ประกอบด้วย การสนับสนุนจากบุคลากรฝ่ายบริหาร ความร่วมมือและความเสียสละของครูอาจารย์ ความร่วมมือจากผู้ปกครอง เครือข่ายผู้ปกครอง ชุมชน และการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (4) ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคร่วมในการดำเนินงาน ประกอบด้วย ภาระงานที่เพิ่มขึ้นของครูอาจารย์ นักเรียนขาดความร่วมมือ และขาดความตระหนักถึงความสำคัญในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และ (5) แนวทางการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานร่วมกัน คือ การสร้างความตระหนักให้อาจารย์ที่ปรึกษาเห็นความสำคัญของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนและมีทัศนคติเชิงบวกในการดำเนินงาน

สรุป

ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนคือการมีส่วนร่วมอย่างเป็นกัลยาณมิตรจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย เริ่มตั้งแต่ผู้บริหารโรงเรียนซึ่งเป็นผู้นำทางความคิดและมีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการวางระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนร่วมกับครูทุกคนในโรงเรียน การสนับสนุนและส่งเสริมการดำเนินงานโดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง การพัฒนาการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ การมีเจตคติที่ดี การมีความรู้ความสามารถ และมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนานักเรียนในทุกๆ ด้านของครู ความร่วมมือของผู้ปกครองและชุมชน การพัฒนาสื่อ/เครื่องมือที่มีคุณภาพ ตลอดจนการสร้างขวัญและกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงาน

ตอนที่ 5 สภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

เรื่องที่ 5.1 สภาพปัจจุบันของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

สถานศึกษาในประเทศไทยส่วนหนึ่งได้เริ่มนำแนวคิดระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนไปสู่การปฏิบัติจริงตั้งแต่ พ.ศ. 2542 ปัจจุบัน พ.ศ. 2558 มีสถานศึกษาที่ใช้ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนนี้เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีปรากฏเป็นจำนวนมากเช่นกัน จากการศึกษางานวิจัยจำนวนหนึ่ง (30 เรื่อง) ซึ่งศึกษาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนทั้งในสถานศึกษาที่อยู่ในสังกัดกรมสามัญศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัด ช่วยให้เห็นภาพรวมของสภาพปัจจุบัน ปัญหาอุปสรรค อันเป็นแนวทางในการนำไปสู่การพัฒนากระบวนการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลสูงสุดต่อไป

งานวิจัยที่ศึกษาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีหลากหลายแง่มุม ส่วนใหญ่จะศึกษาสภาพหรือผลการดำเนินงาน รวมถึงปัญหาอุปสรรค (ผ่องพรรณ สายทอง และคณะ, 2544; โชว์นันต์ ภารุตวงศ์, 2546; นันทพงศ์ พลฤกษ์ชาติรัตน์, 2546; จารุวรรณ รัตนมาลี, 2547; รจนา สินที, 2547; นงลักษณ์ วิชัยรัตน์ และคณะ, 2548; สารีย์ นาคะ, 2548; ประภาศรี ศรีวงศ์พันธ์, 2549 ; พิงใจ รังคะวงศ์, 2549; นิกร ทองทิพย์, 2550; เสถียร ทามัง, 2551; นิภารัตน์ วงษ์วิชา, 2552; กัญญา แสงเจริญโรจน์, 2553; มธุรดา ดวงจันทร์, 2553; นพรัตน์ ชัดเงางาม, 2554) การพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน (เสมอ หารวัวร์, 2546; สังคม แก้วสว่าง, 2547) บางกลุ่มมุ่งประเมินโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน (เพ็ญวิภา พรหมสุวรรณ, 2547; ศิริรัตน์ นิ้มมา, 2548; ไกรสร อะโนตะ, 2552; ยุวดี บัณญา, 2555; อาสนี นิสาแล้ะ, 2555) เทคนิคในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนานักเรียนเฉพาะด้าน (นภาพร จันทวรรณ, 2545; มณฑินี นามบุญ, 2546) พฤติกรรมของผู้บริหารที่มีต่อระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน (ก้องภพ ยี่ห่วย, 2550; สุนันทา ชัยสิทธิ์ดำรง, 2550) บทบาทของครูแนะแนว (ชลกร ศรีขจรกิจ, 2552) และการพัฒนาโปรแกรมคอมพิวเตอร์ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อให้เกิดความสะดวกในการใช้ยิ่งขึ้น (หทัยชนก เพชรประกาย, 2549)

ต่อไปนี้จะกล่าวถึงสภาพปัจจุบันของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน แยกตามประเด็นสำคัญที่ค้นพบจากงานวิจัย ได้แก่ สภาพการพัฒนาและประเมินโครงการ สภาพการดำเนินงานตามกระบวนการ สภาพตามการพัฒนากิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะ สภาพตามบทบาทของผู้บริหารและครูแนะแนว และสภาพตามการพัฒนาโปรแกรมคอมพิวเตอร์ช่วยระบบ

1. การพัฒนาและประเมินโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

การพัฒนาและประเมินโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อตรวจสอบผลการปฏิบัติงานและปรับปรุงให้ระบบมีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น พบว่า สถานศึกษาบางแห่งได้พัฒนาขั้นตอนของระบบด้วยตนเองเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นการวางแผน 2) ขั้นการสังเกต 3) ขั้นการปฏิบัติ (รวมกระบวนการ 5 ขั้นตอนของกระทรวงศึกษาธิการ) และ 4) ขั้นการสะท้อนผล (เสมอ หารวัวร์, 2546) บางแห่งพัฒนาระบบเป็น 7 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การเตรียมการ 2) การศึกษานักเรียนเป็นรายบุคคล 3) การแบ่งกลุ่มนักเรียน 4) การจัดกิจกรรมส่งเสริมนักเรียน 5) การพัฒนาศักยภาพนักเรียน 6) การส่งต่อนักเรียน และ 7) การฟื้นฟูพัฒนา (สังคม แก้วสว่าง, 2547)

สำหรับหลักการที่ใช้ในการประเมินโครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ได้แก่ หลัก CIPPA, CPO (Context-Process-Outcome) และ PCDA ผลการประเมินส่วนใหญ่ พบว่า สถานศึกษาสามารถดำเนินการได้ในระดับกลางถึงดี โดยมีการวางแผนปฏิบัติงานเชิงบูรณาการ คณะกรรมการตระหนักในความสำคัญและประโยชน์ของระบบ โรงเรียนมีคำสั่งแต่งตั้งกรรมการเฉพาะ กำหนดบทบาทหน้าที่ กรรมการส่วนใหญ่มีความรู้เข้าใจในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน ตามบริบทโรงเรียน แต่บางงานวิจัยพบว่า ความพร้อมและทรัพยากรของโรงเรียนไม่เป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ (อาสนี นิสาลี, 2555) มีการทำงานเป็นทีมในรูปแบบของคณะกรรมการดำเนินงานซึ่งมีทั้งบุคลากรภายในและภายนอกโรงเรียน เน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน มีการปรึกษาหารือ ปรับปรุงพัฒนาการปฏิบัติงาน เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลการปฏิบัติโครงการ การประชุมวิเคราะห์การดำเนินงานและนำผลการประเมินไปวางแผนเพื่อการพัฒนา (เพ็ญวิภา พรหมสุวรรณ, 2547; ศิริรัตน์ นิ้มมา, 2548; ไกรศร อะโนตะ, 2552; ยุวดี ปันงา, 2555; อาสนี นิสาลี, 2555)

2. การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามกระบวนการ

การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล สถานศึกษาส่วนใหญ่รายงานว่าได้ทำการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลในระดับมาก มีความพยายามในการจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ แต่วิธีการต่างๆในการรู้จักผู้เรียนยังไม่หลากหลาย เน้นการให้นักเรียนตอบแบบสอบถาม และการให้ความสำคัญกับการเยี่ยมบ้านผู้เรียนมาก

การคัดกรองนักเรียน สถานศึกษาส่วนใหญ่รายงานว่าการดำเนินการขั้นนี้ในระดับปานกลางถึงมาก โดยเริ่มจากการวางแผนการคัดกรองนักเรียน การใช้แบบประเมินพฤติกรรม (SDQ) พบลักษณะการจัดกลุ่มนักเรียนออกไปเป็นทั้งแบบ 3 กลุ่ม (กลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง และ กลุ่มปัญหา) แบบ 4 กลุ่ม (กลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง กลุ่มปัญหา และ กลุ่มพิเศษ) มีทั้งสถานศึกษาที่ระบุว่ามีการรักษาความลับในการคัดกรองเป็นอย่างดี และสถานศึกษาที่ระบุว่ายังต้องเพิ่มความเข้าใจในการเก็บรักษาความลับแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง ส่วนความแม่นยำในการจำแนกนักเรียนและกลุ่มอย่างมีทั้งโรงเรียนที่สามารถทำได้เป็นอย่างดี แต่บางส่วนยังไม่มั่นใจและต้องการเครื่องมือที่สามารถจำแนกนักเรียนให้ชัดเจนและแม่นยำขึ้น

การส่งเสริม พัฒนานักเรียน สถานศึกษาส่วนใหญ่ดำเนินงานในขั้นนี้ในระดับมาก มีการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน กิจกรรมส่งเสริมอาชีพ การให้ความรู้ด้านต่างๆ และมีการจัดกิจกรรมโฮมรูมอย่างสม่ำเสมอ รวมถึงรายงานผลการดำเนินกิจกรรมต่างๆให้ผู้ปกครองทราบในการประชุมผู้ปกครอง มีการกระตุ้นและสร้างจิตสำนึกให้กับครูที่ปรึกษาและผู้บริหารสถานศึกษาในการให้ความสำคัญต่อการจัดทำระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอยู่ตลอดเวลา ไม่ละเลยกลุ่มเด็กที่มีความสามารถพิเศษ

การป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน สถานศึกษาส่วนใหญ่ดำเนินการในระดับปานกลางถึงมาก มีการจัดทำแนวทางในการช่วยเหลือนักเรียน ครูมีการให้การปรึกษาเบื้องต้นแก่นักเรียน มีการจัดกิจกรรมเสริมพิเศษต่างๆ ส่วนใหญ่ได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย

การส่งต่อนักเรียน โรงเรียนดำเนินการในระดับปานกลาง ส่วนใหญ่ระบุการส่งต่อภายในโรงเรียนไปยังครูแนะแนว ฝ่ายกิจการนักเรียน ฝ่ายปกครอง เป็นต้น บางส่วนระบุการจัดหาหน่วยงานหรือบุคคลเพื่อการส่งต่อไปยังภายนอกโรงเรียน เช่น พยาบาล กรณีที่มีความจำเป็น โดยเชิญผู้ปกครองมารับทราบถึงความจำเป็นในการส่งต่อนักเรียน

จากผลการดำเนินงานเกือบทุกขั้นตอนโรงเรียนได้มีการปฏิบัติ ได้แก่ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมพัฒนา และการป้องกัน แก้ไขปัญหา นักเรียนส่วนการส่งต่อยังปฏิบัติน้อยขึ้นกับความจำเป็นของปัญหาและการประสานสัมพันธ์ของโรงเรียนกับหน่วยงานหรือบุคคลภายนอก

3. การพัฒนากิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะ

งานวิจัยจำนวนหนึ่งมุ่งค้นหากิจกรรมต่างๆ เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาคุณลักษณะเฉพาะของผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเชิงจิตวิทยาการให้การศึกษา จิตวิทยาการแนะแนว และจิตวิทยาการศึกษา ตัวอย่างเช่น การใช้กิจกรรมทักษะชีวิตเพื่อพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองในการป้องกัน การติดยาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียน บ้านเวียงแก้ว อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย (นภาพร จันทวรรณ, 2545) การใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาการปรับตัวทางสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสันติวิทยา จังหวัดเชียงราย ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาทั้งการเป็นผู้ให้และผู้รับ รวมถึงยอมรับตนเองและผู้อื่น เป็นต้น

4. บทบาทของผู้บริหารและครูแนะแนวที่มีต่อระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

พฤติกรรมของผู้บริหารที่มีต่อระบบการดูแลช่วยเหลือ อันได้แก่ คือ การใส่ใจผู้ร่วมปฏิบัติงาน การบุคลิกเชิงควบคุม ความแน่นอนของมาตรฐานการปฏิบัติงาน และการจัดการศึกษาอบรมให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง (ก้องภพ ยี่หระ, 2550) ความคิดเห็นที่ไม่ตรงกันระหว่างผู้บริหารกับครูหรือผู้ที่เกี่ยวข้องส่งผลอย่างมากต่อการทำงาน (สุนันทา ชัยสิทธิ์ดำรง, 2550) ส่วนครูแนะแนว พบว่า มีบทบาทสูงต่อการปฏิบัติงานร่วมกับบุคลากรฝ่ายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับระบบ โดยครูแนะแนวจะมีความเข้าใจในงาน สามารถประสานและดำเนินงานร่วมกับบุคลากรที่เกี่ยวข้องได้ดี ด้วยวิธีเน้นการทำงานเป็นทีม พึ่งพาซึ่งกันและกันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (ชลกร ศรีขจรกิจ, 2552)

5. การพัฒนาโปรแกรมคอมพิวเตอร์ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน หทัยชนก เพชรประกาย (2549) ได้ศึกษาการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในโรงเรียนห้วยซ้อวิทยาคม รัชมังคลาภิเษก จังหวัดเชียงราย เนื่องจากการดำเนินการแต่เดิมมีขั้นตอน คือ 1) จัดทำเอกสารแบบประเมินพฤติกรรมด้านต่างๆ 2) สำเนาเอกสารที่จัดทำให้ครูที่ปรึกษาแต่ละท่าน 3) ครูที่ปรึกษานำเอกสารที่ได้รับแจกให้นักเรียนทำ ส่วนของผู้ปกครองจะฝากไปกับนักเรียน 4) ครูที่ปรึกษานำแบบประเมินที่ได้มาสรุปผล และ 5) ครูที่ปรึกษาแต่ละท่านเสนอรายงานสรุปผลต่อผู้บริหาร ปัญหาที่พบหลังจากนี้ คือ ครูแต่ละท่านไม่ส่งต่อข้อมูลให้ครูที่รับผิดชอบระบบดูแลช่วยเหลือ หรือส่งล่าช้า ขั้นตอนแบบใหม่ที่พัฒนาขึ้นเริ่มต้นจาก 1) ผู้ดูแลระบบ นำเอกสารแบบประเมินต่างๆ อัปโหลด (Upload) ขึ้นบนเว็บไซต์ เพื่อเผยแพร่ 2) ผู้ดูแลกำหนดสิทธิ์ในการเข้าถึงข้อมูลตามลักษณะงานของแต่ละกลุ่มผู้ใช้ 3) นักเรียนเข้าไปทำแบบประเมินของตนเองในด้านต่างๆตามรหัสผ่านที่ได้รับ 4) ครูที่ปรึกษาเข้าไปทำแบบประเมินของนักเรียนในความรับผิดชอบของตนเอง 5) ผู้ปกครองสามารถทำแบบประเมินผ่านระบบอินเทอร์เน็ต 6) ผู้บริหารสามารถตรวจสอบผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบประเมินต่างๆของแต่ละระดับชั้นได้ด้วยระบบออนไลน์ มีการจัดระบบให้แบ่งผู้ใช้ออกเป็น 5 กลุ่ม คือ ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ดูแลระบบ ครูที่ปรึกษา นักเรียน และผู้ปกครองนักเรียน ซึ่งโปรแกรมที่พัฒนาขึ้นนี้ สามารถดึงฐานข้อมูลนักเรียนจากงานทะเบียน ฝ่ายวิชาการมาร่วมประมวลเพื่อคัดกรองนักเรียน ครูหรือผู้เกี่ยวข้องสามารถจัดทำรายงานภาพรวมของนักเรียนกลุ่มเสี่ยงที่ต้องได้รับการดูแลช่วยเหลือในแต่ละระดับชั้น และแต่ละปีการศึกษาได้ ผลการทดสอบระบบ พบว่า ทั้ง 5 กลุ่มผู้ใช้งานจริงมีความสะดวกในการใช้งานอยู่ในเกณฑ์ดี และสามารถลดขั้นตอนการทำงานของครูที่ปรึกษาได้

สรุป

สภาพปัจจุบันของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนซึ่งสะท้อนจากงานวิจัย พบว่า หลายโรงเรียนมีการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนและประเมินโครงการที่มีลักษณะเฉพาะตัว มีการดำเนินการของระบบตามกระบวนการทั้ง 5 ได้แก่ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมพัฒนา การป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน และการส่งต่อนักเรียน มีการศึกษาเทคนิคในการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมนักเรียนตามปัญหาที่จำเพาะตระหนักในความสำคัญของผู้บริหารที่มีบทบาทต่อการพัฒนา รวมถึงครูแนะแนวที่มีฐานความรู้ด้านจิตวิทยา นอกจากนี้ยังมีความพยายามในการพัฒนาโปรแกรมที่ช่วยให้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีความสะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น

หลังจากศึกษาเนื้อหาสาระเรื่องที่ 5.1 แล้ว โปรดปฏิบัติใบงานที่ 5.1

เรื่องที่ 5.2 ปัญหาและแนวทางของการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน พบปัญหาและแนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามกระบวนการดำเนินงานดังนี้

1. ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล

- นักเรียนไม่ให้ความร่วมมือในการกรอกแบบประเมินพฤติกรรม ข้อมูลที่ได้จากแบบประเมินพฤติกรรมนักเรียนเป็นข้อมูลที่ไม่ตรงตามสภาพเป็นจริง
- นักเรียนไม่ทราบว่าตนเองมีความสามารถด้านใด
- นักเรียนไม่กล้าแสดงออก เปิดเผยตนเองแก่ครู
- ผู้ปกครองไม่เห็นความสำคัญในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับตัวนักเรียนและไม่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบประเมินพฤติกรรมเด็ก
- ปัญหาในการดำเนินการเยี่ยมบ้าน ครูไม่มีเวลา และขาดทักษะในการเยี่ยมบ้าน รวมถึงขาดงบประมาณสนับสนุน

- ครูทักษะและความรู้ในการทำสังคมมิติ เพื่อทำความเข้าใจในด้านความสัมพันธ์กับเพื่อน
- โรงเรียนมีงบประมาณสนับสนุนการเยี่ยมบ้านไม่เพียงพอ

แนวทางพัฒนา ควรแก้ไขปัญหारेื่องงงบประมาณต้องพิจารณาเชิงนโยบาย เช่น ความจำเป็นมากน้อยในการเยี่ยมบ้านนักเรียนทุกคน ครูควรได้รับการพัฒนาด้านทักษะความสามารถในการเก็บรวบรวมข้อมูล เช่น เทคนิคการสังเกต การสัมภาษณ์ การทำสังคมมิติ การเยี่ยมบ้านฯ สำหรับปัญหาที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนเป็นบทบาทของคณะกรรมการระบบดูแลช่วยเหลือ โดยเฉพาะครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาที่ต้องสร้างความเข้าใจกับนักเรียนให้เห็นความสำคัญ การได้มาซึ่งข้อมูลของนักเรียนควรใช้วิธีรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย และมีการยืนยันความถูกต้องของข้อมูลจากหลายแหล่ง

2. ด้านการคัดกรองนักเรียน

- โรงเรียนไม่มีการประชุมวางแผนสร้าง/พัฒนาเครื่องมือในการคัดกรองนักเรียนให้เป็นรูปแบบเดียวกัน
- โรงเรียนไม่มีการจัดอบรมให้ความรู้ในด้านการคัดกรองนักเรียนให้แก่ครูที่ปรึกษา
- เครื่องมือในการคัดกรอง คัดแยกเด็กได้ยังไม่ชัดเจน ได้ผลไม่สอดคล้องตามสภาพจริงของนักเรียน
- ผู้ปกครองไม่ยอมรับผลการคัดกรองนักเรียน
- เมื่อคัดกรองนักเรียนแล้ว พบปัญหาในการไม่รักษาความลับของผู้ที่เกี่ยวข้อง

แนวทางพัฒนา ควรแก้ไขปัญหโดยเริ่มตั้งแต่การชี้แจงสร้างความเข้าใจกับบุคลากรทุกคนในโรงเรียน มีการวางแผนดำเนินการขั้นตอนต่างๆร่วมกัน มีการพัฒนาเครื่องมือคัดกรองและหรือเลือกใช้เครื่องมือที่มีความเหมาะสม จัดอบรมวิธีในการคัดกรองที่ชัดเจน รวมถึงต้องสร้างความเข้าใจให้ผู้ปกครองตระหนักถึงประโยชน์ของการได้ทราบแนวโน้มความเสี่ยงของปัญหาที่อาจเกิดกับบุตรหลาน

3. ด้านการส่งเสริมพัฒนานักเรียน

- โรงเรียนไม่มีการประชุมวางแผนกำหนดนโยบายส่งเสริมนักเรียนในด้านต่างๆ
- ครูจัดกิจกรรมส่งเสริมนักเรียนไม่หลากหลาย หรือกิจกรรมส่งเสริมที่จัดให้ไม่ตรงตามความสนใจของผู้เรียน อาจทำให้นักเรียนไม่ให้ความร่วมมือในกิจกรรม

- ครูไม่ตระหนักในความสำคัญของกิจกรรมโฮมรูม กิจกรรมพิเศษหรือกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนต่างๆ ฯลฯ

- ครูพยายามจัดกิจกรรมส่งเสริมผู้เรียนแต่ขาดอุปกรณ์ และงบประมาณสนับสนุน

แนวทางพัฒนา ควรมีชี้แจงความสำคัญของงานส่งเสริมพัฒนานักเรียน มีการกำหนดนโยบาย และวางแผนสอดแทรกกิจกรรมในการเรียนการสอนปกติ รวมถึงการจัดในลักษณะกิจกรรมเสริมพิจารณาการจัดสรรงบประมาณ หรือ ให้ข้อเสนอ/ตัวอย่างการจัดกิจกรรมโดยอาศัยทรัพยากรที่โรงเรียนมี

4.ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน

- ครูไม่ให้ความสนใจใส่นักเรียนทุกคนเท่าเทียมกัน
- โรงเรียนไม่แก้ไขปัญหานักเรียนในรูปแบบของคณะกรรมการ และ/หรือ ไม่ดำเนินการป้องกันและช่วยเหลือนักเรียนจนเสร็จสิ้นกระบวนการ
- ครูไม่แยกกลุ่มนักเรียนที่ต้องได้รับการป้องกันและแก้ไขปัญหามาให้ชัดเจน
- ครูยังขาดความเข้าใจในกระบวนการให้การปรึกษาเบื้องต้น
- ครูพบปัญหามากในการจัดกิจกรรม เช่น กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน
- ปัญหาการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนในความดูแล นำไปสู่การที่นักเรียนไม่กล้าที่จะขอคำปรึกษาจากครู หรือไม่มั่นใจว่าครูจะสามารถช่วยได้
- ครูมีภาระงานมาก ไม่มีเวลาให้กับนักเรียน
- นักเรียนไม่ยอมรับการช่วยเหลือจากครู
- นักเรียนมีปัญหาซับซ้อนเกินความสามารถที่จะช่วยเหลือได้
- ขาดการประสานงานกับบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน
- โรงเรียนไม่มีผู้เชี่ยวชาญหรือผู้รู้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างถ่องแท้ เช่น ยาเสพติด การคบเพื่อน ความเครียด ฯลฯ

แนวทางพัฒนาหรือแก้ไข ด้านทรัพยากรและการจัดสรรเวลา โรงเรียนควรให้ความสำคัญพิจารณางานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในลักษณะที่ไม่แยกส่วนออกเป็นงานใหม่ แต่สามารถสอดแทรกอยู่ในงานปกติ สนับสนุนครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษา หรือผู้แทนครูให้ไปฝึกอบรมเพิ่มเติมเพื่อนำมาถ่ายทอดแลกเปลี่ยนเรียนรู้ คณะกรรมการระบบดูแลช่วยเหลือโดยเฉพาะครูที่ปรึกษาควรศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อให้ในการพิจารณาปัญหา หาทางป้องกัน และแก้ไขปัญหได้อย่างเหมาะสม เช่น ความรู้ด้านจิตวิทยาพัฒนาการ ความเข้าใจในธรรมชาติของนักเรียน การบริหารจัดการชั้นเรียน เด็กที่มีความต้องการพิเศษหรือมีความสามารถพิเศษ การปรับพฤติกรรม เทคนิคการให้การปรึกษาเบื้องต้น การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ ฯ

5. ด้านการส่งต่อ

- ครูไม่เห็นความสำคัญของการส่งต่อนักเรียนที่มีปัญหา หรือ ไม่ดำเนินการส่งต่อนักเรียนทั้งที่พฤติกรรมไม่ดีขึ้น
- นักเรียนไม่ให้ความร่วมมือในการรับความช่วยเหลือจากบุคคลภายนอก
- ผู้ปกครองไม่ให้ความร่วมมือในการส่งต่อผู้เชี่ยวชาญ
- ครูมีภาระงานมาก ครูที่รับช่วงต่อขาดการประสานอย่างต่อเนื่อง

- การขาดการประสานงานร่วมกับพันธมิตรหรือเครือข่ายร่วมกับเอกชนและภาคีรัฐการป้องกัน
แนวทางพัฒนา โรงเรียนโดยที่คณะกรรมการระบบดูแลช่วยเหลือ ควรมีการวิเคราะห์
ศักยภาพของโรงเรียนในการแก้ไขปัญหาให้นักเรียน เช่น บุคลากรในโรงเรียนที่มีความรู้ด้านจิตวิทยา
การให้การศึกษา หรืองานแนะแนว มีการประสานงาน สร้างเครือข่ายกับองค์กรหรือบุคคลจาก
บุคคลภายนอกโรงเรียนเพื่อขอความร่วมมือเมื่อจำเป็น

โดยรวมแนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่สำคัญคือความตระหนักถึง
ความสำคัญ และความเข้าใจในขั้นตอนหรือกระบวนการทำงานอย่างแท้จริงของระบบ การทำงาน
เป็นทีม และการนำหลักจิตวิทยามาใช้ในการจัดการกับปัญหา ควรลงงานเอกสารโดยพัฒนาระบบที่
ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์มาเพื่อช่วยอำนวยความสะดวก สอดแทรกกิจกรรมการเพื่อป้องกัน ส่งเสริม
และพัฒนา ในทุกส่วนของการจัดการเรียนการสอน และมีระบบการนิเทศ กำกับ ติดตาม อย่างเป็น
กัลยาณมิตร

สรุป

การนำระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนไปใช้ในโรงเรียนพบปัญหาในทุกขั้นตอนของ
กระบวนการ ได้แก่ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมพัฒนา
นักเรียน การป้องกันและแก้ไขปัญหาให้นักเรียน และการส่งต่อ สาเหตุสำคัญเริ่มต้นจากการขาด
ความตระหนักถึงความสำคัญ และความเข้าใจในการดำเนินงานของระบบอย่างแท้จริง
ผู้บริหารเป็นบุคคลสำคัญที่ควรเริ่มต้นสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง กำหนดนโยบาย ดำเนินการ
ต่างๆในรูปแบบของคณะกรรมการ เน้นความร่วมมือ ขณะเดียวกันจะต้องพัฒนาความรู้ในเชิง
จิตวิทยาให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง การนิเทศ กำกับ ติดตาม หรือ การประเมินผลของโครงการควรมี
การดำเนินการไปพร้อมด้วย

หลังจากศึกษาเนื้อหาสาระเรื่องที่ 5.2 แล้ว โปรดปฏิบัติใบงานที่ 5.2

ใบงานที่ 1

ชื่อหลักสูตร ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ตอนที่ 1 ความสำคัญและความเป็นมาของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

คำสั่ง

โปรดทำเครื่องหมาย / หน้าข้อความที่ท่านเห็นด้วย และทำเครื่องหมาย X หน้าข้อความที่ท่านไม่เห็นด้วย

☐	1.	ครูต้องดูแลเด็กให้ถึงพร้อมทั้งเก่ง ดี และมีความสุข
☐	2.	ไม่ว่าปัญหานั้นเกิดขึ้นที่ใด หากกระทบต่อนักเรียนครูควรยื่นมือเข้าไปช่วยเหลือ
☐	3.	งานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นความรับผิดชอบของครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาที่จะต้องแก้ปัญหาที่นักเรียนในห้องของตนเอง
☐	4.	การที่ครูเป็นบุคคลที่นักเรียนไว้วางใจเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้การดำเนินงานระบบดูแล ประสบความสำเร็จ
☐	5.	ครูไม่อาจที่จะเลือกดูแลเด็กเฉพาะคนใดคนหนึ่งได้เราต้องดูแลเด็กทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน
☐	6.	ปัจจุบันโรงเรียนไม่สามารถคัดเลือกรักเรียนเข้าเรียนได้ ทำให้คุณภาพของนักเรียนแย่งลง ยากต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ดีขึ้นได้
☐	7.	ครูสามารถใช้วิธีการเดียวกันที่เคยใช้ได้ผลมาแล้วกับนักเรียนที่มีปัญหาคล้ายกันได้
☐	8.	เป้าหมายของการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนคือการพัฒนาระบบการทำงานของโรงเรียนให้ผ่านเกณฑ์การประเมินตามมาตรฐานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

คำแนะนำ

ข้อคำถามมีทั้งที่เป็นความรู้ความเข้าใจและเจตคติที่มีต่อการดำเนินงานในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ตอบได้ปรับฐานความเข้าใจที่มีต่อการดำเนินงานในเรื่องนี้ หลังจากที่ได้ผู้ตอบได้แสดงความคิดเห็นแล้ว โปรดตรวจสอบความเข้าใจกับข้อความในวงเล็บท้ายข้อ ซึ่งเป็นคำอธิบายเพิ่มเติม

เฉลย

☐	1.	ครูต้องดูแลเด็กให้ถึงพร้อมทั้งเก่ง ดี และมีความสุข (ถูก เพราะเป้าหมายของการจัดการศึกษาคือ การพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข)
☐	2.	ไม่ว่าปัญหานั้นเกิดขึ้นที่ใด หากกระทบต่อนักเรียนครูควรยื่นมือเข้าไปช่วยเหลือ (ถูก เพราะนอกเหนือจากหน้าที่ของการสอนแล้ว ครูทุกคนมีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริม ป้องกัน ช่วยเหลือ แก้ไขปัญหาต่างๆ ให้กับนักเรียน)
☐	3.	งานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นความรับผิดชอบของครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาที่จะต้องแก้ปัญหา นักเรียนในห้องของตนเอง (ผิด เพราะระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเน้นการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริม พัฒนา ป้องกัน และแก้ไขปัญหานักเรียนอย่างเป็นระบบ โดยมีครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในเบื้องต้น)
☐	4.	การที่ครูเป็นบุคคลที่นักเรียนไว้วางใจเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้การดำเนินงานระบบดูแลประสบ ความสำเร็จ (ถูก เพราะสัมพันธภาพที่ดีเป็นประตูด่านแรกที่จะช่วยครูเข้าถึงใจของศิษย์และได้รับความ ร่วมมือในการพัฒนา/แก้ไขปัญหาให้นักเรียน)
☐	5.	ครูไม่อาจที่จะเลือกดูแลเด็กเฉพาะคนใดคนหนึ่งได้เราต้องดูแลเด็กทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน (ผิด เพราะเด็กแต่ละคนมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปตามวัยและประสบการณ์ของตน เด็กบางคนพัฒนาช้า บางคนพัฒนาเร็ว และบางคนอาจประสบปัญหาที่หลากหลายแตกต่างกันในบางช่วงของชีวิต ครูควร เข้าใจและให้ความช่วยเหลือนักเรียนเป็นรายบุคคล)
☐	6.	ปัจจุบันโรงเรียนไม่สามารถคัดเลือกนักเรียนเข้าเรียนได้ทำให้คุณภาพของนักเรียนแย่ลง ยากต่อการ พัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ดีขึ้นได้ (ผิด เพราะนักเรียนทุกคนมีศักยภาพที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ เพียงแต่วิธีการที่ใช้และระยะเวลาอาจแตกต่างกันตามธรรมชาติพื้นฐานของนักเรียนและปัจจัยแวดล้อม)
☐	7.	ครูสามารถใช้วิธีการเดียวกันที่เคยใช้ได้ผลมาแล้วกับนักเรียนที่มีปัญหาล้ำๆกันได้ (ผิด เพราะปัญหา เดียวกันอาจเกิดจากสาเหตุเดียวกันหรือต่างกันได้ ครูควรศึกษาและทำความเข้าใจนักเรียนเป็น รายบุคคลเพื่อจะได้ทราบถึงสาเหตุของปัญหาเพื่อดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้เหมาะสมกับแต่ละกรณี)
☐	8.	เป้าหมายของการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนคือการพัฒนากระบวนการทำงานของโรงเรียนให้ ผ่านเกณฑ์การประเมินตามมาตรฐานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน (ผิด เพราะเกณฑ์การประเมินตาม มาตรฐานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นเพียงกรอบและแนวทางการปฏิบัติงานที่ให้สถานศึกษาใช้ ประเมินตนเองเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการดำเนินงาน คุณค่าที่แท้จริงของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนคือ การที่นักเรียนได้รับการดูแลช่วยเหลือ ส่งเสริม พัฒนาอย่างเต็มตามศักยภาพ เรียนรู้อย่างมี ความสุข ได้รับการป้องกันและแก้ไขปัญหาย่างทั่วถึงและตรงตามสภาพปัญหา รู้จักตนเอง มีทักษะใน การดำเนินชีวิต สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสมและมีความสุข ด้วยความร่วมมือร่วมใจ ของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งนักเรียน ครู ผู้ปกครอง ผู้บริหาร ชุมชน ฯลฯ)

ใบงานที่ 2

ชื่อหลักสูตร ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ตอนที่ 2 กระบวนการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

คำสั่ง

โปรดอ่านสถานการณ์ “โรงเรียนน้ำหนึ่งใจเดียว” และวิเคราะห์การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยระบุสิ่งที่โรงเรียนได้ดำเนินการ พร้อมทั้งระบุกิจกรรมที่โรงเรียนสามารถปฏิบัติเพิ่มเติมในการดำเนินงานแต่ละด้าน ดังนี้

กระบวนการดำเนินงาน	สิ่งที่โรงเรียนปฏิบัติ	ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม
1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล		
2. การคัดกรองนักเรียน		
3. การส่งเสริมพัฒนานักเรียน		
4. การป้องกันและแก้ไขปัญหา นักเรียน		
5. การส่งต่อนักเรียน		

คำแนะนำ

ผู้ตอบควรยกตัวอย่างกิจกรรม/โครงการ/วิธีการดำเนินงานที่แสดงออกถึงกระบวนการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนประกอบการวิเคราะห์ในแต่ละขั้นตอน หากไม่สามารถระบุได้ว่าไม่ได้ดำเนินการ

เฉลย

กระบวนการดำเนินงาน	สิ่งที่โรงเรียนปฏิบัติ	ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม
1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล	- ครูทุกคนสามารถศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเพื่อรู้จักนักเรียนที่ตนเองดูแล/สอนได้จากระบบฐานข้อมูลในคอมพิวเตอร์ ระเบียบสะสมอิเล็กทรอนิกส์	- เพิ่มการใช้เทคนิค/วิธีการที่หลากหลายและตรวจสอบข้อมูลนักเรียนจากหลายแหล่งเพื่อรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล อาทิ การสังเกตพฤติกรรม การสัมภาษณ์ การเขียนอัตชีวประวัติ การเขียนบันทึกประจำวัน การใช้แบบสอบถาม การเยี่ยมบ้าน การศึกษาบุคคลเป็นรายกรณี ฯลฯ
2. การคัดกรองนักเรียน	- ใช้การประเมิน SDQ ออนไลน์โดยนักเรียน ครู และผู้ปกครอง ประกอบกับข้อมูลจากการเยี่ยมบ้านนักเรียน การสังเกตพฤติกรรม และสัมภาษณ์นักเรียนเป็นรายบุคคล - คัดกรองนักเรียนเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มปกติร้อยละ 45 กลุ่มเสี่ยงร้อยละ 32 กลุ่มมีปัญหาหรือละ 23	- เพิ่มเกณฑ์/วิธีการการคัดกรองนักเรียนเป็น 4 กลุ่ม คือ กลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง กลุ่มปัญหา กลุ่มพิเศษ (นักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ) - เพิ่มการประเมินความฉลาดทางอารมณ์ ความเครียด ภาวะซึมเศร้า ฯลฯ
3. การส่งเสริมพัฒนานักเรียน	- โครงการปลูกจิตเจริญปัญญา น้ำหนึ่งใจเดียวช่วยเหลือสังคม ฯลฯ	- จัดกิจกรรมประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน กิจกรรมส่งเสริมความสามารถด้านศิลปะ/ดนตรี/กีฬา กิจกรรมส่งเสริมด้านวิชาการ การตรวจสอบสุขภาพนักเรียนประจำปี การมอบเกียรติบัตรแก่นักเรียนที่มีผลการเรียนดี/มีความประพฤติดี/ทำประโยชน์เพื่อสังคม ฯลฯ
4. การป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน	- ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาให้บริการปรึกษาเบื้องต้น - ครูแนะแนวให้บริการปรึกษาและแนะแนวแก่นักเรียนที่มีปัญหาเฉพาะด้าน ประชุมผู้ปกครอง - กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน	- จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร กิจกรรมซ่อมเสริม โครงการนักเรียนเพื่อนที่ปรึกษา กิจกรรมกีฬาทางไกลยาเสพติด ค่ายพัฒนา EQ/ปรับบุคลิกภาพ กิจกรรมสร้างเสริมพลังใจ โครงการมอบทุนการศึกษา/ทุนอาหารกลางวัน การจัดหางานให้นักเรียน ฯลฯ
5. การส่งต่อนักเรียน	- มีการส่งต่อภายในคือครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาส่งต่อนักเรียนที่ต้องได้รับการดูแลเป็นกรณีพิเศษมายังครูแนะแนว - ยังไม่มีการดำเนินการส่งต่อนอก	- ส่งภายในแก่ผู้เกี่ยวข้องนอกเหนือจากครูแนะแนว เช่น ครูการศึกษาพิเศษ ครูพยาบาล ครูประจำวิชา ฝ่ายปกครอง/ฝ่ายกิจการนักเรียน ฯลฯ เพื่อร่วมกันดูแลช่วยเหลือนักเรียน - ครูแนะแนว/ครูผู้รับผิดชอบส่งต่อนักเรียนที่ยากเกินกว่าศักยภาพของโรงเรียนที่จะดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้เพื่อประสานความร่วมมือกับผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านเพิ่มเติม - ติดตามผลการช่วยเหลือเป็นระยะอย่างต่อเนื่องและรับนักเรียนกลับคืนเพื่อดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามแนวทางที่

กระบวนการดำเนินงาน	สิ่งที่โรงเรียนปฏิบัติ	ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม
		เหมาะสมต่อไป

โรงเรียนน้ำหนึ่งใจเดียว

ผู้อำนวยการโรงเรียนน้ำหนึ่งใจเดียวให้ความสำคัญกับการพัฒนานักเรียนให้เป็นคนมีคุณธรรมนำความรู้ ใช้ชีวิตอย่างพอเพียง รู้คุณค่าของวัฒนธรรมไทย และมีนโยบายทำห้องเรียนให้เหมือนบ้านโดยมีครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาคอยดูแลนักเรียนอย่างใกล้ชิด ผู้บริหารโรงเรียนจัดประชุมคณะกรรมการทำงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนซึ่งประกอบด้วยทีมหน้า (ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ คณะกรรมการสถานศึกษา) ทีมทำงาน (ครูทุกคนในโรงเรียน) และทีมสนับสนุน (รองฝ่ายการเงิน คณะกรรมการสถานศึกษา) ทุกปีการศึกษาเพื่อร่วมกันจัดทำและพัฒนาแผน ซึ่งโรงเรียนได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากเครือข่ายผู้ปกครองที่คอยสนับสนุนและให้ความร่วมมือแก่ทางโรงเรียนในการจัดกิจกรรม ทั้งนี้ โรงเรียนได้พัฒนาระเบียงสะสมอิเล็กทรอนิกส์เพื่อจัดเก็บข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคลและให้ครูทุกคนสามารถเข้าถึงข้อมูลเบื้องต้นเพื่อรู้จักนักเรียนที่ตนเองดูแล/สอนได้จากระบบฐานข้อมูลในคอมพิวเตอร์ มีการประเมิน SDQ ออนไลน์โดยนักเรียน ครู และผู้ปกครองเพื่อคัดกรองปัญหาเบื้องต้นของนักเรียน ประกอบกับข้อมูลจากการเยี่ยมบ้านนักเรียน การสังเกตพฤติกรรม และสัมภาษณ์นักเรียนเป็นรายบุคคล ผลการคัดกรองนักเรียนสามารถจำแนกนักเรียนเป็น 3 กลุ่ม ได้ดังนี้ กลุ่มปกติร้อยละ 45 กลุ่มเสี่ยงร้อยละ 32 กลุ่มมีปัญหาร้อยละ 23 โดยครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาให้บริการปรึกษาเบื้องต้นและส่งต่อนักเรียนที่ต้องได้รับการดูแลเป็นกรณีพิเศษมายังครูแนะแนว ทั้งนี้ครูแนะแนวได้ให้บริการปรึกษาและแนะแนวแก่นักเรียนที่มีปัญหาเฉพาะด้าน รวมทั้งมีการประชุมผู้ปกครองในรายที่มีปัญหาต้องได้รับการดูแลอย่างใกล้ชิดจากที่บ้านและโรงเรียน รวมทั้งมีการติดตามผลโดยการสังเกตพฤติกรรม สัมภาษณ์นักเรียน/ผู้ปกครอง และเยี่ยมบ้าน นอกจากนี้ โรงเรียนยังจัดให้มีโครงการปลูกจิตเจริญปัญญา น้ำหนึ่งใจเดียวช่วยเหลือสังคม เพื่อช่วยเหลือเพื่อน ฯลฯ เมื่อครบภาคการศึกษา ผู้อำนวยการโรงเรียนได้จัดให้มีการประชุมคณะกรรมการเพื่อสรุปรายงานผลการปฏิบัติงาน ปัญหาที่พบ และร่วมกันพิจารณาหาแนวทางในการแก้ไขในกรณีที่พบปัญหา ตลอดจนปัจจัยที่เอื้อให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จ ทั้งนี้ผลการดำเนินงานพบว่า นักเรียนกลุ่มปกติเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 45 เป็น 85 นักเรียนกลุ่มเสี่ยงลดลงจากร้อยละ 32 เป็น 10 และนักเรียนกลุ่มเสี่ยงลดลงจากร้อยละ 23 เป็น 5 ผู้อำนวยการได้กล่าวชื่นชมและมอบรางวัลแก่ครูที่เป็นแบบอย่างในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน อย่างไรก็ตามผลการประชุมประเมินผลร่วมกันได้ข้อสังเกตที่น่าสนใจว่ามีนักเรียนบางคนที่มีศักยภาพโดดเด่นด้านกีฬา และด้านวิชาการซึ่งนอกจากโรงเรียนจะดึงศักยภาพของเด็กกลุ่มนี้ให้มามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือเพื่อนแล้ว โรงเรียนน่าจะหาแนวทางในการพัฒนาความสามารถของเด็กกลุ่มนี้อย่างเต็มตามศักยภาพ

ใบงานที่ 3.1

ชื่อหลักสูตร ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ตอนที่ 3 การประยุกต์หลักจิตวิทยาในการส่งเสริม พัฒนา ป้องกัน และแก้ไขปัญหานักเรียน

คำสั่ง

๑. จงวิเคราะห์จุดเน้นของนักเรียนในระดับประถมศึกษาตามความเข้าใจในพัฒนาการด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม พร้อมยกตัวอย่างแนวทางการจัดกิจกรรม

๒. จงวิเคราะห์จุดเน้นของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตามความเข้าใจในพัฒนาการด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม พร้อมยกตัวอย่างแนวทางการจัดกิจกรรม

คำแนะนำ

ทำความเข้าใจพัฒนาการของนักเรียนแต่ละวัยในด้านต่างๆ ทั้งจุดที่ดีและจุดพึงระวัง แล้วมาวางแผนสอดคล้องกับแนวทางส่งเสริม พัฒนา ป้องกัน และแก้ไขปัญหาในกิจกรรมการเรียนการสอนปกติ และ/หรือกิจกรรม/โครงการพิเศษต่างๆ ของโรงเรียน

เฉลย

นักเรียนระดับประถมศึกษา ร่างกายเติบโตรวดเร็ว ชอบซุกซนปีนป่าย พัฒนาการใช้ภาษาพูดเขียนอย่างรวดเร็ว มีความคิดในเชิงรูปธรรม ยอมรับกฎระเบียบได้ มักตัดสินใจตามความสามารถของตนเอง ตามการประเมินของผู้ปกครองและครู หากไม่ได้รับการชื่นชมจะเกิดความรู้สึกด้อย ควรจัดกิจกรรมที่นักเรียน ได้เคลื่อนไหว ลงมือกระทำ ได้ฝึกพูด-เขียน เรียนรู้สิ่งที่เป็นรูปธรรม ชัดเจน ด้วยสื่ออุปกรณ์ที่หลากหลาย เข้าใจง่าย เน้นการเสริมแรงทั้งจากรางวัลภายนอกและความภาคภูมิใจจากภายในตัวนักเรียน

นักเรียนระดับมัธยมศึกษา ร่างกายเปลี่ยนแปลงเข้าสู่วัยรุ่น ฮอโมนเพศทำงาน ทำให้สนใจอยากลอง มีความสามารถคิดเชิงนามธรรม แต่ยังขาดความรอบคอบและประสบการณ์ ชอบการได้วิเคราะห์แสดงความคิดเห็น และให้ความสำคัญกับกลุ่มเพื่อน ควรจัดกิจกรรมที่ให้นักเรียน ตระหนักในความเปลี่ยนแปลงของร่างกาย ปัญหาที่อาจเกิดขึ้น ผ่านการให้ทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนในลักษณะโครงการที่ร่วมกันรับผิดชอบภายใต้การให้การปรึกษาของครู สนับสนุนการแก้ปัญหาวัยรุ่น ร่วมอภิปราย และแสดงความคิดเห็นเพื่อหาแนวทางป้องกันแก้ไขด้วยตนเอง เน้นการเสริมแรงจากภายในตัวนักเรียน

ใบงานที่ 3.2

ชื่อหลักสูตร ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ตอนที่ 3 การประยุกต์หลักจิตวิทยาในการส่งเสริม พัฒนา ป้องกัน และแก้ไขปัญหาให้นักเรียน

คำสั่ง

จงยกตัวอย่างหลักจิตวิทยาพื้นฐานที่ท่านรู้จัก พร้อมตัวอย่างการนำแนวคิดไปใช้ในการรับมือกับปัญหานักเรียน

คำแนะนำ

ศึกษาหลักจิตวิทยาพื้นฐานและเชื่อมโยงกับปัญหานักเรียน ที่ท่านประสบหรืออาจประสบ เพื่อแสดงตัวอย่างการนำไปใช้

เฉลย

การสร้าง ความเข้าใจกับทุกฝ่ายในโรงเรียนเพื่อร่วมกันสร้างบรรยากาศของโรงเรียนที่เป็นมิตร นำเข้าหาเพื่อรับการปรึกษา เลือกใช้วิธีการเสริมแรงที่มุ่งเสริมแรงให้นักเรียน มีแรงจูงใจมาภายในตนเอง เช่น ความภาคภูมิใจ การใช้เทคนิคสร้างข้อตกลงร่วมกันในการสร้างกฎที่นักเรียนยอมรับ มีส่วนร่วม และยินดีปฏิบัติ หรือข้อตกลงร่วมกันในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้ดีขึ้นของนักเรียน รายบุคคล ให้ข้อมูลย้อนกลับนักเรียน อย่างจำเพาะเจาะจงและสร้างสรรค์เป็นระยะ พร้อมใช้เทคนิคการเสริมแรงที่หลากหลายเพื่อคงความต่อเนื่องของการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียน หากมีความจำเป็นสามารถใช้การลงโทษได้อย่างระมัดระวังและมีความเหมาะสม

ใบงานที่ 3.3

ชื่อหลักสูตร ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ตอนที่ 3 การประยุกต์หลักจิตวิทยาในการส่งเสริม พัฒนา ป้องกันและแก้ไขปัญหาให้นักเรียน

คำสั่ง

จากกรณีข่าวเกี่ยวกับนักเรียนที่ตัดสินใจซื้อสินค้าต่างๆ มาใช้เพื่อให้ผอมและขาว จนเกิดเป็นอันตรายต่อระบบประสาท ร่ายกาย หรือเสียชีวิตในบางราย จงวิเคราะห์สาเหตุปัญหา และหาแนวทางป้องกัน ช่วยเหลือ และพัฒนานักเรียน

คำแนะนำ

การวิเคราะห์ควรเริ่มต้นจากการตั้งสมมติฐานเพื่อหาสาเหตุแห่งปัญหา สมมติฐานมีได้หลายข้อ จากนั้นควรค้นหาข้อมูลอย่างรอบด้าน หลายแหล่งหลายวิธี เพื่อจำกัดขอบเขตของสมมติฐานให้แคบลง วางแผนดำเนินการช่วยเหลือตามความเข้าใจพัฒนาการของนักเรียน และพื้นฐานความรู้ทางจิตวิทยา

เฉลย

- สาเหตุของปัญหาอาจมีหลายสาเหตุ ได้แก่ 1) ความต้องการได้รับการยอมรับจากเพื่อนของวัยรุ่น วัยรุ่นจึงมักเลียนแบบเพื่อน รุ่นพี่ ดารา ไอดอล หรือคนที่ชื่นชอบ และรับเอาค่านิยมต่างๆ เข้ามาได้ง่าย ดังเช่น ค่านิยมที่ว่า “คนที่ผอมและขาว เป็นคนสวย” 2) การขาดการเห็นคุณค่าในตนเอง 3) การขาดวิจารณญาณในการตัดสินใจ
- ครูควรพูดคุยกับนักเรียน ในลักษณะของการร่วมกันอภิปราย ถกปัญหา สอดแทรกข้อมูลที่เป็นจริง ให้ประกอบการตัดสินใจ
- มีการฝึกวิธีรับข้อมูลจากสื่อต่างๆ และคิดอย่างมีวิจารณญาณ ฝึกวิเคราะห์ผลดี-ผลเสียที่จะเกิดต่อตนเองและผู้อื่น ฝึกมองตนและค้นหาคุณค่าในตนเอง ฯ
- สนับสนุนให้นักเรียน เป็นผู้ตัดสินใจเลือกด้วยตนเอง ครูเป็นผู้ให้กำลังใจ เสริมแรงในสิ่งที่นักเรียน เลือกทำอย่างเหมาะสม

ใบงานที่ 4

ชื่อหลักสูตร ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ตอนที่ 4 การบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้ประสบความสำเร็จ

คำสั่ง

โปรดอ่านสถานการณ์ “โรงเรียนน้ำหนึ่งใจเดียว” และวิเคราะห์การบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนและปัจจัยความสำเร็จ ดังนี้

การบริหารจัดการ	สิ่งที่ปฏิบัติ
การวางแผน (PLAN)	
การดำเนินการตามแผน (DO)	
การประเมินผล (CHECK)	
การนำผลการประเมินมาปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงาน (ACT)	

ปัจจัยความสำเร็จ

๑. ....
๒. ....
๓. ....

คำแนะนำ

ผู้ตอบควรยกตัวอย่างพฤติกรรมที่แสดงออกถึงวิธีการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนประกอบการวิเคราะห์ในแต่ละขั้นตอน หากไม่สามารถระบุว่าได้ดำเนินการ

เฉลย

การบริหารจัดการ	สิ่งที่ปฏิบัติ
การวางแผน (PLAN)	- กำหนดจุดเน้นในการพัฒนานักเรียนให้เป็นคนมีคุณธรรมนำความรู้ ใช้ชีวิตอย่างพอเพียง รู้คุณค่าของวัฒนธรรมไทย และมีนโยบายทำห้องเรียนให้เหมือนบ้าน - ผู้บริหารโรงเรียนจัดประชุมคณะทำงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนซึ่งประกอบด้วยทีมนำ ทีมทำงาน และทีมสนับสนุน ทุกปีการศึกษาเพื่อร่วมกัน

	จัดทำและพัฒนาแผน
การดำเนินการตามแผน (DO)	- ศึกษาข้อมูลนักเรียนจากระเบียนสะสมอิเล็กทรอนิกส์ - คัดกรองนักเรียนโดยใช้การประเมิน SDQ ออนไลน์ เยี่ยมบ้าน สังเกตพฤติกรรม สัมภาษณ์นักเรียนเป็นรายบุคคล - สรุปผลการคัดกรองนักเรียนเป็น 3 กลุ่ม - ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาจัดกิจกรรมป้องกันและแก้ปัญหาให้นักเรียนในเบื้องต้น - ส่งต่อนักเรียนที่ต้องได้รับการดูแลเป็นกรณีพิเศษมายังครูแนะแนว - ติดตามผลโดยการสังเกตพฤติกรรม สัมภาษณ์นักเรียน/ผู้ปกครอง เยี่ยมบ้าน
การประเมินผล (CHECK)	- ประชุมคณะทำงานเพื่อสรุปและประเมินผลการปฏิบัติงาน ปัญหาที่พบและร่วมกันพิจารณาหาแนวทางในการแก้ไขในกรณีที่ยังพบปัญหา ตลอดจนปัจจัยที่เอื้อให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จทุกภาคการศึกษา
การนำผลการประเมินมาปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงาน (ACT)	- มีข้อสังเกตในการหาแนวทางพัฒนาความสามารถของนักเรียนที่มีศักยภาพโดดเด่นด้านกีฬา และด้านวิชาการ

ปัจจัยความสำเร็จ

๑. ผู้บริหารเป็นผู้นำทางความคิดมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและสนับสนุนการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในทุกขั้นตอน
๒. เน้นการทำงานอย่างมีส่วนร่วม และได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากเครือข่ายผู้ปกครอง
๓. โรงเรียนพัฒนาสื่อ-อุปกรณ์ที่ช่วยสนับสนุนการดำเนินงาน เช่น ระเบียนสะสมอิเล็กทรอนิกส์ การประเมิน SDQ ออนไลน์
๔. ผู้อำนวยการได้กล่าวชื่นชมและมอบรางวัลแก่ครูที่เป็นแบบอย่างในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

โรงเรียนน้ำหนึ่งใจเดียว

ผู้อำนวยการโรงเรียนน้ำหนึ่งใจเดียวให้ความสำคัญกับการพัฒนานักเรียนให้เป็นคนมีคุณธรรมนำความรู้ ใช้ชีวิตอย่างพอเพียง รู้คุณค่าของวัฒนธรรมไทย และมีนโยบายทำห้องเรียนให้เหมือนบ้านโดยมีครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาคอยดูแลนักเรียนอย่างใกล้ชิด ผู้บริหารโรงเรียนจัดประชุมคณะกรรมการสถานศึกษา ศึกษานิเทศก์ (ครูทุกคนในโรงเรียน) และทีมสนับสนุน (รองฝ่ายการเงิน คณะกรรมการสถานศึกษา) ทีมทำงาน (ครูทุกคนในโรงเรียน) และทีมสนับสนุน (รองฝ่ายการเงิน คณะกรรมการสถานศึกษา) ทุกปีการศึกษาเพื่อร่วมกันจัดทำและพัฒนาแผน ซึ่งโรงเรียนได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากเครือข่ายผู้ปกครองที่คอยสนับสนุนและให้ความร่วมมือแก่ทางโรงเรียนในการจัดกิจกรรม ทั้งนี้ โรงเรียนได้พัฒนาระเบียงสะสมอิเล็กทรอนิกส์เพื่อจัดเก็บข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคลและให้ครูทุกคนสามารถเข้าถึงข้อมูลเบื้องต้นเพื่อรู้จักนักเรียนที่ตนเองดูแล/สอนได้จากระบบฐานข้อมูลในคอมพิวเตอร์ มีการประเมิน SDQ ออนไลน์โดยนักเรียน ครู และผู้ปกครองเพื่อคัดกรองปัญหาเบื้องต้นของนักเรียน ประกอบกับข้อมูลจากการเยี่ยมบ้านนักเรียน การสังเกตพฤติกรรม และสัมภาษณ์นักเรียนเป็นรายบุคคล ผลการคัดกรองนักเรียนสามารถจำแนกนักเรียนเป็น 3 กลุ่มได้ดังนี้ กลุ่มปกติร้อยละ 45 กลุ่มเสี่ยงร้อยละ 32 กลุ่มมีปัญหาร้อยละ 23 โดยครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาให้บริการปรึกษาเบื้องต้นและส่งต่อนักเรียนที่ต้องได้รับการดูแลเป็นกรณีพิเศษมายังครูแนะแนว ทั้งนี้ครูแนะแนวได้ให้บริการปรึกษาและแนะแนวแก่นักเรียนที่มีปัญหาเฉพาะด้าน รวมทั้งมีการประชุมผู้ปกครองในรายที่มีปัญหาต้องได้รับการดูแลอย่างใกล้ชิดจากที่บ้านและโรงเรียน รวมทั้งมีการติดตามผลโดยการสังเกตพฤติกรรม สัมภาษณ์นักเรียน/ผู้ปกครอง และเยี่ยมบ้าน นอกจากนี้โรงเรียนยังจัดให้มีโครงการปลูกจิตเจตญ์ปัญญาน้ำหนึ่งใจเดียวช่วยเหลือสังคม เพื่อนช่วยเพื่อน ฯลฯ เมื่อครบภาคการศึกษาผู้อำนวยการโรงเรียนได้จัดให้มีการประชุมคณะกรรมการเพื่อสรุปรายงานผลการปฏิบัติงาน ปัญหาที่พบ และร่วมกันพิจารณาหาแนวทางในการแก้ไขในกรณีที่พบปัญหา ตลอดจนปัจจัยที่เอื้อให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จ ทั้งนี้ผลการดำเนินงานพบว่า นักเรียนกลุ่มปกติเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 45 เป็น 85 นักเรียนกลุ่มเสี่ยงลดลงจากร้อยละ 32 เป็น 10 และนักเรียนกลุ่มเสี่ยงลดลงจากร้อยละ 23 เป็น 5 ผู้อำนวยการได้กล่าวชื่นชมและมอบรางวัลแก่ครูที่เป็นแบบอย่างในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน อย่างไรก็ตามผลการประชุมประเมินผลร่วมกันได้ข้อสังเกตที่น่าสนใจว่านักเรียนบางคนที่มีศักยภาพโดดเด่นด้านกีฬา และด้านวิชาการซึ่งนอกจากโรงเรียนจะดึงศักยภาพของเด็กกลุ่มนี้ให้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อนแล้ว โรงเรียนน่าจะหาแนวทางในการพัฒนาความสามารถของเด็กกลุ่มนี้อย่างเต็มตามศักยภาพ

ใบงานที่ 5.1

ชื่อหลักสูตร ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ตอนที่ 5 สภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

คำสั่ง

จงอธิบายสภาพปัจจุบันของระบบดูแลช่วยเหลือของโรงเรียนในปัจจุบัน

คำแนะนำ

อธิบายสภาพปัจจุบันของระบบดูแลช่วยเหลือตามหมวดหมู่ เช่น ด้านการพัฒนาระบบ ด้านการดำเนินงานตามกระบวนการ หรือ ด้านปัจจัยที่ส่งผลความสำเร็จ เป็นต้น

เฉลย

ด้านการพัฒนาระบบ โรงเรียนสามารถพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ประเมินโครงการในหรือทำการวิจัยเพื่อพัฒนาระบบได้ด้วยตนเองตามลักษณะเฉพาะตน ด้านการดำเนินงานตามกระบวนการ โรงเรียนส่วนใหญ่มีการดำเนินการของระบบตามกระบวนการทั้ง 5 ได้แก่ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมพัฒนา และการส่งต่อ โดยมีรายละเอียดแตกต่างกันออกไปขึ้นกับความพร้อมของโรงเรียน โรงเรียนให้ความสำคัญกับการค้นหาวิธีการแก้ปัญหาผู้เรียนที่มีความจำเพาะมากขึ้น ทั้งตระหนักในสำคัญของผู้บริหารที่มีต่อการสร้างความเข้าใจและเป็นขวัญกำลังใจ อีกทั้งการให้คุณค่ากับทรัพยากรบุคคลในโรงเรียน เช่น ครูแนะแนว หรือครูอื่นๆ ที่มีความรู้ด้านจิตวิทยา ในการร่วมมือวางแผนช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นระบบ มีการพัฒนาโปรแกรมช่วยระบบดูแลช่วยเหลือให้มีความสะดวกรวดเร็วขึ้น

ใบงานที่ 5.2

ชื่อหลักสูตร ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ตอนที่ 5 สภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

คำสั่ง

จรรยาปัญหา/อุปสรรค พร้อมแนวทางการพัฒนา ของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

คำแนะนำ

ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนจากงานวิจัยในปัจจุบันโดยมุ่งพิจารณาปัญหาที่มาจากการดำเนินงานตามกระบวนการ 5 ประการ

เฉลย

1) ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล พบปัญหาการขาดวิธีการที่หลากหลายในการรวบรวมข้อมูลเพื่อให้รู้จักผู้เรียน และการไม่ได้รับความร่วมมือจากนักเรียนและผู้ปกครอง 2) ด้าน การคัดกรองนักเรียน พบปัญหาหลัก คือ การขาดการวางแผนเชิงนโยบาย ขาดการพัฒนาแบบคัดกรองหรือการอบรมเพื่อให้เกิดความเข้าใจ อันนำไปสู่การผลคัดกรองเด็กได้อย่างแม่นยำ 3) ด้านการส่งเสริมพัฒนานักเรียน มีปัญหาสำคัญ คือ การขาดความตระหนักในความสำคัญ ภาระงานที่มากของครู 4) ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน พบปัญหาการขาดความรู้เฉพาะทางในการแก้ปัญหาผู้เรียน และการไม่ได้รับความร่วมมือจากนักเรียน ส่วน 5) ด้านการส่งต่อนักเรียน พบปัญหาสำคัญ คือ การขาดการประสานงานหรือสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานหรือบุคคลเพื่อการร่วมมือช่วยเหลือนักเรียน อีกทั้งการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับนักเรียนอันจะก่อให้เกิดความเชื่อมั่น แนวทางการพัฒนาควรเริ่มต้นจากการสร้างความตระหนักถึงความสำคัญ และความเข้าใจในขั้นตอนหรือกระบวนการทำงานอย่างแท้จริงของระบบ การทำงานเป็นทีม และการนำหลักจิตวิทยามาใช้ในการจัดการกับปัญหา และการมีระบบการนิเทศ กำกับ ติดตาม อย่างเป็นกัลยาณมิตร